

SOSYAL SAĞLIK DERGİSİ

Hakemli Akademik Sosyal Bilim Dergisi

Cilt/Volume

1

Sayı/Issue

1

Yıl/Year

2021

ISSN: 2791-8661

EKSEN

Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü

SOSYAL SAĞLIK DERGİSİ

Hakemli Akademik Sosyal Bilim Dergisi

ISSN: 2791-8661

*** Cilt: 1 * Sayı: 1 * Yıl: 2021**

Yayıncı Kuruluş

Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü

Sahibi

Dr. İsmail AKYÜZ (Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Adına)

Baş Editör

Dr. İhsan KUTLU

Alan Editörleri

H. Zahid KARA – Dr. Hasan H. TAYLAN – Dr. Mustafa GÜNERİGÖK

Yazım ve Dil Editörleri

Hülya YILDIZ; Fatmanur ALSANCAK

Yayın Türü

Sürelî Yayın

Yayın Periyodu

Yılda İki Sayı (Eylül ve Mart)

Yazışma Adresi

Arabacı Alanı Mahallesi Mustafa Ocak Sokak No:9 D:2 Serdivan/Sakarya/Türkiye

Web Adresi

<https://www.eksensitu.org.tr/sosyalsaglik/>

E-posta

sosyalsaglikdergisi@gmail.com

Dergi Sekreteryası

H. Zahid KARA – Zeynep ATALAY

İndeksler

Hazırlık Aşamasında

Dergide yer alan yazılardan yazarlar sorumludur.

Bu derginin her türlü yayım ve telif hakkı Sosyal Sağlık Dergisi'ne aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine göre, fotokopi, dijital ve benzeri yöntemlerle herhangi bir bölümü veya tamamı Dergi Sahibinin veya Yayın Kurulu Başkanının izni olmadan basılamaz ve çoğaltılamaz. Bilimsel etik kurallarına uygun olmayan alıntı yapılamaz. Dergide yayımlanan makalelerin fikri sorumluluğu yazarlara aittir.

Yayın Kurulu

Dr. Abdullah İnce, *Sakarya Üniversitesi*
Dr. Muzaffer Üzümcü, *Namık Kemal Üniversitesi*
Dr. İsmail Akyüz, *Sakarya Üniversitesi*
Dr. İhsan Kutlu, *Sakarya Üniversitesi*
Dr. Hasan H. Taylan, *Sakarya Üniversitesi*
H. Zahid Kara, *Sakarya Üniversitesi*

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Abdullah Işıklar / *Bursa Teknik Üniversitesi*
Prof. Dr. Abdülkadir Şenkal / *Kocaeli Üniversitesi*
Prof. Dr. Bedrettin Kesgin / *Yalova Üniversitesi*
Prof. Dr. Fatih Savaşan / *Sakarya Üniversitesi*
Prof. Dr. Fatih Yardımcıoğlu / *Sakarya Üniversitesi*
Prof. Dr. İsmail Barış / *Üsküdar Üniversitesi*
Prof. Dr. Lütfi Sunar / *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
Prof. Dr. Tarık Tuncay / *Hacettepe Üniversitesi*
Prof. Dr. Yahya Mustafa Keskin / *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*
Prof. Dr. Yusuf Genç / *Sakarya Üniversitesi*
Doç. Dr. Hasan H. Taylan / *Sakarya Üniversitesi*
Doç. Dr. Miraç Burak Gönültaş / *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*

SOSYAL SAĞLIK DERGİSİ

ISSN: 2791-8661 * Cilt: 1 * Sayı: 1 * Yıl: 2021

İçindekiler

Derleme Makale / Cengizhan AYNACI

**KÜREGENÇLEŞME: GENÇLİĞİN KÜRESELLEŞMESİ SÜRECİNDE MİLLİ(LEŞEMEYEN)
KÜLTÜR**

1-20

Araştırma Makalesi / Bahadır ÇELİKEL

**TRANSAKSİYONEL ANALİZ YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA BİR FİLM ANALİZİ: ÖLÜ OZANLAR
DERNEĞİ**

21-44

Araştırma Makalesi / Esmâ GÜÇ ÇINAR, Hüseyin Zahid KARA

**SED YARDIMI MI MAHKUM PARASI MI? EŞLERİ CEZAEVİNDE OLAN ROMAN KADINLAR
ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

45-62

Araştırma Makalesi / İsmail AKYÜZ, Samet KULAOĞLU

**MANEVİ YÖNELİM ve DEPRESYON ARASINDAKİ İLİŞKİNİN SOSYODEMOGRAFİK
DEĞİŞKENLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

63-81

Araştırma Makalesi / Oğuzhan ÇAVUŞOĞLU

**GENÇ İŞSİZLİĞİ: LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ VE SOSYAL POLİTİKA
BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME**

82-115

Araştırma Makalesi / Betül YILDIZAÇ, Ferhat DEMİR

SİBER ZORBALIK ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

116-139

KÜREGENÇLEŞME: GENÇLİĞİN KÜRESELLEŞMESİ SÜRECİNDE MİLLİ(LEŞEMEYEN) KÜLTÜR

Cengizhan AYNACI¹

ORCID: 0000-0001-6536-6642

Öz

Her şeyin devinim halinde olduğu dünyada tüm aksiyonlar, kendinden öncekinin ön şartı, her sonuç, yeni bir gelişmenin habercisidir. Bu hareketliliklerin en önemli sebeplerinden biri 1980'li yıllarda başlayan ve dünyayı hızlı bir şekilde etkisi altına alan küreselleşme olgusudur. Küreselleşme; toplumsal olan pek çok ortak değer gibi kültürel alanda da kendisini yoğun bir şekilde gösteren uluslararasılaşma sürecini ifade etmektedir. Kültür, toplumların maddi ve manevi değerlerinin bütününe işaret ederken hayat bulduğu coğrafyaların karakteristiklerine göre milli bir kimlik kazanır ve küreselleşmesinin uluslararası zemininde kendisine yer bulur. Sahip oldukları potansiyeller ve dinamik özellikleriyle gençler milli kültürlerinin taşıyıcısı konumundadır. Gençlerin böyle bir görevi üstlenmeleri, dünyayı her geçen gün küçülten, ulusalı tüketip toplumları homojenleştiren küreselleşmenin doğal muhatabı haline getirmektedir. Dünyanın küresel bir köy, insanların ise bu köyün vatandaşları haline geldiği bir dünya düzeninde küreselleşen gençliğin durumu ve toplumdaki konumu önem arz etmektedir. Bu çalışmada, küreselleşen gençliğin milli kültürle olan ilişkisi incelenmiş, küreselleşmenin gençleşmesi ve gençlerin küreselleşmesi süreci *küregençleşme* olarak adlandırılmıştır. Nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesine dayanan bir derleme olan bu çalışma aynı zamanda küregençleşme kavramını literatüre kazandırmayı hedeflemektedir. Çalışma sonucunda; dünyadaki teknolojik gelişmelerin ortak bir küresel kültür oluşturduğu, milli kültürün önemini yitirirken küresel kültürün her geçen gün daha fazla benimsendiği, dijital medyanın gençler üzerinde olumlu etkilerinin yanı sıra pek çok olumsuzlukları beraberinde getirdiği görülmüştür. Bu durumun, gençlerin geleneksel değerlerini göz ardı etmesine neden olacağına ve milli kültürlerini erozyona uğratarak kültürel değerlerini terk etmelerine neden olacağı belirlenmiştir. Bu sebeple gençlere yönelik program ve politikaların milli değerlere uygun, kapsayıcı ve özgün nitelikte olmasının elzem olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küregençleşme, Küreselleşme, Gençlik, Kültür, Milli Kültür

¹Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi,
E-Posta: cengizhanaynaci@gmail.com

Globalizing Youth: (Un)Nationalized Culture In The Process Of Globalization Of Youth

Abstract

In a world where everything is in motion, all actions are a prerequisite of the previous one, each result is a harbinger of a new development. One of the most important reasons for these mobility is the phenomenon of globalization, which began in the 1980s and quickly affected the world. Globalization refers to the process of internationalization, which, like many common values that are social, manifests itself intensively in the cultural sphere. Culture acquires a national identity according to the characteristics of the geographies in which it comes to life, while pointing to the totality of the material and spiritual values of societies, and finds a place for itself on the international background of its globalization. With their potential and dynamic characteristics, young people are the carriers of their national culture. The fact that young people take on such a task makes them the natural interlocutor of globalization, which is shrinking the world every day, consuming the national and homogenizing societies. In a world order where the world becomes a global village and people become citizens of this village, the status of globalized youth and their position in society are important. In this study, the relationship of globalizing youth with national culture was examined, and the process of rejuvenation of globalization and globalization of youth was called *globalizing youth*. This study, which is a compilation based on a document review of qualitative research techniques, also aims to introduce the concept of globalizing youth into the literature. As a result of the study, it was seen that technological developments in the world create a common global culture, while national culture loses its importance, global culture is being adopted more and more every day, digital media has positive effects on young people, as well as many negative consequences. It has been determined that this situation will cause young people to disregard their traditional values and will cause them to abandon their cultural values by deconstructing their national culture. For this reason, it is considered essential that the programs and policies aimed at young people are in accordance with national values, inclusive and original.

Keywords: *Globalizing Youth, Globalization, Youth, Culture, National Culture*

Giriş

İnsanoğlu var olduğu ilk günden bu yana diğer insanların varlığına ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyacın neticesi olarak insanlar arası birliktelik olgusu doğmuş, karşılıklı etkileşimler pek çok değer ortaya çıkmasına ve bu değerlerin nesiller boyu aktarılmasına imkân sağlamıştır.

Kültür; milletlerin yüzyıllar boyunca sahip olduğu duygu, düşünce ve davranış kalıplarını ifade eden (Göçer, 2012, s. 50), eylemlerini ve çevreleriyle olan ilişkilerini kapsayan (Yahyagil, 2019, s. 17), maddi ve manevi değerlerin ahenkli bütünüdür. Doğduğu ve yaşadığı coğrafyanın karakteristiklerini yansıtmaları açısından ise kültür, toplumsal bir ayna olmasının yanı sıra geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran bir enstrüman işlevi görür (Gökcalp, 2019, s. 27).

En temel özelliği süreklilik ve değişim olan kültür her daim dinamik yapısını elinde bulundurur ve aynı zamanda geçmişe dair kümülatif bir özellik gösterir. Bu özelliği sayesinde kültür, devletlerin ve medeniyetlerin var olmasına ve hayatta kalmalarına aracılık etmiştir (Güvenç, 2019, s. 25; Kafesoğlu, 1983, s. 15). Mevcudiyetleri ve yaşam süreleri ise zamana karşı gösterdikleri mukavemet ve değişim arzusu nispetinde değişmektedir. Dönemsel koşullar ve farklılıklara ne kadar çabuk uyum sağlanırsa bir kültürün devamlılığı o kadar çabuk ve yaşamı sürekli hale gelir. Zaman içerisinde her ne kadar bir miras gibi aktarıla geliyor olsalar da değişim olgusuna direnmeye çalışan ve içerisinde bulundukları döneme ayak uyduramayan kültürler ise yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.

İnsanoğlu bir yandan kültürün oluşumu, benimsenmesi ve aktarılmasında en önemli vazifeyi üstlenirken bir yandan da toplumsal aktörlerle sağlamış oldukları etkileşimlerle kendi milli kültürlerini oluşturur ve değer manzumelerini biçimlendirir. Bu vazifenin en dinamik aktörleri, inşa edileni içselleştirmeleri ve bunu geleceğe taşımaları söz konusu olduğunda toplumun dinamik gücü ve lokomotifleri olan gençlerdir. Bir yandan hayatlarının en hareketli ve üretken dönemlerini yaşayan gençler bir yandan da kendi toplumlarının heykeltıraşları olarak kültürlerinin şekillenmesinde önemli vizyona sahiptirler.

Sağlıklı bir toplumun inşası için fizyolojik, psikolojik ve sosyal açılardan sağlıklı gençlerin varlığı temel esastır. Milletlerin ve devletlerin hüviyetlerini koruması ve devam ettirmesi, gençlere yapmış olduğu yatırımlar nispetinde karşılık bulur. Dolayısıyla milli kültür birikiminin kabulü ve geleceğe taşınmasında gençler, kendilerinden daha genç ve daha yaşlı bireyler için köprü vazifesi görürler. Yaşadığımız dünya, her geçen gün yeni bilimsel ve teknolojik gelişmelere tanık olurken aynı zamanda pek çok problemi de beraberinde getirmektedir. Bu

olayların temelinde; iki büyük dünya savaşı sonucunda hâkim dünya düzeninin değişmesi, ideolojilerin anlamlarını yitirmesi ve kapalı olan dünyanın açık pazar haline gelerek daha bilinir hale gelmesini sağlayan gelişmeler yatmaktadır.

Bu gelişmelerin en kapsamlısı ve çarpıcı nitelikte olanı; 1980'li yıllarda ortaya çıkan, dünyayı yavaş yavaş etkisi altına alan ve bugün hiç kimsenin karşı koyamadığı bir etkiye sahip olan küreselleşmedir. Toplumlari hızlı bir şekilde etkileyen, her kitleye ve coğrafyaya nüfuz edici özellikler gösteren küreselleşme devletlerin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarını köklü değişimlere uğratmaktadır (Sarıbay ve Keyman, 2000, s. 1).

Yaşam döngüsünün en dinamik döneminde olan gençler dünyadaki küreselleşme süreçleriyle yakından ilgilidir. Zira hem gençler hem de küreselleşme, sahip olduğu dinamizmle coğrafyaları ve insanları etkileme yetisine sahiptir. Pek çok olumlu gelişme ve kalkınmayla sonuç vermiş gibi gözükse de küreselleşmenin toplumlar üzerinde olumsuz etkileri de söz konusudur. Her geçen gün farklılıkların anlamını yitirdiği günümüzde gençler küreselleşmenin ilgi odağı haline gelmekte, küresel aksiyonlar gençler üzerinden sürdürölmektedir.

Küreselleşme kitleleri birbirine yakınlaştırırken aynı zamanda onların kültürel farklılıklarını da ortadan kaldırabilmekte ve bu durum toplum içerisinde taze kan olarak nitelendirilebilecek gençler üzerinde pek çok dezavantajı da ortaya çıkarabilmektedir. Her geçen gün yeniden şekillenen ve küresel bir etkiye sahip günümüzde kültürü de içine alacak şekilde bir dünya düzeninin inşa edildiği görölmektedir. Bu düzen, topluluktan çok bireyi ön plana çıkarmakta, onları toplumdan soyutlamakta, değerlerini kaybetmelerine ve milli kültürlerinin tahrip edilmesine sebep olmaktadır.

Gerek fikri gerekse aksiyonel zeminde çeşitli rollerde kullanılma özelliğine sahip olan küreselleşme milli ve özel olan her şeye dair farklılıkları benzerliklere dönüştürme potansiyeline sahiptir. Bu doğrultuda; toplumların lokomotif gücü olan gençler milli kültür ve coğrafyaların kendi şahsına münhasırlığından küreselin potasında erimesi sürecinde küreselleşmenin hedefi haline gelmekte, ideolojiler ve aksiyonlar gençler üzerine yüklenen metalaştırılma eylemleri ile gerçekleştirilmektedir. Küreselleşmenin milli kültürlere etkisi söz konusu olduğunda; gençlerin kültürü sahiplenene ve onu geleceğe taşıyan bireyler olmaları, küreselleşmenin hem kültürü hem de gençleri önemli ölçüde etkilendiğini göstermekte, bu durum milli kodlarını önemseyen ölkeler için tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir.

Bu çalışmada, dünyada her geçen gün kitleleri etkisi altına alan küreselleşmenin gençler ve milli kültürler ile ilişkisi incelenmiş, küreselleşmenin gençleşmesi ve gençliğin küreselleşmesi süreci *küregençleşme* kavramı ile adlandırılmıştır. *Küregençleşme* kavramını literatüre kazandırmayı hedefleyen bu çalışma, nitel araştırma tekniklerinden doküman analizine dayanmaktadır. Çalışma kapsamında küregençleşme ile birlikte benzeşen hayat tarzlarının milli kültürleri yozlaştırarak tek ve hâkim bir kültür girdabına sürüklediği, küresel aygıtlar ve faaliyetlerin etkileriyle birlikte gençlerin küresel kültür için potansiyel hedef oldukları ve bu durumun sonucu olarak küregençleşmenin milli kültürler üzerinde tahribata ve erozyona yol açabileceğine değinilecektir.

Küreselleşmenin Kültürel Halleri

Küreselleşme; bir noktada meydana gelen olayların, başka noktalardaki olayları etkilemesi ve onlardan etkilenecek toplumsal ilişkilerin dünya ölçeğinde yoğunlaşmasıdır. Dünya çapındaki her alan ile ilişkisi olabilecek kadar sınırları geniş olan bu kavram toplumlar için büyük bir değişimi ifade etmektedir (Loomba, 2000, s. 25).

Farklı dönemlerde farklı formlarda karşımıza çıkan ve her kulvarda etkisini gösteren küreselleşme hareketliliği, toplumların aslında yabancı olmadığı kompleks bir süreçtir. İlk adımlarını kapitalizmle atmış, günden güne etki alanını genişleterek dünya pazarında kendine bir yer edinmiştir (Larrain, 1995, s. 213). Bu denli sınırları olmayan ve bu alanlara etkili bir şekilde nüfuz eden bir kavramın insan ilişkilerinin sonucu olarak ortaya çıkmış ve genel kabul görmüş değerlerini ifade eden kültür ile etkileşime girmesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

Küreselleşmenin kültür ile olan etkileşimi, teorisyenler ve uygulamacılar arasında farklı görüşlerin ve yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bir kısım bilim insanı küreselleşmenin başlangıcını ve amacını belirli bir homojen süreç olarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşımın düşünürlerinden olan Giddens (1998)'a göre zaman ve mekândaki dönüşümler, toplumsal hayatı küresel sistem içinde yeniden örgütlemiştir. Bu tezini 18. yüzyılda kullanımı yaygınlaşan mekanik saat örneği ile destekleyen Giddens, evrensel saatin kullanılmaya başlamasıyla zamanın belirli bölgelere has bir olgu olmaktan çıkıp evrenselleştiğini belirtmiştir. Bu durum zaman ile birlikte mekân kavramının da küresel bir boyuta ulaşmasını sağlamış, zamanın mekândan ayrılış süreci toplumsal modernizasyona kapı aralamıştır (Giddens, 1998, s. 24-25; Slaterry, 2008, s. 420).

Diğer perspektifte ise küreselleşme heterojen ve kültürler arası bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Buna göre; dünyada var olan kültürel çeşitlilik birbiriyle

etkileşime girerek küreselleşmeyi ortaya çıkarmıştır. Küreselleşmeyi yalnızca Batı modernitesinin bir sonucu olarak görmek, küreselleşmenin yalnızca Batı ideolojisinin araçları ile var olduğunu ve varlığını Batı olmadan sürdüremeyeceği inancı diğer toplumları edilgen hale getirmekte ve onları Batı'ya bağımlı kılmaktadır. Böyle bir düşünce ise toplumlar arası ayrıma, tabakalaşmaya ve hatta oryantalizme zemin hazırlamaktadır (Said, 2013, s. 15-16).

Her iki perspektifin ortak noktası, küreselleşme ile kültürün geçmişten günümüze etkileşim halinde olduğu ve bu etkileşimin daima devam edeceğidir. Zira insanın olduğu yerde kültür, küreselleşmenin olduğu yerde ise ulus ve sınır ötecilik vardır. Kültürel açıdan küreselleşme de, insanları ilgilendiren tüm konuların uluslar üstü düzeyde ortak bir platforma taşınmasını ifade etmektedir. Bu sayede insanlar, birbirlerinin kültürlerini yakından tanıma fırsatı bulmakta, kültürün biriciklik özelliği kaybolmakta ve farklılıklar yerini tek tipliğe bırakmaktadır. Sayılabilecek pek çok olumlu etkisine rağmen toplumların milli kimliklerini terk etmesi ve ortak alana ait olması tehditlerini de beraberinde getirmektedir (Genç, 2004, s. 27). Yerel farklılıkların önemini yitirmesi, birbiriyle tezat oluşturacak kavramların ortak paydada buluşması ve köklü kültürel unsurların parçalanarak yeni formlara dönüştürülmesi küresel kültürleşme ile birlikte insanları tek ve hâkim bir küresel kültürün parçası haline getirmektedir (Smith, 2002, s. 6).

Kültürel küreselleşme toplumda en az ekonomik ve politik alanlar önemli bir yer edinmiştir. Kültürün insan etkileşimlerinin ürünü olması, oluşumu, değişimi ve gelişiminin küreselleşme tarafından sağlanması kültür ile küreselleşme arasında karşılıklı bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymaktadır (Tomlinson, 2013, s. 46; Talas, 2003, s. 242). Öte yandan fikir zemininde değerlendirildiğinde küreselleşmenin ne olduğu ve ne olmadığı açıkça ortaya koyulmalıdır. Küreselleşmeyi toplumların devamlılığı ve dönüşümün başlangıcı, bitişi ya da yegâne müsebbibi olarak görmek mefhumun yanlış değerlendirilmesine yol açacaktır. Nihayetinde küreselleşme doğrudan kültürel etkinliklerin ve milli kültürün parçalanması anlamına gelmemektedir (Gray, 1999, s. 84).

Zamansızlık ve mekânsızlık kavramlarını beraberinde getiren küreselleşme, kültürel hayatta akışkanlıkları ve geçirgenlikleri ortaya çıkarmış, yerel hareketler uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu durum kimlik bileşenlerinden olan etnik köken ve inanışların milli özelliklerini küresel potada eritmeleri sonucunu doğurmuştur. Bunun sonucunda herkesi memnun edecek tebessümler yerine anlaşmazlıkların meydana getirdiği yerel kimlik ve aidiyetin küreselleşmesi gerçeği baş göstermiştir (Öncü ve Weyland, 2005, s. 8).

McLuhan (1962); 1960'lı yıllarda geleceğe dair bulunmuş olduğu öngörülerde, dünyanın süreç içerisinde *"Global bir köy"*e dönüşeceğini belirtmiştir. Bugün içerisinde bulunduğumuz dijitalleşme, bilginin sınırsız alanda hızlı bir şekilde yayılması ve zaman kavramının önemini yitirmesi McLuhan'ın haklılığını ortaya koymaktadır. Söz konusu değişim ve gelişimlerin kültüre etkisi düşünüldüğünde; herkesin global köyün vatandaşı olması, kültürel değerlerin tek tipleşmesine neden olmaktadır. Bu da tarihsel süreçte farklı coğrafyalarda kimliğini kazanmış çeşitli milli kültürlerin tek çatı altında birleşmesi tehdidini beraberinde getirmektedir (McLuhan, 1962, s. 31). Benzer şekilde Robertson (1998, s. 99); dünyanın giderek küçüldüğünü ve tek bir dünya şeklinde tanımlanabileceğini söylerken kültürlerin tek olması yerine uluslararası hareketlilik sonucunda ulus devlet toplumlarının çok kültürlü bir boyuta ulaşacağını belirtmiştir. Bu da beraberinde daha karmaşık bir toplum düzenini getirecektir.

Berger (2003, s. 10), dünya üzerinde köken ve içerik bakımından Amerikan ağırlıklı bir küresel kültürün var olduğunu belirtmiştir. Ona göre küreselleşme konusunda iki ayrı abartılı kutup vardır. Bunlardan ilki dünya üzerinde yeni bir çağır açarken diğer kutup ise dünyayı tehdit etmektedir. Ritzer (Ritzer, 2009, s. 57 akt. Göker, 2015, s. 397) ise, küreselleşmenin kültürel sonuçlarını *"McDonaldlaşma"* kavramıyla açıklamaktadır. Hızlı yiyecek (fast-food) restoranı ilkelerinin hem Amerikan toplumunu hem de dünyadaki diğer ülkeleri gitgide daha çok egemenliği altına alması süreci olarak tanımlanabilen McDonaldlaşma bir yemek kültüründen çok daha fazlasını ifade eder. Küreselleşmenin çatısı altında kültürel küreselleşmenin ideolojik yansımasını sembolize ederek bireylerin kültürel kodlarının değiştirilmesi ve toplum içerisinde tek düze bir model oluşturmaya hedefler.

Birikimli ve gelişerek ilerleyen özelliğiyle kültürel boyutta küreselleşme, küresel kültür sürecine destek sağlayan ve hızlandıran teknolojik hareketlilikle beraber baskın kültür konumuna geçip milli kültürleri aşındırmakta ve farklılıkları ortadan kaldırarak onları "küresel kültür"ün bir parçası haline getirmektedir (Tuna, 2003, s. 48). Dünya üzerinde gerçekleşen küresel kültürel faaliyetler, insanı önce yaşadığı toplumdan ayırarak bireyselleştirebilme, daha sonra ise küresel kültür alanının içine dâhil edebilme kuvvetiyle toplumlar için olumlu yanları kadar olumsuz yanlarının da düşünülmesini gerekli kılmaktadır (Kösoğlu, 2002, s. 125).

Çok sesliliğin yerini tek sesliliğin aldığı, en küçük kültürel farklılıkların küresel kültürün içinde eridiği, hâkim kültürlerin aşınma çözülme süreçleri geçirdiği ve küresel alanın bir parçası haline geldiği bir coğrafyada milli kültürler yavaş yavaş anlamını yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Bu durum en çok,

toplumdaki aktif ve dinamik sosyal grup olan gençlerin, milli kültürlerine yabancılaşmalarına ve onu terk etmelerine zemin hazırlayacaktır (Aslanoğlu, 2010, s. 166; Erkal, 2000, s. 20).

Milli Kültürün Başrolü Olarak Gençlik

Gençlik, insan hayatında psikolojik, biyolojik ve fizyolojik değişim ve gelişimlerin yanı sıra kültürel ve sosyal alanlarda da pek çok değişimin yaşandığı, bireysel ve toplumsal gelişmelerden doğrudan etkilenilen bir dönemdir. Bu dönem, bireyin kendisine bir dünya görüşü, hayat tarzı oluşturacak inanç, değer ve tutumları benimsediği ve geliştirdiği bir olgunluk çağı olarak belirmekte, bu kavramlar kültürü oluşturan unsurlar olduğundan gençleri önce kültür, daha sonrasında ise milli kültürleriyle doğrudan ilişkili kılmaktadır.

Millet; her coğrafyada farklı şekillerde tezahür eden, basit bir örgütlenmeden ziyade toplum aktörleri tarafından üzerinde konsensüs sağlanan olgular bütünüdür. Toplumun üzerinde şekillendiği, ortak bir paydada bulunduğu, kendisine yol haritası belirlediği ilkelerin toplamıdır. Milliyet ise bir millete ya da devlet dâhil olma, varlığını anlamlandırma ve onu devam ettirme durumudur (Çalışkan, 2002, s. 20).

Milli olmak, bir milletin ya da milliyetin sahiplenilmesi sonucu oluşur. Hayatın şekillendirilmesi ve ortak bir paydada buluşulması kültürün millileşmesine zemin hazırlar. Toplamlar, süreç içerisinde kültürlerini biçimlendirirken pek çok kültürle etkileşime girerler. Dolayısıyla bazı kültür unsurları benzerlikler içerir. Milli kültür, bu benzerliklerin her kültürde kendine has bir biçim alması ve o coğrafyaya ait bir kimlik kazanması demektir (Kösoğlu, 2018, s. 86).

Milli kültür kavramı, ulus-devlet inşa süreçleri ile de belirgin hale gelmeye başlamış ve önem kazanmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında 17. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan milliyetçilik akımları büyük rol oynamış, ulusların kendilerine has bir hüviyet kazanmak istemeleri milli kültürlerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır (Aksoy, 2013, s. 84). Toplumda var olan kişisel ve toplumsal değişimlerin yansıması olarak kendine has bir şekilde yer bulan milli kültür her ne kadar zamandan ve mekândan etkilense de var olan özünü bu değişim potasında farklı bir forma dönüştürür. Bu durum tamamen değişme ve milli olanın kaybı anlamına gelmemektedir. Milliye dair temel değerlerin günün şartlarına göre revize edilmesidir. Bu durumun devam etmesinin en önemli şartı, içtimai değerlerin sahiplenilmesidir. Üzerinde uzlaş sağlanamayan herhangi ortak bir değer olmadığı durumda milli kültüre dair herhangi bir yapı tesis edilemez (Beşirli, 2013, s. 63).

Toplumların geleceğinin önemli bir göstergesi, içerisinde yaşayan gençliğin yüksek amaçları ve hayalleri olan, idealist ve atılgan bir prototipe sahip olmasıdır. Gençlik üzerine yapılan araştırmalar ve çalışmalar kitlelerin geleceği açısından ipucu verirken onlara yapılan yatırımlar ise nitelikli bir gelecek inşasının temel taşları olacaktır. Zira gençlerin sahip olduğu cesaret, heyecan ve zindelik, onların toplumsal hareketlerin ve değişimin öncüsü olabileceğinin işaretidir (Yörükoğlu, 2016, s. 19).

Gençlik ve milli kültür kavramları bir zincirin halkaları gibi iç içedir ve birbirlerini beslemektedirler. Her genç, yaşadığı coğrafyanın değer ve düşünce sistemine göre şekil alır. Bu sayede kendi toplumunun milli değerlerini öğrenme fırsatı bulur ve benimser. Toplumsal katılımın sağlanmasıyla birlikte kültürünün bir parçası haline gelir. Bu durum aynı zamanda kültürel etkileşim ve gelişimde gençlerin bir aktör kimliği kazanmasını sağlar. Bu yüzden toplumsal yaşamın sürekliliğinin ve kültür aktarımının sağlıklı şekilde gerçekleşmesinde gençler merkezi bu konumda bulunmaktadır (Tezcan, 1997, s. 73).

Geçmişten günümüze var olagelmiş milli kültür enstrümanlarının korunup geliştirilmesi ve içtimai müesseselerin canlı tutulması, geleceğin teminatı ve doğal mirasçısı olan gençlik için büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla kültürü nakletmek milletlerin hayatta kalabilmesi için can alıcı bir noktadır. Özellikle sosyal hareketliliğin arttığı, uzakların yakın olduğu, iç ve dış etkenlerin neticesinde toplumların sosyo-kültürel, politik ve ekonomik yapılarında meydana gelen değişimlerin herkesi etkilediği günümüzde gençlik ve kültür nakli meselesi daha da önem kazanmaktadır. Çünkü genç geçmişten alacağı birikimi kendi güncelinde yoğuran, geleceğin anahtarını elinde bulunduran ve içinde yaşadığı toplumun aksayan yönlerini değiştirecek potansiyele sahip bir bireydir (Arvasi, 1983, s. 104).

Toplumlar milli kültürlerine olan saygıları ve bağlılıklarıyla ayakta kalırlar. Onlara bu kuvveti veren milli kültürün sahip olduğu güçtür. Bir toplumun gençleri, milletin tarihine ve değerlerine sahip çıkarak bunları kendi potalarında eritirse ancak o zaman kimliğinin ve şahsiyetinin koruyucusu haline gelir. Aksi halde milli kültürene sahip olabilmek şuurunu kazanamayan bir gençlikten toplumsal ideallerin gerçekleştirilmesi için herhangi bir fedakârlık ya da aksiyon beklenemez.

Küre“gençleşme” ve Milli Kültür Tehditleri

Küreselleşme, kendisini toplumda bir anda belli eden ve popüler kültür gibi belirli bir zaman diliminde insanları etkileyip daha sonra kaybolan bir süreç değildir.

Ortaya çıktığı günden itibaren aşamalı olarak gelişim gösteren bu olgu, her dönemin şartlarına uygun enstrümanlar kullanarak kitleleri etkilemeyi ve değiştirmeyi başarmıştır. Günümüzde kullandığı aygıtlar, hızlı teknolojik gelişmelere bağlı olarak internet ağları ve küresel iletişim fırsatlarıdır. Bu süreçte hızlı yaşanan kültürel ve toplumsal değişimlerden en çok etkilenen, aynı zamanda bu değişimlere en hızlı uyum sağlayan bireyler gençlerdir.

“Küregenleşme”; modernist anlayışların antitezi olarak ortaya çıkan ve adına postmodern denilen dünya düzeninde kitle iletişim araçlarının sınırsız erişimine sahip, sanal ilişkileri ön planda tutan, sürekli bağımsız ve görünür olup beğenilmek isteyen, fabrikasyon (tek tip) gençlik tipini ortaya çıkaran ve bunu sürekli kılan, bir yandan küreselleşmenin gençleşmesi ve bir yandan da gençlerin küreselleşmesi sürecini ifade etmektedir.

Bu denli hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bilgi toplumlarında gençler, kendilerinden önceki gelenekçi anlayıştan farklı bir tutuma sahiptir. Zira gelenekselci yaklaşımlar, gençleri geleneksel bakış açılarıyla anlamlandırmakta, onu klişelerden ibaret saymaktadır. Bunun sonucu olarak gençler, toplumsal meselelerin aktörleri değil eylemlerin sebepleri şeklinde değerlendirilmektedir. Bu yüzden küregenleşen dünyada gençlerin, dünün anlayışlarıyla değil bugünün şartları ve geleceğe dair öngörülerle değerlendirilmesi büyük önem teşkil etmektedir.

Günümüzde bilimsel gelişmelerin bu denli yoğun yaşandığı bir ortamda gençler teknolojinin içine doğmaktadır. Bu durum, onların teknoloji ile aralarındaki mesafenin azalmasına, gelişmeleri daha yakından takip etmelerine imkân sağlamaktadır. Teknolojik sınırsızlık ortamında siyasi ve kültürel hayat üzerinde daha etkin olmaya başlayan gençler kendini daha rahat ifade etmekte ve gelişimlerini sağlamaktadırlar (Özkul, 2013, s. 129). Diğer yandan toplumun milli kültür unsurlarının yavaş yavaş değişime uğraması, gençlerin kendi inanç ve değerlerine yabancılaşması meselesini gündeme getirmektedir. Milli kültürüyle bütünleşemeyen gençlerin varlığı, küreselleşmenin olumlu yanlarının olumsuzluklarıyla beraber nüfuz ettiğini göstermektedir (Türker, 1994, s. 291).

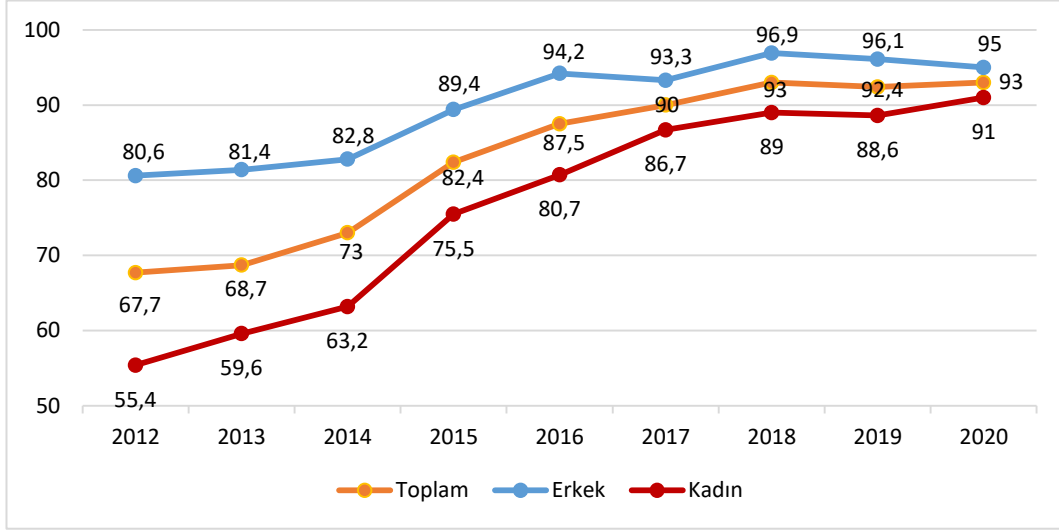
Milli kültürlerin tahribatı ve yozlaşması bağlamında potansiyel kitleler olan gençler, küreselleşmenin kurmuş olduğu düzenden etkilenme potansiyelini ellerinde bulundurlar. Bu durum mikro alanda gençlerin kendilerini ve yakın çevrelerini ilgilendirse de nesillerin devamı sürecinde büyük kitle ve coğrafyaları etkileyerek hâkim milli kültürlerin değişmesine hatta yok olmasına varan bir yolculuğa doğru evrilmesine neden olabilir.

İletişim ve bilgisayar teknolojilerinin önemini artırmasıyla beraber teknoloji aygıtları küreselleşmenin baş aktörü konumuna gelmiştir. Bu aygıtlardan en önemlisi olan dijital medya, küresel sistemin kültürel mecrası olmuştur. Geleneksel kitle iletişim araçlarının önü kesilmiş, gündelik yaşamda ve kültürel alanda köklü değişimler görülmüştür. Teknik özelliklerinin getirdiği konfor, dijital daha hızlı yayılmasına ve sınırlar ötesi alanlara hükmetmesine olanak sağlamıştır. Küresel sistemin hegemonya aktörü olan dijital medya, kültürün temel taşıyıcısı ve dağıtıcısı haline gelmiştir (Güzel, 2006, s. 8).

Küresel boyutta dijital medya, bir yandan bilgiyi mesafe fark etmeksizin hızlı ve ucuz bir biçimde aktaran teknolojik sistemlere sahipken diğer yandan ise milli kültüre ait kavramların içini boşaltmakta ve sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. İletişim teknolojisinin karşı konulamaz ve olağanüstü hızdaki gelişimi, milli dokuları zedelemekte ve milli kültür mozaiklerini tahribata uğramaktadır (Arslanoğlu, 2010, s. 170).

Günümüzde insanlar amaçları her ne olursa olsun dijital medya ile iç içedir ve vakitlerinin neredeyse tamamını dijital medya platformlarında geçirmektedirler. Bir anlamda toplumsal katılım ve devamlılık artık dijital medya aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Dijital medyayı kullanım her ne kadar çağın bir gerekliliği olarak lanse edilse de makro bakış açısında kişileri birbirine yakınlştırırken aynı zamanda uzaklaştırdığı gözden kaçmaktadır (Kaya, 2010, s. 27). Gençler de bu platformlara yüksek oranda katılım sağlamakta, dijital medyanın hemen her aygıtını sürekli olarak kullanmakta ve her platformda kendisine yer edinmektedir.

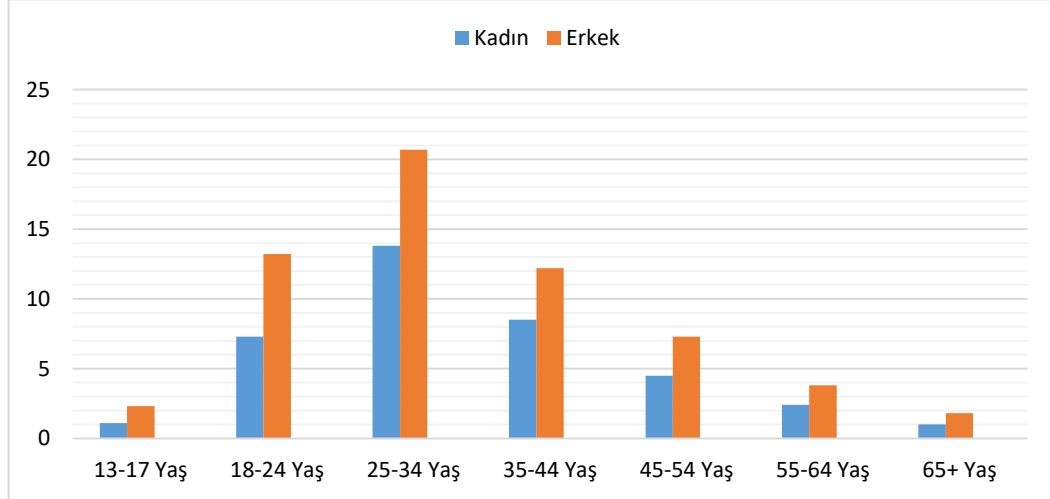
Konu ile ilgili Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2012-2020)'nun hazırlamış olduğu *"İstatistiklerle Gençlik"* adlı haber bültenlerine göre (Grafik 1); dijital medya aygıtlarının en çok kullanılan aracı olan internetin Türkiye'de yaşayan genç nüfus içerisinde (16-24 yaş grubu) kullanım oranlarının 2012 yılından itibaren kademeli bir şekilde artış gösterdiği belirlenmiştir. Gençlerin toplam nüfusu baz alındığında; %67,7 oranıyla başlayan internet kullanım oranı günümüzde %90'ın üzerine çıkmıştır. Bu durum cinsiyetlere göre değerlendirildiğinde de aynı artışın var olduğunu göstermektedir (TÜİK, 2012-2020).

Grafik 1. Gençlerde İnternet Kullanımı*

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Gençlik, 2012-2020.

Konu ile ilgili farklı araştırmalara göre; Türkiye’de sosyal medya kullanıcı sayısının günden güne artış göstermesi dikkat çekmektedir. 2019 yılında Türkiye nüfusunun %72’si aktif şekilde internet kullanırken bu oran 2020 yılında %74’e, 2021 yılında ise %77,7’ye çıkmıştır. Aynı raporlarda gün içinde internette harcanan zamanın da her yıl kademeli şekilde artış gösterdiği gözlemlenmiştir (“Webolizma”, 2021; “Webolizma”, 2020; “Webolizma”, 2019).

Grafik 2. Türkiye’de İnternet Kullanımı

Kaynak: We Are Social Türkiye İnternet Kullanımı ve Sosyal Medya İstatistikleri, 2020.

* Bu grafik, TÜİK tarafından yayınlanan ve 2012-2020 yılları arasını kapsayan “İstatistiklerle Gençlik” isimli haber bültenlerinden elde edilen veriler doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye’de sosyal medya kullanımının yaş dağılım grafiği incelendiğinde (Grafik 2) ise en dikkat çekici nokta, sosyal medyayı en yüksek oranda kullanan grubun 25-34 yaş arasındaki kişilerden oluşuyor olmasıdır. Bu oranlar cinsiyete göre değerlendirildiğinde de benzer bir sonuç görülmektedir. Yaş arttıkça sosyal medya kullanımı azalmaktadır, bu durum sosyal medya kullanımında gençlerin her geçen gün teknolojiyle daha da ilişkili hale geldiğini göstermektedir (“We Are Social”, 2020)

“We Are Social 2020” raporunun bir diğer dikkat çeken noktası internet kullanımının 13 yaşında başlıyor olmasıdır (“We Are Social”, 2020). Gençlik kavramının farklı otoriteler ve coğrafyalarda alt ve üst sınırları net bir şekilde belirlenemediğinden tablodaki 13-34 yaş arası bireyler (%58,4) gençlik kapsamında değerlendirilebilir. Zira Birleşmiş Milletler (UN), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ve Dünya Bankası (WB), 15–24 yaş aralığındaki kişileri genç olarak tanımlarken (Gür, Dalmış, Kırmızıdağ, Çelik ve Boz, 2012, s. 15), diğer bir uluslararası organizasyon olan The African Youth Charter, 15-35 yaş aralığını genç olarak kabul etmektedir (UNDP Youth Strategy, 2014, s. 47).

Ülkemizde ise Milli Eğitim Bakanlığı’na göre gençlik, 12-24 yaş aralığı arasındaki bireyleri kapsamaktadır. Bunun yanında Gençlik ve Spor Bakanlığı gençliği, 14-29 yaş aralığında bulunan bireyler olarak kabul etmektedir (T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2013, s. 1). Tüm bu kurum/kuruluş ve yaş kategorileri göz önüne alındığında söz konusu raporda belirtilen oranlara göre ciddi bir kitlenin küreselleşme aygıtlarını kullandığını ve bunların olumlu/olumsuz tüm etkilerinin doğal muhatabı olduğu çıkarımı yapılabilir.

Günümüzde dijital medya, küreselleşmenin de etkisiyle pek çok yönden gücü elinden bulunduran kişi, grup ya da ülkelerin istedikleri kalıplara girmekte ve bu kalıplar kitleleri arka plandaki aktörlerin istediği şekilde yönlendirmektedir. Bu durum, yeni bir toplum inşası planının fragmanı gibi düşünülebilir. Aşılacak istenen toplumsal ve kültürel birikimler, aygıtlar aracılığıyla kitleleri kontrol etmektedir. Özellikle genç nüfus, günümüzün etkin ve popüler sosyal medya ağları ile (Facebook, Twitter, Tumblr, Instagram vb.) yönlendirilmektedir. Böylece güç sahipleri, üzerinde planlar yaptıkları ülkelerin gençlerini politik ve ekonomik çıkarları doğrultusunda yeni bir toplumsal ve kültürel yapılanmanın içine almaya çalışmaktadırlar (Yahyagil, 2019, s. 99).

Her geçen gün toplumların kültürlerinde büyük dönüşümler meydana gelmektedir. Etkileşimin yoğunlaşması ile toplumların, özellikle genç nesillerin

yaşam biçimleri gittikçe benzeşmekte hatta Amerikalaşmaktadır. Genç nesiller, düşünce şekilleri, ilişkileri, eğlence anlayışları, giyim tarzları gibi kısaca bir bütün olarak hayata bakış açıları özelinde Amerikanlaşmakta ve giderek tüm dünyadaki gençlerle benzeşmektedirler (Talas, 2003, s. 240).

Medya araçlarının sınırsız yayılımı ve dolaşımı, gençleri her geçen gün sanal dünyanın katmanlarında daha derine indirmekte ve vakitlerinin çoğunu bu mecralarda geçirmelerine sebep olmakta ve gençler milli değerlerinden daha çok uzaklaşmaktadır. Sosyal medya aygıtlarıyla ihraç edilen yabancı gelenek ve görenekleri ciddi bir aşınmaya ve tahribata uğratmaktadır (Bayhan, 2014, s. 20). Bunun sonucunda geçmişten günümüze kültürümüzün parçası olan gelenek, görenek, töre gibi olguların yerini yeni ve bir o kadar suni olgular almaktadır (Yorgancılar, 2018, s. 2521).

Ayrıca popüler kültürün etkisiyle her geçen gün kullanıcı sayısı artan dijital platformlarda yayınlanan dizi, film ve programlar dünya üzerinde milyonlarca kişiye hitap etmekte ve eş zamanlı olarak yayınlanmaktadır. Böylece farklı coğrafyalarda aynı beklenti ve ilgilerin zihinlere nüfuz etmesi istenmektedir. Bu durum kültürleri birbirine benzemeyen ve farklı ülkelerde yaşayan insanları ortak paydada buluşturarak homojenleştirmektedir. Bunun doğal sonucu olarak gençler; var olan küresel sistemin çarkı haline gelmekte, milli ve kültürel kodlarına yabancılaşmakta, ait olduğu değerler sistemine sırt çevirmekte ve kendi kültürlerinin erozyona uğramasında rol almaktadır (Ahmadov, 2019, s. 31).

Sonuç ve Öneriler

Geçmişten günümüze her olay ve olgu, gerçekleştiği coğrafya ve toplumların izlerini taşır. Her aksiyon, kendinden öncekinin sonuçları neticesinde reforme edilerek farklı şekillerde yeniden tezahür eder. Toplumların sahip oldukları özellikler birbirinden farklı olduğu için üzerinde uzlaşılmış ve kabul görmüş değerleri çeşitlilik gösterir.

Kültür, bu değerlerin toplamı olarak ifade edilebilen ve her sosyal alanda kendisine özgü bir kimlik kazanan geçmiş mirası ve gelecek tasavvurudur. Kültürü değerli ve özgün kılan şey, kitleler arası çeşitliliği kendine uyarlamasıdır. İnsanlar arası farklılıklar ve kabul edilen değerlerin birbirinden farklı olması her kültürün milli bir hüviyet kazanmasına imkân sağlar. Milli kültür, milletlere ait maddî ve manevî değerlerin özgün bir bütünü olarak topluluklara ayırt edici özellikler kazandırır.

Dünya üzerindeki her gelişme toplumları iyi-kötü ya da az-çok etkilerken kabul ettikleri ve içselleştirdikleri değerlerine (milli kültürlerine) de nüfuz edecek

potansiyele sahiptir. Günümüzde bu gelişmelerin en önemlilerinden biri olan ve sahip olduğu özellikler ve kullandığı aygıtlar sayesinde tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme ile kültür arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Küreselleşme, beraberinde getirdiği uluslararasılaşmayla birlikte kitlelerin milli kültürlerine de nüfuz etmekte ve var olan farklılıkları küresel bir potada eriterek toplumlar arası farklılıkları ortadan kaldırmaktadır. Kitleler bir yandan küreselleşmenin kendisi ve aygıtları aracılığıyla dünyanın en uzak yerlerine kısa sürelerde erişebilmelerine rağmen kendilerine ait olan özgün değerlerinin tehdit altında olduklarını fark edememektedirler.

Her küresel aksiyon, etki alanı ve hedef kitlesi nispetinde varlığını sürdürür. Bugün küreselleşmenin en doğal muhatabının hiç şüphesiz gençler olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Toplumların geleceğinin bugünkü sermayesi olan gençler, küreselleşmenin doğal muhatabıdır. Küreselleşmenin milli kültüre etkisi söz konusu olduğunda; kültürü sahiplenecek ve onu geleceğe taşıyacak en önemli sosyal grubun gençler olması, gençlerin küreselleşme sürecinde çok daha önem verilmesi gereken bir kitle olduğunun açık göstergesidir.

Günümüz küreselleşme çağında gençler, müthiş bir teknolojik çılgınlığın içerisinde bulunmakta ve dijital medyayı yoğun şekilde kullanmaktadır. Gündelik yaşamlarında temel gıdalar gibi hissediliyor olması, küreselleşme faaliyetleri ve aygıtlarının toplumlar ve özellikle gençler için pek olumsuzluğu beraberinde getirdiğinin habercisidir.

Bu çalışmada, ortaya çıktığı günden itibaren kademeli bir şekilde gelişim gösteren ve dünyayı her geçen gün çepeçevre saran küreselleşmenin milli kültür olgusu üzerine olan etkisi incelenmiş ve gençlerin milli kültür için önemine vurgu yapılmıştır. Bir yandan küreselleşme olgusunun gençler üzerindeki etkisine binaen gençleşmesi, diğer yandan ise gençlerin küreselleşmesi süreci *küregençleşme* olarak tanımlanmış, küresel aygıtlar ve faaliyetlerin etkileriyle dünya üzerinde birbirine benzeyen hayat tarzlarının ve gençlik tipolojilerinin toplumların milli kültürlerini tehdit etmesi üzerinde durulmuştur. Çalışma aynı zamanda *küregençleşme* kavramının literatüre kazandırılmasını hedeflemektedir. Her kavram ortaya atıldıktan sonraki süreçte kabul edilebilirlik ve kullanılabilirliği nispetinde var olmaya devam eder. Dolayısıyla küregençleşme kavramının ömrü, araştırmacılar tarafından kabul edildiği ve bu çalışmadan sonra yapılacak diğer bilimsel çalışmalarda kullanıldığı takdirde varlığını sürdürecektir.

Nitel araştırma tekniklerinden doküman analizine dayanan bir derleme çalışması olan bu çalışmada kavramlar üzerine literatür taraması yapılmış, var olan teorik bilgiler ilgili kurumlardan temin edilen nicel verilerle desteklenmiştir. Çalışma sonucunda; dünyanın tek bir köy haline geldiği günümüzde her şeyin homojenleşmesinin çeşitli kültürel inançların öneminin yitirilmesine neden olduğu, küregenleşmenin etkisiyle gençlerin dijital medyayı her geçen gün daha da çok kullandığı ve küreselin potasına daha da dâhil olduğu belirlenmiştir. Birbirine benzeyen hayat tarzlarının milli kültürler için büyük tehditler oluşturduğu, süreç bu şekilde devam ederse milli kültürlerin yozlaşarak erozyona uğrayacağı ve “milli” kavramının süreç içerisinde kendisine atfedilen anlamlarının dışında farklı formlarda tezahür edebileceği görülmüştür.

Her toplumun gençleri, kendi kimliklerinin yarınlarıdır. Sahip oldukları potansiyel ve dinamizm, ülkeleri için aksiyona hazır kitleler olduklarının göstergesidir. Buna rağmen onlara bir misyoner olarak bakmak ve kaldıramayacakları sorumluluklar yüklemek, sahip oldukları özellikleri hiçe sayarak bir meta haline getirmek olacaktır. Bugünün dünyası gençlerden tüm görüşlere açık, eleştirme ve yanlış gördüğü şeyleri değiştirme cesaretine sahip olmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla gençlerin olaylara sığ pencerelerden bakmak yerine geniş ve çok yönlü bakış açısına sahip olmaları için teşvik edici uygulamaların hayata geçirilmesi son derece elzemdir. Kendilerine sahip çıkan toplumsal aktörlerin var olduğunu bilmeleri, gençleri milli değerlerine sahip çıkmaları ve onları günümüz şartlarıyla harmanlayarak bireysel ve toplumsal gelişim için çaba sarf etmelerine imkân sağlayacaktır.

Küreselleşme bugün inkâr edilemeyecek bir şekilde büyüme göstermiştir ve her geçen gün gelişim gösteren teknolojilere ayak uydurmak kitleler için zorunlu hale gelmiştir. Dolayısıyla gençleri bu olgudan direkt olarak koparacak bir önlemin alınması mümkün değildir. Yapılması gereken küreselleşmeyi tehdit olarak değil, milli gençlik inşası ve ideal toplum için fırsat olarak görmektir. Bunun için küreselleşme ve beraberinde getirdiği tüm gelişmeler takip edilerek toplumların milli kültürel kodlarını gençlere uygun yol haritaları ile sunmak ve geliştirmek gerekmektedir.

Toplum karakteristiklerini benimsemiş bir gençliğin milli bir hüviyete sahip olması ve onu geleceğe taşımak istemesi; aile, okul, sosyal çevre ve kurum/kuruluşlar gibi mikro alandan makro alana kadar hemen her organizasyonun sorumluluk alanına girmektedir. Bu yüzden toplumsal kurumların gençler için günün şartlarına uygun şekilde dizayn edilmesi sosyal uyumlarının sağlanması ve geliştirilmesi, öz değerlerinin kabulü ve devamlılığına katkı sağlayacaktır. Kendi

çevresine ve toplumuna yabancı olan fertlerin milli olmaları ve kültürlerini sahiplenip geleceğe taşımalarını beklemek beyhude bir çaba ve beklentiden öteye gitmeyecektir. Dolayısıyla her genç, kendi özünün gereklerine göre yetiştirilmeli, milli bilinci uyandıracak ve sahiplenilmesini teşvik ederek toplumsal sağlığın devamlılığını sağlayacak faaliyetler toplum geneline yayılmalıdır.

Kaynakça

- Ahmadov, S. (2019). Kültürel küreselleşme aracı olarak sosyal medyanın tüketim toplumuna etkisi. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*; 1(1), 28-39. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/>
- Aksoy, E. (2013). Toplum ve kültür. İ. Çapcıoğlu ve H. Beşirli (Ed.), *Sosyoloji'ye Giriş* (s. 63-68) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arslandoğlu, R. A. (2010). *Kent, kimlik ve küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Arvasi, S. A. (1983). *Türk İslam ülküsü*. İstanbul: Ocak Yayınevi.
- Bayhan, V. (2014). Milenyum veya y kuşağı gençliğinin sosyolojik bağlamı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 8-25. Erişim adresi: <http://genclikbirikimi.org/>
- Berger, P. L. (2003). Küreselleşmenin kültürel dinamikleri (A. Ortaç, Çev.). P. L. Berger ve S. P. Huntington (Ed.). *Bir küre bin bir küreselleşme: Çağdaş dünyada kültürel çeşitlilik* (s. 9-26) içinde. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Beşirli, H. (2013). *Gençlik sosyolojisi: Politik toplumsallaşma ve gençlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çalışkan, İ. (2002). *Kur'an'da din kavramı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Erkal, E. M. (2000). *İktisadi kalkınmanın kültür temelleri*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Genç, Y. (2004). Farklı bir bakış açısıyla küreselleşme ve Almanya'ya yansıması, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 6(1-2), 25-36. Erişim adresi: <http://www.fed.sakarya.edu.tr/>
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göçer, A. (2012). Dil kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 729 (1), 50-57. Erişim adresi: <https://www.tdk.gov.tr/>
- Gökalp, Z. (2019). *Türkçülüğün esasları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Göker, G. (2015). İletişimin McDonalddlaşması: Sosyal medya üzerine bir inceleme, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(2), 389-410. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7641>
- Gray, J. (1999). *Sahte şafak* (G. Çağalı Güven, Çev.). İstanbul: Om Yayınevi.
- Gür, B. S., Dalmış, İ., Kırmızıdağ, N., Çelik, Z., ve Boz, N. (2012). *Türkiye'nin gençlik profili*. Ankara: SETA Yayınları.

- Güvenç, B. (2019). *Kültürün abc'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güzel, M. (2006). Küreselleşme, internet ve gençlik kültürü, *Küresel İletişim Dergisi*, 1(1), 1-16. Erişim adresi: <https://yeditepe.edu.tr/>
- Kafesoğlu, İ. (1983). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları
- Kaya, Z. (2010). *Kültürel değişmeler ve medya*, (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kösoğlu, N. (2002). *Küreselleşme ve milli hayat*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kösoğlu, N. (2018). *Milli kültür ve kimlik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve kültürel kimlik* (N. Domaniç, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Loomba, A. (2000). *Kolonyalizm-postkolonyalizm* (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- McLuhan, M. (1962). *Gutenberg galaxy: The making of typographic man*, Canada: University of Toronto Press.
- Öncü, A. ve Weyland, P. (2005). Küreselleşen kentlerde yaşam alanı ve toplumsal kimlik mücadeleleri (L. Şimşek ve N. Uygun, Çev.). A. Öncü ve P. Weyland, (Der.), *Mekân, kültür, iktidar: Küreselleşen kentlerde yeni kimlikler* (s. 9-40) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkul, O. (2013). *Kültür ve küreselleşme*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Robertson, R. (1998). *Küreselleşme: Toplum kuramı ve küresel kültür* (Ü. H. Yolsal, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Said, E. W. (2013), *Şarkiyatçılık Batı'nın şark anlayışları*. (B. Ülner, Çev.). B. Eyüboğlu ve O. Koçak (Yay. Haz.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sarıbay A. Y. ve Keyman, E. F. (2000). Global yerel eksende Türkiye, siyaset ve toplumsal yaşam. E. F. Keyman, A. Y. Sarıbay (Ed.), *Global yerel eksende Türkiye* (s. 1-7) içinde. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Slattey, M. (2008). Küreselleşme. Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz (Yay. Haz.). *Sosyolojide temel fikirler* (s. 418-426) içinde. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Smith, A. (2002). *Küreselleşme çağında milliyetçilik* (D. Kömürcü, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2013). *Ulusal gençlik ve spor politikası belgesi*. Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- Talas, M. (2003). Küreselleşme ve kültür. B. Kaya ve S. Ünal (Ed.) *Küreselleşme ve psikiyatri* (s. 229-244) içinde. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- Tezcan, M. (1997). *Gençlik sosyolojisi ve antropolojisi araştırmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

- Tomlinson, J. (2013). *Küreselleşme ve kültür* (A. Eker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tuna, K. (2003). Dil ve milli kimlik. B. Yediyıldız (Ed.), *Dil kültür ve çağdaşlaşma* (s. 39-51) içinde. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *İstatistiklerle Gençlik, 2012* (Sayı: 13509). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2012-13509>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). *İstatistiklerle Gençlik, 2013* (Sayı: 16055), Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2013-16055>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). *İstatistiklerle Gençlik, 2014* (Sayı: 18625), Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2014-18625>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). *İstatistiklerle Gençlik, 2015* (Sayı: 21517), Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2015-21517>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). *İstatistiklerle Gençlik, 2016* (Sayı: 24648), Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2020-37242>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). *İstatistiklerle Gençlik, 2017* (Sayı: 27598), Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2017-27598>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). *İstatistiklerle Gençlik, 2018* (Sayı: 30723), Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2018-30723>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). *İstatistiklerle Gençlik, 2019* (Sayı: 33731), Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2019-33731>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). *İstatistiklerle Gençlik, 2020* (Sayı: 37242), Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2020-37242>
- Türker, M. Z. (1994). Gençlik ve milli kültür. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, 289-291. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/>
- UNDP Youth Strategy, (2014). *2014-2017 United nations development programme*. Erişim adresi: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Democratic%20Governance/Youth/UNDP_Youth-Strategy-2014-17_Web.pdf

- We Are Social. (2020). Türkiye internet kullanımı sosyal medya, mobil kullanım ve e-ticaret istatistikleri. Erişim adresi: <https://wearesocial.com/digital-2020>
- Webolizma. (2019). 2019 Küresel Dijital Raporu'nda Türkiye. Erişim adresi: <https://www.webolizma.com/2019-kuresel-dijital-raporunda-turkiye/>
- Webolizma. (2020). 2020 Küresel Dijital Raporu'nda Türkiye. Erişim adresi: <https://www.webolizma.com/2020-kuresel-dijital-raporunda-turkiye/>
- Webolizma. (2021). Hootsuite ve We Are Social 2021 dijital Türkiye raporu. Erişim adresi: <https://www.webolizma.com/hootsuite-ve-we-are-social-2021-dijital-turkiye-raporu/>
- Yahyagil, M. Y. (2019). *Küreselleşme girdabında kültür*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi.
- Yorgancılar, S. (2018). Kültürün yeniden üretim aracı olarak sosyal medya'nın gençliğe etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 2511-2532. doi: 10.26466/opus.480444
- Yörükoğlu, A. (2016). *Gençlik çağı, ruh sağlığı ve ruhsal sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları.

TRANSAKSİYONEL ANALİZ YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA BİR FİLM ANALİZİ: ÖLÜ OZANLAR DERNEĞİ

Bahadır ÇELİKEL¹

ORCID: 0000-0002-6333-3254

Öz

Eric Berne tarafından geliştirilen Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı (TA), insanların tanık oldukları, gözlemledikleri ve öğrendikleri olaylar sonrasında kişiliklerinde meydana gelen değişimleri işlemektedir. Yaklaşım, temel olarak üç ego durumundan bahsetmektedir. Bunlar kısaca önyargılarımızı ve ahlak kurallarımızı belirleyen Ebeveyn Ego, özgür ve mantıksal karar alma mekanizması olan Yetişkin Ego, duygularımızı kapsayan Çocuk Ego Durumlarıdır. Ebeveyn ve çocuk egonun kişilik üzerinde doğumdan itibaren etkisinin olduğu düşünüldüğünde anne ve babanın çocuklarının Yetişkin Ego Durumlarını ortaya çıkarmalarında büyük bir sorumluluk sahibi olduklarını ve anne/babaların, kendi doğrularını çocukları üzerinde dayatma eğilimlerinin yanlış olduğunun söylemek mümkündür. Kısaca yatılı bir okulda kalan ve baskıcı bir aile/okul ortamı içerisinde yaşayan bir grup öğrencinin birbirleri, aileleri ve öğretmenleri ile olan ilişkilerini anlatan “Ölü Ozanlar Derneği” isimli filmde edebiyat öğretmeni Keating’in de öğrencilerinin Yetişkin Ego Durumlarını kullanabilmelerini sağlamak için çalışmalar yaptığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Uslu Çocuk Ego Durumu ile yetiştirilmek istenilen öğrencilerin, Keating’in yaptığı çalışmalar sonucunda Asi Çocuk Ego Durumu ve Yetişkin Ego Durumundan örnekler verdikleri de gözlemlenmiştir. Bu çalışma ile Ölü Ozanlar Derneği filmi Eric Berne’nin Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı kapsamında analiz edilmiş, filmdeki karakterlerin gösterdikleri tepkiler yaklaşım çerçevesinde incelenmiştir. Yaklaşımın ifade ettiği kavramlar film aracılığı ile örneklendirilmiş ve anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Daha anlaşılabilir kavramlar sayesinde konuyla ilgili yapılacak olan çalışmalara fayda sağlayabilmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Transaksiyonel Analiz, Ego Durumları, Transaksiyonlar, Oyunlar, Ölü Ozanlar Derneği

¹ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, E-Posta: bahadircelikel@gmail.com

A Film Analysis in the Context of Transactional Analysis Approach: Dead Poets Society

Abstract

Transactional Analysis Theory (TA), developed by Eric Berne, deals with the changes that occur in people's personalities after the events they witnessed, observed and learned. The theory basically talks about three ego states. These are briefly the Parent Ego, which determines our prejudices and moral rules, the Adult Ego, which is the free and logical decision-making mechanism, and the Child Ego States, which encompass our emotions. Considering that the parent and child ego have an effect on the personality from birth, it is possible to say that the parents have a great responsibility in revealing the Adult Ego States of their children and the tendency of the parents to impose their own truths on their children is wrong. In the movie "Dead Poets Association", which tells about the relationships of a group of students staying at a boarding school and living in an oppressive family/school environment with each other, their families and their teachers, it has been observed that the literature teacher Keating works to enable his students to use their Adult Ego States. In addition, it was observed that the students who wanted to be raised with the Adapted Child Ego State gave examples of the Vindictive Child Ego State and the Adult Ego State as a result of Keating's studies. In this study, Dead Poets Society movie was analyzed within the scope of Eric Berne's Transactional Analysis Approach, and the reactions of the characters in the movie were examined within the framework of the approach. The concepts expressed by the approach were exemplified through the film and made easier to understand. Thanks to more understandable concepts, it is aimed to benefit from the studies to be carried out on the subject.

Keywords: *Transactional Analysis, Ego States, Transactions, Games, Dead Poets Society*

1. Giriş

Bir sanat ürünü olarak, filmlerin esin kaynağı insanların geçmişte ya da günümüzde birbirleri ile olan ilişkileri, başlarından geçen olaylar karşısındaki duyguları, düşünceleri ve davranışlarıdır. Filmler, toplumun içerisinde var olan bu durumları alıp bir olay örgüsü oluşturarak işlemektedirler. Dolayısıyla günlük hayatta insanların karşılaşabileceği her türlü durum filmlere konu olabilmektedir.

Sosyal hizmet, psikoloji gibi bilimlerin insanların günlük hayattaki karşılaştıkları sorunları çözmeyi; sorunları çözülen insanların refah seviyelerini artırmayı, yaşanmış sorunlardan çıkarım yaparak daha sonra yaşanabilecek benzer sorunların önüne geçmeyi hedeflemektedir. Toplumdan kesitler sunan filmler insanların birbirleri ile olan ilişkilerini ele almak adına yoğun analizler, araştırmalar ve gözlemler yapmaktadır (Ray, 2007; akt. Yılmaz ve Zengin, 2019, s. 668). Film hazırlığı adına toplumun içerisinde yapılan bu çalışmalar, insanın ruh halini ve sosyal yaşantısını konu alan bilimlerin çalışmaları için kaynak, referans oluşturabilme gücüne sahiptirler.

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımına ismini veren transaksyon kelimesi özünde iletişim anlamına gelmektedir. Bireylerin, etrafındaki insanlarla kurduğu etkileşim anlamına gelen transaksiyonda, mesajın gönderildiği kişiden geri dönüt gelmesi halinde transaksyon yani iletişim gerçekleşir (Danış, 2006, s. 48). Buradan yola çıkarak Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının temel hedefinin insan ilişkilerini anlamlandırmak olduğu söylenebilir.

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının geliştirilmesi aşamasında Eric Berne, Freud'un Psikanaliz teorisindeki "İd, Ego ve Süperego" kavramlarından etkilenmiştir. Ancak her ne kadar çıkış noktası olarak Freud'un fikirlerine dayansa da Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı Freud'un ortaya koyduğu düşüncelerle çok da benzerlik içermemektedir. Berne, Freud'un Psikanaliz teorisini soyut bulmaktadır ve Transaksiyonel Analiz ile bu soyutluğu ortadan kaldırmayı hedeflemiştir (Akkoyun, 1995, s. 2). Tıpkı Freud'da olduğu gibi Berne'de insanı "ebeveyn, yetişkin ve çocuk" olarak üç ego durumuna ayırmıştır. Bu üç ego durumu, gün içerisinde yaşanan herhangi bir olaya karşı tepki olarak kullanılmaktadır (Zengin, 2019, s. 31).

Her ne kadar daha somut bir hale gelmiş olsa da Berne'nin teorisindeki ego durumlarının ve diğer konu başlıklarının anlaşılması güçtür. Bu çalışma ile Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı'na Ölü Ozanlar Derneği filmindeki transaksyonlar ve karakterlerin yaşanan olaylar karşısındaki tepkileri kullanılarak örnekler

verilmesi; Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının daha kolay anlaşılması için somutlaştırılması amaçlanmıştır.

Yapılan literatür taraması sonucunda Transaksiyonel Analiz ve TA benzeri insan davranış ve iletişimlerini inceleyen yaklaşımlar aracılığıyla Ölü Ozanlar Derneği filmini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Film genellikle sanat ve edebiyat alanları ile ilgili çalışmalarda ele alınmıştır. Bu çalışma filmdeki karakterlerin birbirleri ile olan iletişimlerinin ve eylemlerinin incelenmesi açısından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Bununla birlikte Transaksiyonel Analiz Yaklaşımına dair yapılan çalışmalar da oldukça sınırlı sayıdadır. Yaklaşımaya yönelik daha önce yapılan çalışmaların çoğunlukla psikoloji, hemşirelik, eğitim ve öğretim alanlarında olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmanın yapıldığı tarih itibari ile Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının film analizi üzerinden incelendiği iki farklı çalışma bulunmuştur (Zengin, 2019; Baloğlu, 2018). Transaksiyonel Analiz Yaklaşımını kapsamlı bir şekilde ele alması ve ego durumlarının dışında kalan başlıkları da ele alarak örneklendirmelerde bulunması bu çalışmayı benzer çalışmalardan ayırmaktadır.

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının Ölü Ozanlar Derneği filmi ile örneklendirilerek açıklanması amacıyla hazırlanan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı hakkında araştırma yapılarak konu ile ilgili literatür taramasına yer verilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın hazırlanışı hakkında gerekli olan bilgilerden bahsedilmiş ve son olarak üçüncü bölümde söz konusu filmin hikayesinden bahsedilerek yaklaşım çerçevesinde incelenmesi gerçekleştirilmiştir.

2. Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı

Hümanist bir yaklaşım olan Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı, insanı olumlu olarak ele almaktadır. Yaklaşımaya göre (beyin hasar almadığı sürece) herkes düşünme kapasitesine sahiptir, insan yapacağı şeylere kendisi karar verebilir ve davranışlarının sorumluluğunu alır (Sevim, 1996, s. 30).

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı, günümüzde psikoterapi ve aile danışmanlığı süreçleri başta olmak üzere ruh sağlığı meslek elemanları tarafından sıklıkla kullanılmaktadır ve gelişim, kişilik, iletişim, psikopatoloji ve danışma/terapi konularında kuramsal bilgiler sunarak okul, hastane ve konu ile ilgili çeşitli örgütlerde değişik amaçlarla kullanılmaktadır. Yaklaşım Eric Berne tarafından geliştirilmiştir (Gürel, 2011, s. 8-9).

Transaksiyonel Analiz üç varsayım etrafında gelişmiştir: Birinci varsayım bireylerin uyumlu olduğu ile ilgilidir. Bu varsayıma göre her birey değerlidir. İnsanlar

birbirinden farklı özelliklere sahiptir ve tüm bu farklılıklara rağmen her biri diğeri ile eşittir. İkinci varsayım ise bireylerin sorunlarını çözmek için önce bu sorunla alakalı farkındalık geliştirmeleri gerektiğini ifade eder. Bu varsayıma göre herkesin düşünme yetisi vardır ve bireyler sorunlarının ne olduğu ile ilgili bilgi sahibidir. Sorunların çözümünde en aktif rolü kişinin kendisi oynamaktadır. Danışman sadece destekleyici ve teşvik edici bir rol üstlenir. Üçüncü varsayım bireylerin kendi hayatlarını istedikleri gibi şekillendirebilecekleri konusuna vurgu yapar. Yukarıda da belirtildiği gibi her insan birbirinden farklıdır. Bu farklılık kişilerin hayatlarını sürdürdükleri yerler, ailesi, arkadaşları, işi gibi birçok alanlarda görülebilir ve herkesin kendince yaşadığı sevinçler ve üzüntüler vardır. Buna göre herkes yaşadığı bu farklı durumlara kendisinin istediği şekilde tepki verir (Gürel, 2011, s. 9-10).

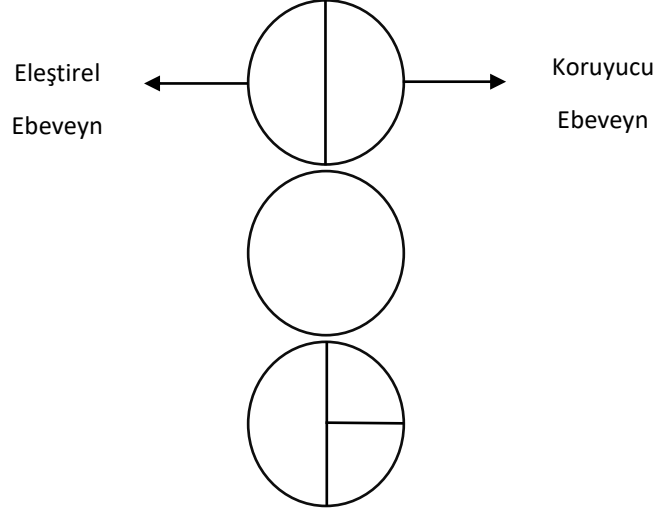
2.1. Ego Durumları

Ego durumları, insanların yaşadıkları hayatların getirisi olan birikimler sonucu ortaya çıkan davranışların sınıflandırılmasıdır. Berne, ego durumunu davranış örüntülerine eşlik eden duygular sistemi olarak tanımlamıştır (Woollams ve ark., 1977; Akkoyun, 1995; akt. Sevim, 1996, s. 31). Ego durumları transaksiyon yani iletişim anının herhangi bir anında değişebilir, kişi sorulara farklı ego durumlarından cevap verebilir.

“Ebeveyn Ego”, yaşamın ilk beş yılında sorgulamadan kabul ettiğimiz, dayatılmış dış olayların beyindeki kayıtlarıdır. Kişiliğimizin, insanlara nasıl davranmaları gerektiği konusunda, öğütler, emirler veren kısmıdır (Dökmen, 2005, s. 60). İlk beş yılda çocuk, anne-babasının davranışlarını gözlemler, onların söylediklerini, öğütlerini, öfkelerini yani “dış olayları” hafızasına kaydeder. Çevresindeki yaşanan tüm olayları kaydeden çocuk, yaşı ilerledikçe çevresindekilerin verdiği tepkiler gibi tepki vermeye başlar. Örneğin saldırgan bir anne-baba tarafından büyütölmüş bir çocuk ileriki yıllarda sorunlarını çözmek için şiddete başvurabilir. Ebeveyn ego durumu, transaksiyonlar esnasında korumacı tutum olarak, öğüt verirken, eleştiri veya genelleme yaparken gözlemlenebilir.

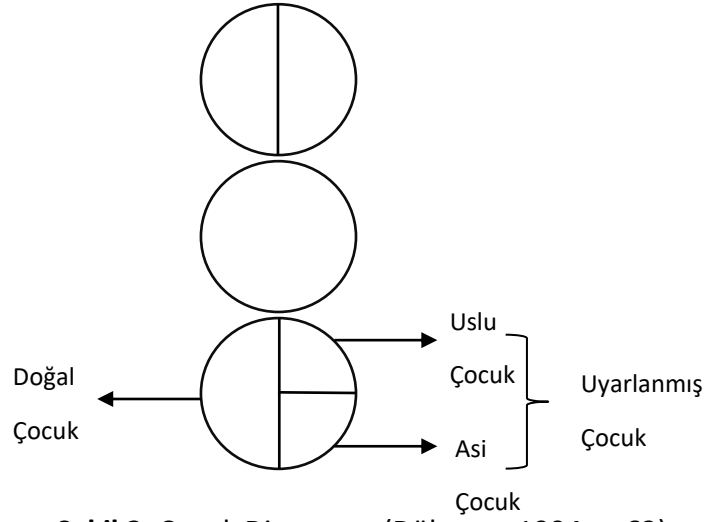
Ebeveyn Ego durumu iki kısma ayrılabilir. Bunlardan ilki olan ego durumu hemen hemen hepimizin işittiği “yatağını topla”, “dersine çalış”, “yemeğini ye” türündeki emirler veren ve bireylerin karşısındaki kişilere karşı takındığı fedakâr tutumlar olarak örneklendirebileceğimiz Koruyucu; ikincisi ise bir toplumdaki ya da daha mikro düzeyde aile içerisindeki kuralları korumayı amaçlayan, bu kuralların dışına çıkmayı onaylamayan, çıkıldığında gerekli göröldüğünde ceza davranışlarının uygulanabileceği Eleştirel Ebeveyn ego durumudur (Harris, 2020, s. 47-54; Özerk,

2008, s. 17).

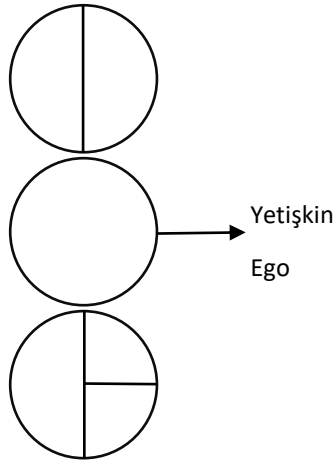
Şekil 1. Ebeveyn Diyagramı (Akkoyun, 1995, s. 4)

Dış olaylar ebeveyn egoya kaydolurken aynı anda başka bir kayıt daha yapılmaktadır. Çocuğun gördüğü duyduğu olaylara karşı verdiği yanıtlar, yaşanan durum esnasında hissettikleri yani iç olaylar “Çocuk Egoya” kaydolmaktadır. Bu ego durumu tipik bir çocuğun spontan davranışları ya da anne-babaya verilen tepkilerde ortaya çıkar. Kişinin çocukluk yaşlarında ihtiyaçlarını giderme ve sorunlarını çözme noktasında yetersiz olması ve başkalarına ihtiyaç duyması çaresizlik hissini doğurmaktadır. Aynı zamanda kişinin tüm ihtiyaçları anne/babası tarafından karşılandığı için onlara karşı kendisini borçlu hisseder ve çocuk anne/babasının takdirini kazanmak için sürekli çabalar. Çaresizlik ve başkalarına borçlu hissetme “İyi Olmama” olarak isimlendirilir. Çocuk ego durumu sadece çocukluk yıllarında görülen davranış örüntülerini ve düşünce yapılarını nitelememektedir. Yaşı ya da eğitim düzeyi ne olursa olsun her insan Çocuk benlik durumunu ve “İyi Olmama” durumunu sergileyebilir (Harris, 2020, s. 54-58; Akkoyun, 1995, s. 3). Çocuk ego durumunun insanların duyguları ile hareket ettiği ya da bencil davranışlar gösterdiği esnada ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Çok mutlu olduğumuz, güldüğümüz anlarda çocuk ego kullanırken, aşırı sinirli olma ve şiddete başvurma gibi durumlarda da çocuk ego aktif durumdadır.

Şekil 2. Çocuk Diyagramı (Dökmen, 1994, s. 63)

Çocuk ego iki bölüme ayrılmıştır. Bunlar Doğal Çocuk ve Uyarlanmış Çocuktur. Doğal çocuk kişiliğin eğitilmemiş yanıdır, spontandır ve fiziksel ihtiyaçları her şeyin üzerinde tutmaktadır. Uyarlanmış çocuk ise kişiliğin az da olsa eğitilmiş kısmıdır. Uyarlanmış çocuk Uslu Çocuk ve Asi Çocuk olmak üzere iki alt başlığı ayrılmıştır. Uslu Çocuk, otoriteye uyum gösterme eğilimindeyken Asi Çocuk otoriteye başkaldırmaktadır. Asi Çocuk ile Doğal Çocuk arasındaki farkı belirtmek gerekirse; Asi Çocuk otoriteyi tanıyıp ona karşı çıkarken, Doğal Çocuk için herhangi bir otorite tanıma durumu söz konusu değildir (Dökmen, 2005, s. 63-64; Zengin, 2019, s. 34).

Şekil 3. Yetişkin Diyagramı (Akkoyun, 1995, s. 4)

İnsanlar yaklaşık on aylık iken yürümeye başlarlar. Yürüme, çocukluk dönemindeki dışa bağılıktan kurtulmanın yani özgürleşmenin ilk basamağıdır. Yürüme ile aynı zamanda “Yetişkin Ego” durumu da ortaya çıkar. Yetişkin ego,

öğrenilen (Ebeveyn Ego) ve hissedilen (Çocuk Ego) yaşam kavramlarının dışında insanın kendi becerileri ve öğrendikleri ile sorunlarının üzerinden gelmesi durumudur. Yetişkin ego, Çocuk ego durumundan farklı olarak, nesnel verileri işleyerek yaşamda karşılaşılan her türlü problemin çözümüne yönelik yaşantılardan oluşmaktadır (Harris, 2020, s. 58-67; Özerk, 2008, s. 16). Ayrıca Yetişkin ego durumu, geçmişten çok şu ana yönelik olduğu için Ebeveyn ego durumuna göre de farklılık arz eder (Yönder, 2012, s. 13). Yetişkin ego, bir veri işleme aracı, bilgisayar olarak düşünülebilir. Ebeveyn ve çocuk egodan alınan yararlı bilgiler yetişkin ego tarafından işlenir ve kişiye özgü bir davranış ortaya çıkar. İnsanlar yaşanan olaylar karşısında mantıklı bir tutum sergileyebiliyorsa, “İyi Olmama” durumundan sıyrılmışsa ve geçmişinin farkında olup ders çıkarabiliyorsa yetişkinini özgürleştirmiş demektir (Harris, 2020, s. 58-67).

2.2. Yaşam Pozisyonları

Yaşam pozisyonları bireylerin kendilerine ve diğer bireylere ilişkin duygu, düşünce ve davranışları, bireyin kendisini ve çevresindekileri nasıl algıladığıdır (Duyan, 2019, s. 109). Geçmiş yaşantılar insanın bugününü oldukça etkilemektedir. Yaşamın ilk beş yılındaki yaşantılar sonucu insanda üç tür yaşam pozisyonu oluşur. Bu yaşam pozisyonlarının oluşumunda temas iletileri etkin rol oynamaktadır.

Bir insanın yaşamını devam ettirebilmesi için iki şeye ihtiyacı vardır. Birincisi Maslow’un da ihtiyaçlar piramidinde belirtildiği üzere barınma, yemek yeme gibi fizyolojik ihtiyaçlardır. İkincisi ise duygusal yaşamdaki gereksinimler olan sevmek (okşama), kucaklama, tutma, gülme, selamlama, güvende hissettirme, varlığını tanıma gibi temas iletileridir (Sevim, 1996, s. 35). Temas iletilerinin, insanların biyolojik olarak doğumlarından sonra, ebeveynin ilk kucağa alması, okşaması/sevmesi gibi davranışları sonrası meydana gelen psikolojik doğum olduğu söylenebilir (Harris, 2020, s. 73).

Yaşam pozisyonlarından ilki “Ben İyi Değilim, Sen İyisin”dir”. Bu pozisyon temel yaşam pozisyonudur ve herkeste görülür. Yaşamın ilk yıllarında temas iletileri varsa ve temaslar olumlu yönde ise bu yaşam pozisyonu görülebilir. Küçük yaşlarda karının doyurma, kıyafetini giyme gibi fizyolojik ihtiyaçları yerine getirmede eksiklikleri bulunan kişiler “İyi Değildir”. Bu ihtiyaçları gidermesini sağlayan anne/baba ise “İyidir”. İnsanlar ilk beş yılından sonra da bu yaşam pozisyonunda takılı kalabilirler. Ne yaparsa yapsın kendisini hep başarısız olarak algılayan, sorunların reçetesini hep kendisine çıkaran, hiçbir işe yaramadığını düşünen kişiler bu tanıma uygun bir örnektir. Bu yaşam pozisyonundaki kişiler kendilerini

sosyal çevrelerinden soyutlayabilirler ve kendi yaşamları çok da önemli değildir. Abartılı bir şekilde çaresizlik hissederler, sürekli depresyon halindedirler (Harris, 2020, s. 74-80; Duyan, 2019, s. 109).

İkinci yaşam pozisyonu, “Ben İyi Değilim, Sen de İyi Değilsin’dir”. İlk beş yılda fizyolojik ihtiyaçları giderilmemiş, kendisine karşı çok fazla sevgi gösterilmemiş, anne/baba eksikliği hisseden yani temastan yoksun kişilerde oluşan yaşam pozisyonudur. Bu yaşam pozisyonunda temas iletisi yok ya da yok denecek kadar azdır çünkü kişi dışardan gelecek temaslara kendisini kapatır. Böyle kişilerin yetişkin ego durumları kapalıdır, mantıklı kararlar veremezler, kendilerini yetersiz hissederken dışardan yardıma da kapalıdır çünkü diğerleri de “İyi Değildir”. Bu pozisyondaki kişiler yaşama karşı ilgisini kaybetmiştir, onlara göre hayat yaşamaya değer değildir. Sağıksız bir yaşam pozisyonudur. Bu pozisyondaki kişiler isyankâr, umursamaz, mutsuz, içine kapanık ve paranoyaları olan kimselerdir. Otizm rahatsızlığı bu yaşam pozisyonuna sahip kişilerde gözlemlenebilir (Harris, 2020, s. 80-82; Keçeci, 2007, s. 8; Duyan, 2019, s. 109-110).

Üçüncü yaşam pozisyonu, “Ben İyiyim, Sen İyi Değilsin’dir”. Bu yaşam pozisyonunda temas iletileri olumlu yönde değildir. “Ben İyiyim, Sen İyi Değilsin” durumunda küçük yaşta şiddet uygulanmış ya da olumlu yönde bir temasa maruz kalmamış ve hep kendi işini kendisi halletmek zorunda bırakılan kişileri görürüz. Temas iletileri kişinin kendisini güvende hissetmesini değil, tehlikede hissetmesine neden olur. Anne-baba eksikliği, şiddet görme, ihmal ve istismar bu yaşam pozisyonunu doğurabilir. Şiddet gören bir çocuk kendi başına kaldığında yaralarını iyileştirebilir ve rahatlar dolayısı ile kendisini “İyi” olarak görmektedir. Yanına başka biri geldiğinde ise çocuğa zulmedecektir ve çocuk bu kişinin “İyi” olmadığı yönde bir tutum geliştirir. Bu yaşam pozisyonunda kişiler kendilerini haksızlığa uğramış hissederler ve sorunlarının hep karşı tarafa yansıtırlar. Bu pozisyondaki bireylere göre karşılarındaki bireylerin yaşamının fazla değeri yoktur, sürekli eleştirir, tahammülsüz ve baskıcıdır ayrıca kriminal sorunları olabilir (Harris, 2020, s. 82-84; Duyan, 2019, s. 110).

Son yaşam pozisyonu, “Ben İyiyim, Sen de İyisin’dir”. Bu yaşam pozisyonu diğerlerinden farklıdır çünkü bilinçli olarak tercih edilmesi gerekmektedir. Daha önce de bahsedildiği üzere yetişkin ego durumunu kullanabilmeyi başaran, diğer iki ego durumunun özelliklerinin de farkında olan ve çevresindeki insanların davranışlarına (yani ebeveyn, yetişkin ve çocuk ego durumları ile verdikleri tepkilere) saygı gösteren insanlar, bu yaşam pozisyonuna sahiptirler. İlk üç yaşam pozisyonundan sonra özellikle okula başlamanın da etkisi ile kişi daha fazla

özgürleşmeye başlar ve bu yaşam pozisyonuna geçebilir. İlk üç pozisyon duyguları ve yaşantıları temel alır. Dördüncü yaşam pozisyonunda düşünce, inanç, mantıklı sonuç elde etme iddiası vardır. Bu pozisyon önceki yaşantıların tamamen silinmesi ve hayata sıfırdan başlama gibi algılanmamalıdır. Önceki yaşantılar silinemez. Bu pozisyona sahip olan kişiler önceki yaşantılarından olumlu olan şeyleri alırlar. Bu yaşam pozisyonundaki kişilere göre diğer insanlar önemlidir ve hayat yaşamaya değerdir. Bireyler kendilerinin ve başkalarının sorunlarını yapıcı bir şekilde çözebilirler. Kendisine güvenen, objektif, yapıcı, şefkatli, arkadaş canlısıdır (Harris, 2020, s. 84-87; Duyan, 2019, s. 110-112).

2.3. Transaksiyonlar ve Yapısal Patoloji

Transaksiyonel Analiz Yaklaşımına göre; iletişim süreci, bireyler arasında karşılıklı olarak ego durumları arasında gerçekleşen transaksiyonlardan oluşur (Yönder, 2012, s. 16). Tamamlayıcı, kapalı ve gizli olmak üzere üç tür transaksiyon bulunmaktadır.

İlk transaksiyon türü olan tamamlayıcı transaksiyonda belirli bir benlik türünden gönderilen bir ileti, başka kişideki belirli bir benlik türünde beklenen tepkiyi gördüğü zaman ortaya çıkar (James, 2017'den akt. Saruhan, 2019, s. 43). Örneğin bakkala girdiğimizde "1 tane ekmek almak istiyorum" deriz, bakkal da "Tabi ki, buyurun bir tane ekmek" şeklinde geri dönüş verebilir. Burada mesajın iletildiği hedef yetişkin ego durumu iken geri dönüt veren de yine yetişkin ego durumundadır. Bu tarz iletişimler sonsuza kadar sürebilir ancak her zaman ideal transaksiyon türü değildir. Patronları gelmeyeceği için işten erken ayrılmayı planlayan ve Asi Çocuk ego durumunda bulunan iki kişi arasında tamamlayıcı bir transaksiyon görülse bile bu durum onların işten atılmasına sebep olabilir. Ancak bu iki çalışandan bir tanesinin farklı bir ego durumu ile iletişimin devam etmemesini sağlaması daha sonra oluşabilecek sorunların önüne geçer. Örneğin işten erken ayrılmak isteyen Asi Çocuk rolündeki kişiye Yetişkin ego durumundan tepki vermek ve durumun yanlışlığını ifade etmek iletişimi sonlandırır (kapalı transaksiyon) ancak işten atılmalarını da önlemiş olur.

Transaksiyon türlerinin ikincisi olan kapalı transaksiyonlar, kişinin hedeflediği ego durumundan tepki alamaması durumudur. Uyarıcı mesaj ile buna verilen cevap tarafların farklı benlik durumlarından gönderilir (Saruhan, 2019, s. 44). Örneğin topu patladığı için ağlayarak annesine gelen ve "Anne topum patladı" diyerek çocuk ego durumuna sahip olan bir çocuğa annesinin "Hayatta her şeyin bir sonu vardır" demesi ve yetişkin ego durumundan cevap vermesi kapalı transaksiyon örneğidir.

Son transaksiyon türü olan gizli transaksionlar, kişinin aynı anda farklı psikolojik ve sosyal düzeydeki ego durumlarına mesaj göndermesi ya da geri dönüt almasıdır. Bu tarz transaksionlarda iletilen mesajların içerisinde gizli bir alt metin yatmaktadır (Karababa, 2016, s. 56). Örneğin eşine “Çorabımın teki nerde hayatım?” diye seslenen kişiye cevap olarak “Bıraktığın yeredir” şeklinde bir cevap verilmiş ise burada ikinci konuşmacı, ilk konuşmacının ne kadar sorumsuz olduğu hakkında gizli bir mesaj vermektedir.

Ego durumları zaman zaman birbirlerine karışabilir. Ebeveyn, çocuk ve yetişkin benliklerinden oluşan insanlar sağlıklı kararlar almak için bu üç ego durumunu birbirinden ayırmaları gerekmektedir. Ego durumlarının birbirine karışmadığı duruma Bütünleşmiş Ben ismi verilmektedir. Ego durumlarından en az bir tanesinin yetişkin ego ile karışması durumuna Bulaşma ismi verilir. Sadece ebeveyn/yetişkin bulaşması durumunda kişi önyargılı cümleler kullanır (Akşam ezanından sonra dışarı çıkılmaz). Sadece çocuk/yetişkin bulaşması yaşanır, hezeyanlar oluşur (İnsanların dışarıda yürürken sürekli birisinin kendisini takip ettiğini düşünmesi). İki ego durumunun da yetişkin ego durumu ile bulaşması halinde ise kişide hem önyargı hem de hezeyanlar gözlemlenir (Akşam ezanından sonra dışarı çıkılmaz. Çıkarsam başıma kötü şeyler gelir). Üç ego durumdan bir tanesinin kullanılmaması durumuna ise Dışlama ismi verilmektedir. Yetişkin ego durumunu dışlamış insanlar olaylar karşısında mantıklı kararlar alamazlar, ebeveyn ego durumunu dışlamış insanlar vicdan yoksunu olurlar veya çocuk ego durumunu dışlamış insanlar mutlu olma ve gülmekten yoksundurlar (Gürel, 2011, s. 21-22).

2.4. Zamanın Kullanılması

TA yaklaşımını geliştiren Berne’ye göre bir kimse uyanık olduğu sürece her bir anını altı yoldan birini kullanarak yapılandırmaktadır (Gürel, 2011, s. 34). Bu altı yol: Geri çekilme, ritüel, etkinlik, vakit geçirme, oyun ve samimiyet şeklindedir.

Geri çekilme zaman kullanımlarının en kolayıdır çünkü burada iletişimden kaçmak söz konusudur. Yanındaki kişilerle konuşmak yerine sessiz kalmayı tercih ederek ve kendi düşüncelerine dalarak, fantezi kurarak gerçekleştirilir (Gürel, 2011, s. 35).

Ritüel, önceden ne yapılacağı belirlenmiş olan, o anda düşünmeye gerek kalmadan gerçekleştirilen geleneklerdir. Ritüellerde kestirilememelik söz konusu değildir. Basit bir selamlaşma şekilde de olabilir düğün, toplantı gibi daha uzun süre devam eden etkinlikler şeklinde de gerçekleşebilir. (Duyan, 2019, s. 114).

Etkinlik, rahatsız eden bir durum söz konusu olduğunda bu durum ile yüzleşmek yerine kişilerin başka işle uğraşması durumudur. Sıkıntılı bir evlilik yaşayan eşin eve gelmemek için mesaiye kalması bu duruma örnek gösterilebilir.

Vakit geçirme, bir yerde, bir olayın gerçekleşmesini bekleyene kadar, duygusal bir bağ kurulmadan diğer kişilerle iletişime geçilmesidir. Berberde tıraş olan kişilerin ilk defa gördükleri kişilerle futbol üzerinden muhabbet etmesi bu duruma örnek gösterilebilir.

Oyun, kendisini sürekli tekrar eden, öğrenilmiş transaksionlardır. Bir transaksion esnasında durumu geçiştirmek ya da istediğini elde etmek için söylenen sözlerdir. Oyunlar teması sağlamak için gizli mesajlarla gerçekleştirilen etkileşimlerdir. Uzun süre devam edildiği takdirde bedelleri vardır. İnsanlar yaşadıkları olaylar karşısında “Evet Ama, Zavallı Aptal Ben, Tahta Bacak, Bak Bana Ne Yaptırdın, Tekmele Beni, Eğer Sen Olmasaydın, Sadece Sana Yardım Etmeye Çalışıyordum, Sana Ne Kadar Yardım Etmeye Çalışıyorum Görmüyor musun?” gibi oyunlar oynamaktadırlar.

Samimiyet diğer zaman kullanımlarından farklı olarak duygusal olarak bağlanmayı gerektirmektedir. Karşımızdaki kişilerin ne dediğini can kulağı ile dinlememiz ve bize iletilen mesajları uygun şekilde cevaplamamız samimiyet zaman kullanımıdır. Diğer zaman kullanımlarının aksine amaçlar açıktır.

3. Yöntem

Bu çalışma, Peter Weir’in yönetmenliği yaptığı ilk olarak 1989 yılında vizyona giren ve içerisinde Akademi Ödülü’nün de bulunduğu farklı ödül törenlerinden farklı kategorilerde toplam yirmi ödüle layık görülen, orijinal ismi “Dead Poets Society” olan Türkçe’ye “Ölü Ozanlar Derneği” olarak çevrilmiş filmin belirlenen yaklaşım kapsamında analiz edildiği betimsel bir çalışmadır. Söz konusu filmin insan ilişkileri kapsamında incelenmesini hedef alan araştırmada nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Doküman analizi, araştırılması hedeflenen basılı ve elektronik materyalleri titizlik ile incelemek ve değerlendirmek için geliştirilmiş, nitel bir araştırma yöntemidir. Bu bağlamda doküman analizi araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiş ve niteliklerine göre yazı temelli, görüntü temelli, ses temelli ve görsel-işitsel temelli olarak ayırabileceğimiz materyalleri analiz etmek amacıyla kullanılabilir (Kıral, 2020, s. 173-174).

Literatüre katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada Eric Berne tarafından geliştirilen ve insan ilişkilerinde tarafların davranışlarını açıklamaya

çalışan Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı'nın Ölü Ozanlar Derneği filminin analizi somutlaştırılması ve örneklendirilmesi hedeflenmiştir.

4. Ölü Ozanlar Derneği Filmi

4.1. Ölü Ozanlar Derneği Filmi Hakkında

Filmin Yönetmeni	Peter Weir	
Senarist	Tom Schulman	
Vizyon Tarihi	1989 (Kanada, ABD, Fransa ve Birleşik Krallık), 1990 (Türkiye)	
Oyuncular	• Robin Williams (John Keating) • Ethan Hawke (Todd Anderson) • Robert Sean Leonard (Neil Perry) • Josh Charles (Knox Overstreet) • Gale Hansen (Charlie Dalton)	• Dylan Kussman (Richard Cameron) • Allelon Ruggiero (Steven Meeks) • Kurtwood Smith (Mr. Perry) • Norman Lloyd (Mr. Nolan) • Leon Pownall (Mr. McAllister) • James Waterson (Gerard Pitts)
Tür	Drama, Komedi	
IMDB Puanı	8.1	
Süre	128 dk.	
Orijinal Dil	İngilizce	

Şekil 4. Film Künyesi (IMDB, Erişim Tarihi: 2021)

1959 yılında geçen film, Welton Academy isimli okulda edebiyat öğretmeni olarak görev yapan John Keating ile okuldaki diğer öğretmenler, eğitim verdiği öğrencileri ve öğrencilerin aileleri arasında geçen olayları anlatmaktadır. Muhafazakar Hristiyan bir yatılı okul olan Welton Academy ciddi disiplin uygulamaları ile yönetilmektedir. Aileler iyi bir meslek sahibi olabilmeleri için baskı ve zorlamalar ile çocuklarını bu okula göndermektedirler. Baskı ve zorlama altında olan öğrenciler John Keating'in derslerinde edebiyat ve şiir ile tanışır; sadece ders saatleri içerisinde de olsa özgür olabilmenin keyfini yaşarlar. Ders kitaplarının yırtılarak atıldığı bu dersler bazen bahçede futbol oynayarak, bazen okul koridorlarında, bazen de sınıfta sıraların üzerine çıkarak işlenir. John Keating'in öğrencilerine öğrettiği en büyük felsefe "Carpe Diem" yani anı yaşamaktır. Keating çocuklara her zaman ders çalışmanın, iyi bir meslek sahibi olmak için abalamanın dünyadaki tek şey olmadığını ve geçen günlerin geri

gelemeyeceğini, kendilerinin farkına vararak hayatı istedikleri gibi yaşamaları gerektiğini anlatmaya çalışır. Keating'in anlattıklarından etkilenen bir grup öğrenci, okul kütüphanesinde Keating'in aynı lisede okuduğu yıllardaki günlüğünü bulur. Günlükten öğrendikleri bilgiler doğrultusunda geçmişte Keating'in dahil olduğu Ölü Ozanlar Derneği isimli edebiyat kulübünü yeniden kurarak geceleri gizli bir şekilde eski bir Kızılderili mağarasında buluşmalar düzenlerler. Böylece okulun ve ailelerin kendilerine dayattıkları kalıpların dışına çıkma fırsatı bulurlar.

Ölü Ozanlar Derneği kulübünün üyelerinden Perry oyunculuğa merak salmıştır. Yakın zamanda gerçekleşecek olan bir tiyatro etkinliğine katılmak istemektedir. Ancak bu durumdan ne okulun ne de ailesinin haberi vardır. Aynı zamanda babasına tiyatro etkinliğine katılmak istediğini söylediği takdirde onun bu durumu kabul etmeyeceğini de bilmektedir. Bu nedenle babasına ve okul müdürü Nolan'a haber vermeden, onlar tarafından yazılmış gibi gösterilen bir izin mektubu yazarak etkinliğe katılır ve çalışmalara başlar. Başrol olarak görev alacak Perry'nin yalanı etkinlikten bir gün önce ortaya çıkar. Durumu öğrenen babasının şiddetle karşı çıkmasına rağmen Perry yine de etkinliğe katılır. Etkinlik sonunda ise babasının izleyiciler arasında olduğunu görür. Ailesinin on yıl sürecektir doktorluk eğitimi alması için kendisini Welton Academy'den alarak yatılı askeri liseye kaydettireceklerini öğrenen Perry, bunu istemediğini söyleyemez ve ailesinin baskısına dayanamayarak intihar eder. Okul yönetimi zaten Keating'in öğretim şeklini beğenmediği için Perry'nin intiharını Keating ile ilişkilendirir ve onu görevden alırlar. Keating son dersinden sonra kapıdan çıkmak üzereyken öğrenciler sıraların üzerine çıkarak onu selamlarlar. Böylece her ne kadar okulda eğitim vermeye devam edemeyecek olsa da vermek istediği “kendiniz olun” mesajının öğrenciler tarafından anlaşıldığını fark eden Keating, kazanmış olduğu kısmi zafer ile okuldan ayrılır.

4.2. Ölü Ozanlar Derneği Filmi Analizi

4.2.1. Ebeveyn Ego Örnekleri

Filmin 00:44 dakikasında okulun açılış töreninin hemen öncesinde bir anne çocuğu ile konuşmakta, oğluna “Dik duracaksın, sakın unutma” diyerek onun kıyafetini düzeltmektedir. Burada anne, çocuğunun iyiliği düşünmekte, onu ihtiyaçlarını gidermeye çalışmakta ve çocuğunun iyi bir eğitim dönemi geçirmesi için ona öğütler vermektedir. Filmin 05:21 dakikasında bir anne Welton Academy'de kalmak istemeyen çocuğu için “Seni seviyorum bir tanem. Uslu dur ve derslerine çalış” demektedir. Aynı şekilde 05:44'te ise bir baba okul öğretmenlerinden bir tanesine çocuğunun hangi ilaçları alması gerektiğini

evhamlı bir şekilde anlatarak çocuğunun ilaçlarını almadığında yaşayabileceği sorunlar hakkında öğretmeni bilgilendirmektedir. Bu tarz davranışlar koruyucu ebeveyn rolündeki kimselerin sahip olduğu davranışlardandır. Koruyucu ebeveyn rolündeki kimseler değer verdikleri kişileri kollayarak onların sorun yaşamalarına engel olmaya çalışırlar.

4.2.2. Çocuk Ego Örnekleri

Derslerinde en yüksek notları alan Neil Perry oldukça başarılı bir öğrencidir. Perry, okulu ile ilgilendiği kadar şiir, tiyatro gibi konulara da merak duymaktadır ve lider ruhludur. Ancak babası Perry'nin doktor olmasını istemekte ve bu yüzden derslerinden kalan zamanlarda zihnini çecek farklı meşgaleler ile uğraşmasını istememektedir. Perry merak duyduğu konularda çalışmalar yapmayı ne kadar çok istese de babasına karşı gelememektedir.

05:11 dakikada Neil Perry'nin geçen sene yaptığı okul yıllığını bırakması hususunda babası ile yapmış olduğu konuşmada Perry babasına “efendim” şeklinde hitap etmektedir. Uslu çocuk ego durumu ile hareket eden Perry'nin babası ile olan ilişkisinde onun otoritesini tamamen kabul ettiği, onun isteklerinin yerine getirilmemesinden çekindiği ve babasına saygısızlık etmek istemediği gözlemlenmektedir.

Filmin ilerleyen kısımlarında Keating'in öğretileri ile cesaretini bulan Neil gün geçtikçe uslu çocuk ego durumundan uzaklaşarak asi çocuk ego durumunun davranışlarını sergilemeye başlamıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere Asi Çocuk ego durumundaki kişiler otoritenin varlığını reddetmezler. Ancak otoritenin düşünce ve kabullerine uyum göstermekten de kaçınırlar. Dakika 46:15'te Neil “Hayatımda ilk kez ne yapmak istediğimi biliyorum. Ve ilk kez babam istese de istemese de kendi istediğimi yapacağım” diyerek asi çocuk ego durumu ile hareket etmiştir.

Filmin 31:54 dakikasında Keating'in günlüğünden öğrendikleri Ölü Ozanlar Derneği'nin yeniden toplanması için plan yaparken film karakterlerinin o anda etüt odasındaki ders çalışan diğer öğrencileri ve etüt sınıfındaki öğretmeni umursamadığı, heyecanlandıkları konu hakkında sesli şekilde konuştukları gözlemlenmiştir. Doğal çocuk ego durumu kendi ihtiyaçlarını karşılamak için diğer durumları görmeksizin hareket eder. Söz konusu sahneden sonra Ölü Ozanlar Derneği üyesi olacak öğrencilerin, doğal çocuk ego durumuna uygun davranışlar sergiledikleri söylenebilir.

4.2.3. Yetişkin Ego Örnekleri

Transaksiyonel analizde terapistlerin temel hedefi kişilerin yetişkin ego durumlarını ortaya çıkarmaktır. Geçmişe saplanmadan hayatına devam eden ve olaylar karşısında duygularını kontrol ederek mantıklı kararlar alan kişiler hayatları boyunca sağlıklı iletişim kurarak refah seviyelerini yükseltebilirler. Keating'in düşünceleri ve öğrenciler hakkındaki çalışmaları tam da bu Transaksiyonel Analizin hedeflerini destekler niteliktedir. Örneğin dakika 64:24'te öğrencilerini avluya çıkarır ve sadece yürümelerini ister. Öğrenciler ilk başta kendilerince bir yürüme tarzı ile yürürler. Kimi öğrenci sorgulayıcı, kimi öğrenci çekingen kimi öğrenci de kendisinden emin adımlar atar. Ancak takım halinde yürüdüklerinde yanındaki kişi ile adımlarını benzetirler. Keating, öğrencilerinden yanındakine benzemek yerine kendi tempolarını bulmalarını yani yetişkin ego durumlarını ortaya çıkarmalarını ister.

Keating öğrencilerinin kendilerine ait bir şey üretmelerini desteklemektedir. Başkasına benzememek, kendin olmak derslerinin temel felsefesidir. Bu durum Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının da ilgi alanına giren bir konudur. Doğumumuzdan itibaren önce anne-babamızın sonra öğretmenlerimizin bize anlattıkları ile yolumuzu çizmeye başlarız. Düşüncelerimizin şekillenmesinde hep bir otoritenin varlığı söz konusudur. Otorite olaylar karşısında ne yapıyorsa ya da bir konu hakkında ne düşünüyorsa sorgulamadan alıp kendimize uygularız. Sorgulamanın başladığı andan itibaren ise yetişkin ego ortaya çıkmaktadır. Keating, derslerinden birisinde, öğrencileri farklı bir bakış açısı kazansın ve sorgulayabilsinler diye öğretmen masasının üzerine çıkarmıştır. Öğrencilerin kendilerine ait fikirleri geliştirebilmeleri ve yetişkin egolarını ortaya çıkarabilmek adına onları motive etmek için bu yöntemi uygulamıştır. Filmin son sahnesinde Keating eşyalarını alıp sınıftan ayrılırken başta Todd olmak üzere öğrenciler sıraların üzerine çıkarak Keating'i selamlamışlardır. O anda sınıfta bulunan okul müdürünün tüm uyarılarına rağmen sıraların üzerine çıkan öğrenciler otoritenin baskısını yenerek yetişkin ego durumlarını ortaya çıkarmak için bir adım attıklarını, Keating'in anlatmaya çalıştığı şeyi uygulamaya koyduklarını kanıtlamışlardır.

4.2.4. Dışlama Örnekleri

Çocuk ego durumu duyguların dışarıya aktarılmasının sağlandığı yerdir. Çok öfkelendiğimiz ya da kahkahalarla güldüğümüz anlarda çocuk ego durumu ile hareket ederiz. Film, yatılı bir okul olan Welton Academy'nin açılış töreni ile başlamaktadır. Benimsediği gelenek, onur, disiplin ve mükemmeliyet ilkelerinden

yola çıkarak geleneksel bir eğitimin verildiği gözlemlenen okulun hocaları katı ve ciddi görünüşlüdür. Açılış sahnesi ve daha sonraki sahnelerde ciddiyetlerini koruyan öğretmenler için çocuk benliklerini dışladıkları söylenebilir. Nitekim hiçbir öğretmen ders esnasında veya öğrencilerin yanındayken herhangi bir duyguyu yansıtmamakta, sadece derslerini anlatıp emirler vererek öğrencilerin yanından ayrılmaktadır. Bu duruma dakika 79:48'deki Bay Nolan ve Keating arasındaki konuşma örnek gösterilebilir. Okul müfredatına uymadığı için Keating'den rahatsız olan Nolan, Keating'i okulun ilkelerinden olan gelenek ve disiplin çerçevesinde hareket etmeye davet etmektedir. Katı ve kuralcı bir yönetim ile öğrencilerin üniversite kazanmalarını sağlamanın ideal eğitim yöntemi olduğuna inanan Nolan, diğer ego türlerini dışlayarak öğrencilerin kendilerini keşfetmelerini sağlayacak ya da sadece eğlendikleri için yaptıkları aktiviteleri değersiz görmektedir. Keating'in "Eğitim fikrinin, hep kendin için düşünmeyi öğrenmek olduğunu sanıyordum" cümlesine karşılık "Bu yaştaki çocuklar mı yapacak onu? Hayatta olmaz" diyerek yanıt veren Nolan aynı zamanda bir bulaşma türü olan önyargıya sahip bir tutum da sergilemiştir.

4.2.5. Bulaşma Örnekleri

Hayli özgüven sahibi birisi olan Knox Overstreet aile dostları tarafından akşam yemeğine çağırılmıştır. Kimlerle karşılaşacağını bilmeyen ve bu tür etkinlikleri sıkıcı bulan Knox, 17:15'te arkadaşlarına çalışma grubuna katılamayacağını belirtirken "Doksan yaşlarında falan olmalı" yorumunu yapmıştır. Oysaki gittiği aile orta yaşlardadır ve Knox'un filmin ilerleyen kısımlarında aşık olduğunu gördüğümüz bir de kızları bulunmaktadır. Daha önce hiç karşılaşmadığı bir ailenin hakkında önyargı ile yapılan bu yorum bulaşma örneğidir. Ebeveyn egonun yetişkin ego ile karıştığı zamanlarda insanlar ön yargılı cümleler kullanabilirler.

Öğrencilerinin kendilerini keşfetmesini isteyen Keating, onları kalıplaşmış düşüncelerden ve genellemelerden uzak tutmaya çalışmaktadır. Geleneksel, basmakalıp öğretim yöntemlerini benimsemiş McAllister, Keating'in yöntemlerine şahit olunca bu durumu garipsemiş, hür düşünce konusunda Keating'e katılmayarak filmin 27:34 dakikasında "17'sinde hür düşünenler ha?" diyerek küçük yaştaki kişilerin kendilerine ait bir fikirlerinin olmayacağı hakkında bir önyargıya varmıştır. Davranışlarında ebeveyn ego durumunun örneklerini fazlasıyla gördüğümüz McAllister bu iletişim esnasında da bir bulaşma örneği sergilemiştir.

"Ben İyi Değilim" pozisyonunda olan Todd, kendisini yetersiz ve güçsüz hissetmektedir. Kendisini bir şey üretme noktasında noksan, paylaşma

noktasında da eksik olarak değerlendirmektedir. Dakika 47:49'da Neil ile yaptığı bir konuşma esnasında ona "Ben senin gibi değilim. Sen bir şeyler söylediğinde insanlar inanıyor" demiş; 55:30'da ise şiir yazma ödevini yapmamış ve Keating, Todd için "Bay Anderson, yüreğinden geçenlerin değersiz ve utanç verici olduğunu düşünüyor" şeklinde bir yorum yapmıştır. Aslında burada bir bulaşma türü olan hezeyan vardır. Todd insanların önünde bir şeyler yaparsa rezil olacağını düşünmekte ve bir şeyler yapmak konusunda kendisini sürekli engellemektedir.

Tıpkı okul müdürü Bay Nolan gibi Neil'in babası da geleneksel bir bakış açısı ile oğlunu yetiştirmektedir. Bay Perry, oğlunun iyi bir doktor olmasını ve ailesini en iyi şekilde temsil etmesini istemektedir. Bu süreçte Bay Perry için tiyatro, edebiyat gibi konular sadece gereksiz, insanların zamanını boş yere çalan uğraşlardır. Eleştirel ebeveyn ego durumu ile hayatını sürdüren Bay Perry, filmin 100:21 dakikasında sahip olduğu bu geleneksel düşünce yapısının getirisi olan önyargı ile tüm yasaklamalara rağmen tiyatrodaki sahne alan oğluna "Ama sebebi ne olursa olsun hayatını mahvetmene seyirci kalmayacağız" demiştir. Bu noktada oğlunun sahne aldığı gösteride çok başarılı bir performans sergilemesi, tiyatroya ilgi duyması ve ileride tiyatro ile ilgili çalışmalarına devam etmek istemesi Bay Perry için önemsizdir. Oğlunun ilerleyen yıllarda tiyatro ile büyük bir başarı yakalayabileceği ihtimalini düşünmeyen Bay Perry'ye göre Neil için önemli olan tek şey iyi bir eğitim ve doktorluk mesleğidir.

4.2.6. Zamanın Kullanılması Örnekleri

Neil Perry, tıpkı geçen sene olduğu gibi bu sene de okul yıllığı yazmak istemektedir. Üstelik bu sene editör yardımcısı olarak görev yapacaktır. Ancak babası Bay Perry, oğlunun doktor olmasını istediği için müfredat dışı işlerle uğraşmasını istememektedir ve müdür ile konuşarak oğlunun okul yıllığını bırakmasını sağlamıştır. Neil, her ne kadar tepki gösterse de karşı gelememiş; filmin 08:38 dakikasında babası oğluna "Bunun annen için ne kadar önemli olduğunu görmüyor musun?" diyerek konuyu kapatmasını sağlamıştır. Burada kendi istekleri için bir yalan söyleme durumu söz konusudur. İçerisinde gizli bir mesaj barından bu yanıt ile aslında kendi isteğini oğluna kabul ettirmeye çalışan Bay Perry, oyun oynamaktadır.

Bir tiyatro ilanı görerek ne yapmak istediğine karar veren Neil, filmin 46:15 dakikasında asi çocuk rolü ile babasının ne istediğini umursamadığını söylemiştir. 46:26'da kendisine sorulan "Baban izin vermezse nasıl oynayacaksın?" sorusuna ise "Önce oynayacağım karakteri düşünmeliyim. Babamı sonra düşünürüm"

diyerek yanıt vermiştir. Neil, asıl sorun ile yüzleşmek istememektedir. Bu nedenle babası ile yüzleşme günü gelinceye kadar bu düşünceyi kafasından atarak daha küçük sorunlarla ilgilenmeye çalışmıştır. Neil'in bu davranışı zamanın kullanılması yöntemlerinden "etkinlik" ile açıklanabilir.

Welton Academy'de ilk dönemi olan Todd Anderson, toplum içerisinde konuşmaktan, fikirlerini ifade etmekten çekinmektedir ve içine kapanıktır. Bu durum edebiyat öğretmeni Keating'in de dikkatini çekmiştir ve Keating derslerde Todd'a sürekli söz hakkı vererek onun bu sorunu hakkında yardımcı olmaya çalışmaktadır. Ayrıca Todd, öğretmenlerinin söylemleri nedeniyle okula başladığı ilk andan itibaren, aynı okuldan mezun olan abisinin başarısı altında ezilmektedir. Todd, tüm bu çekingenliğinin yanında yeni bir okula başladığı için de arkadaşları ile iletişim kurmakta oldukça zorlanmaktadır. Filmde sık sık sessiz kaldığını gördüğümüz Todd aslında zamanın kullanılması başlıklarından geri çekilme eylemini gerçekleştirmektedir. Örneğin filmin 17:25 dakikasında arkadaş grubu içerisine katılmakta güçlük çektiği ve bir köşede sessizce oturduğu; Neil'in akşamki grup çalışmasına davetini de yine çekindiği için geri çevirdiği gözlemlenmiştir.

Neil, tiyatro etkinliğine katılmak için sahte izin mektubu yazmıştır. Kimsenin haberi olmadan tiyatro etkinliği için çalışmalara katılacak olan Neil, sahnede başrol olarak görev alacaktır. Ancak babası Bay Perry, tiyatro etkinliğinde görev alan başka bir öğrencinin velisinden oğlunun da sahne alacağını öğrenmiştir. Oğlu ile görüşmeye gelen Bay Perry, etkinliğe bir gün kala oğlunun tiyatrodaki sahne almasını kesinlikle yasaklamıştır. 83:00'da oğlu ile konuşurken "Senin yüzünden yalancı durumuna düştüm" diyen Bay Perry, suçu karşı tarafa yükleyerek "Ben İyiyim, Sen İyi Değilsin" yaşam pozisyonu ile hareket etmiş; 83:24'te "Seni burada okutabilmek için ne fedakarlıklar yaptım görmüyor musun?" diyerek oğluna karşı "sana ne kadar yardım ediyorum görmüyor musun?" isimli oyunu oynamıştır. Bu oyun ile alıcıda minnet duygusu oluşturarak kendi istediğini elde etme amaçlanmaktadır.

Keating sayesinde kendisini, ilgi alanlarını keşfetmeye başlayan Neil, tiyatrodaki sahne aldığı gecedan sonra şiddetli bir uyarıya maruz kalmıştır ve cezalandırılmıştır. Neil son bir çaba ile babasına karşı çıkmaya çalışsa da hayallerini ve isteklerini babasına anlatamamıştır. Filmin 100:52 dakikasında eleştirel ebeveyn ve asi/uslu çocuk ego durumları arasında gerçekleşen konuşmada Neil yok bir şey diyerek zaman kullanma yöntemlerinden geri çekilmeyi kullanmış, otoritenin isteklerine karşı çıkamayarak sessiz kalmıştır.

Neil, babasının baskı ve suçlamalarına dayanmayarak intihar etmiştir. Neil'in intiharı diğer öğrencilerin velilerini telaşlandırmış ve okul yönetimi inceleme başlatmıştır. Zaten uyguladığı yöntemlerle eleştirilen Keating, Neil'in intiharından sorumlu tutulmuş ve görevden uzaklaştırılmasına karar verilmiştir. Olaya karışan kişileri bildiklerini anlatmaya çağıran okul yönetimi, Ölü Ozanlar Derneği üyelerinden Cameron'un uslu çocuk ego durunu ile hareket ederek otoriteye her şeyi anlatması sonucu söz konusu topluluğun toplantılarından da haberdar olmuştur. Okul yönetimi tarafından, bu öğrenci topluluğunun üyeleri tek tek sorgulanmış ve Keating hakkında deliller elde edilmiştir. Okuldan atılmak istemediği için her şeyi anlatan Cameron, filmin 94:38 dakikasında arkadaşları ile konuşurken "Bizim peşimizde değiller. Biz kurbanız" demiştir. Burada Cameron'un kendisini suçlamadığı; tek suçlu olarak Keating'i gördüğü gözlemlenmiştir. Cameron için "Ben İyiyim, Sen İyi Değilsin" yaşam pozisyonunda olduğu gözlemlenmiştir. Arkadaşlarına "Sizin de aklınız varsa benim yaptığımı yaparsınız" diyen Cameron, "Size yardım etmeye çalışıyorum" oyunu oynayarak okul müdürüne her şeyi anlattığı için kendisini rahatlatmaya ve yaptığı eyleme ortak aramaya çalışmaktadır.

4.2.7. Transaksiyon Örnekleri

Keating derslerinde farklı metotlar uygulamaktadır. Welton Academy'deki diğer öğretmenlerin kullandığı yöntemlere benzemeyen bu metotlar Latince öğretmeni Bay McAllister'in de dikkatini çekmiştir. 27:09 dakikada okul yemeği esnasında Keating'e "Bugünkü dersiniz hayli ilgi çekiciydi Bay Keating" diyerek gizli bir mesaj vermektedir. Şahit olduğu bir edebiyat dersinde gürültü yapılması hoşuna gitmeyen McAllister aslında ilgi çekici derken Keating'in yöntemlerini beğenmediğini ima etmektedir. "Gerçi gençlere yanlış örnek oluyordunuz ama hayli etkileyiciydi" şeklindeki bir sonraki cümlesi de bu durumu destekler niteliktedir.

Hedeflenenenden farklı bir benlik türünden yanıt gelmesi halinde kapalı transaksion gerçekleşir ve iletişim kesilir. Keating ile McAllister arasında geçen konuşma, sahnenin devamında iletişimsizliğe dönüşmüştür. 27:36 ile 28:05 arasındaki konuşmada iki karakter de birbirlerine üstünlüklerini kabul ettirmeye ve tartışmadan galip ayrılmaya çalışmaktadır. Örneğin McAllister "Bana ahmakça düşlerle azat olmuş bir yürek göster, ben de sana mutlu bir adam göstereyim" diyerek hayal kurmanın gereksizliğine atıfta bulunurken Keating "Lakin insan sadece düşlerinde azat olur. Her daim öyleydi ve her daim öyle olacak" şeklinde bir yanıt vermiş; McAllister'in tersi yönde bir düşünce savunmuş ve ikisi de

ebeveyn ego ile yanıt vererek iletişimi sonlandırmışlardır. Kapalı transaksiyonda kişilerin verdikleri mesajların doğruluğuna ya da tarafların haklılığına bakılmaz. Önemli olan istenilen ego durumundan yanıtın alınıp alınmadığıdır. Bu konuşma esnasında Keating uslu çocuk ego durumu ile “Evet, sanırım sen haklısın” şeklinde bir yanıt verseydi iletişimin devamı sağlanabilirdi ve tamamlayıcı transaksiyon gerçekleşirdi.

Bir başka kapalı transaksiyon örneği filmin 31:47 dakikasında Richard Cameron ve Knox Overstreet arasında geçmektedir. Okul kurallarına göre uyku saatinde okulun yatahanesini terk etmek yasaktır. Ölü Ozanlar Derneği’nin ilk toplantısını gerçekleştirmek isteyen öğrenciler, bu kuralı çiğnemek ve gece vakti aralarında konuştukları mağaraya gitmek için plan yapmaktadırlar. Uslu çocuk rolündeki Cameron ise okulun yani otoritenin kurallarını çiğnemekten çekinmektedir. Ancak arkadaşlarından da ayrılmak istememekte; onların da mağaraya gitmelerine engel olmaya çalışmaktadır. Cameron, “Bilemiyorum, bu iş tehlikeli olmaya başladı” diyerek sorununu doğrudan söyleyemez ve arkadaşlarını vazgeçirmeye çalışır. Overstreet “Otur evinde o zaman” diyerek cevap verir ve Cameron uslu çocuk ego durumundan yanıt alamadığı için iletişim sonlanır.

5. Tartışma ve Sonuç

Hümanist bir yaklaşım olan Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı’na göre yaşantıları ve hayata bakış açıları birbirinden farklı olan insanlar kendi istedikleri şekilde yaşayabilir ve kendisi ile ilgili konulara yine kendisi karar verebilir. Fakat bir kimsenin kendi başına karar verebilmesi için öncelikle yetişkin ego durumunu özgürleştirilmesi ve ortaya çıkarması gerekmektedir. Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı, çocuk ego durumunu tanıyarak duygularını ifade etmeyi öğrenen, ebeveyn ego durumunu tanıyarak ondan faydalı olan bilgileri alan, eksikliklerinin ve aşırılıklarının farkında olan, diğer insanların çocuk ve ebeveyn egolarına karşı duyarlı olan, onlara karşı sabırlı, hoşgörülü olan, empati yapabilen ve temas iletilisi sağlayabilen, yaşanan olaylar karşısında verdiği tepkilerin hangi ego durumdan geldiğinin farkında olan kişilerin yani özgürleşmiş yetişkin ego durumuna sahip olan insanların hayatları boyunca karşılaştıkları sorunların üstesinden geleceklerini savunmaktadır.

İnsanların, yetişkinlerini ortaya çıkarmasında en önemli etkenlerden birisi ailesidir. Küçük yaşlardan itibaren yaşanan olaylar bireylerin sonraki yaşantılarına etki etmektedir. Ailenin çocuk üzerinde fazla korumacı olması ya da fazla umursamaz olması çocuğun ilerleyen zamanlarda hangi ego durumunu daha fazla kullanacağı üzerinde etkili olur. Dolayısıyla yetişkin ego durumunu ortaya

çıkarma aşamasında ailenin göstereceği tutum birey için oldukça önemli olacaktır.

Ölü Ozanlar Derneği filminde henüz ergenlik döneminde bulunan öğrenciler kendilerini keşfetme dönemindedirler. Her ne kadar aileleri ve öğretmenleri tarafından baskı ile büyütülüyor olsalar da edebiyat öğretmenleri Keating sayesinde kendileri ile ilgili konularda kimseye sormadan karar alabilmişler, özgür olabilmişler yani yetişkin ego durumlarını kullanabilmişlerdir. Ölü Ozanlar Derneği filmindeki Keating'in öğretim yöntemleri Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı ile benzerlik gösterdiği için yaklaşımın anlaşılmasında kolaylık sağlamaktadır.

Bu çalışma, Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının konu başlıklarından olan ebeveyn, yetişkin, çocuk ego durumları, "Ben İyiyim, Sen İyisin" vb. yapısal fonksiyonlar, zaman geçirme yöntemleri, iletişim çeşitleri ve yapısal patoloji gibi konuların daha iyi anlaşılabilmesi adına hazırlanmıştır. Bu kapsamda, yatılı okulda kalan bir grup öğrencinin kendi yetişkinleri bulmaları yolunda başlarından geçen olayların anlatıldığı Ölü Ozanlar Derneği filmi aracılığı ile örneklendirme yapılarak Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı somutlaştırılmıştır.

Son olarak işbu çalışmanın, Transaksiyonel Analiz Yaklaşımını filminden örnekler ile açıklaması nedeniyle daha sonra yapılacak benzer çalışmalarda kolaylık sağlayacağı ileri sürülebilir. Ayrıca şiir, film, roman vb. insan hayatlarından kesitler sunan sanat/edebiyat ürünlerinin, ruh sağlığı ile ilgili konularda örnekler sergileyerek bu konular hakkında çalışma yapan kişiler için pekiştirme sağlayacağı söylenebilir. Bununla birlikte araştırmacıların dışında da insanların davranışları, iletişimleri ve psikolojisi ile ilgili konularda eğitim alan öğrencilerin de film, roman, müzik gibi edebiyat/sanat ürünlerini ders esnasında ya da ödev niteliğinde tüketmesinin konunun daha anlaşılabilir olmasını sağlayacağı; teknoloji çağı içerisinde büyüyen ve gelişen öğrenciler için görsel ve işitsel materyallerin kullanılmasının onları derse katma noktasında oldukça etkili olacağı ve edebiyat/sanat ürünlerine müfredat içerisinde yer almasının verilecek eğitimin kalitesini artıracakı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akkoyun, F. (1995). Transaksiyonel Analiz ve Yetişkin Olmak. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 28(1), 1-11. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000343
- Atasoy, F.S. (2019). *Genç Amatör Futbolcuların Transaksiyonel Analize Dayalı Ego Durumları ve Takım Mevkileri Bağdaşım Düzeylerinin Performansları ile*

- İlişkisi: Samsun İli Örneği* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Baloğlu, U. (2018). Masumiyet Filminde Çocuk, Televizyon ve Bağlanma İlişkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(1), 1-30.
- Danış, M.Z. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 45-53.
- Dökmen, Ü. (1994). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duyan, V. (2019). Transaksiyonel Analiz. Duyan V. (Editör). *Sosyal Hizmet Kuramları ve Yaklaşımları içinde* (s. 104-128), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Harris, T.A. (2020). Ben Ok'im Sen Ok'sin. (Çev. M. Şahin, N. Sağlam, H. Uğur, D. Akıcı). İstanbul: Okyanus Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1967).
- Dead Poets Society, (2021). IMDB. Erişim Adresi: <https://www.imdb.com/title/tt0097165/>
- Karababa, A. (2016). *Ergenlerde Transaksiyonel Analiz Ego Durumları, Yaşam Pozisyonları ve İnsani Değerler Açısından Yalnızlık*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Keçeci, A. (2007). Hemşirelik Eğitiminde İletişime Yeni Bir Yaklaşım: Transaksiyonel Analiz. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1-12. <https://doi.org/10.34056/aujef.769576>
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 170-189.
- Özerk, H. (2008). *Özel Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerinin, Transaksiyonel Analiz Kuramı Çerçevesinde, Birbirlerinde Gözlemledikleri ve Birbirlerinden Bekledikleri Ego Durumlarının Karşılaştırılması*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Saruhan, M.A. (2019). *Hükümlülerin Transaksiyonel Analiz Teorisine Göre Benlik Durumlarının Belirlenmesi: Kırıkkale Sulakyurt Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Sevim, A. S. (1996). *Transaksiyonel Analize Dayalı Bir Eğitim Programının Evli Çiftlerin Ego Durumları ve Evlilik Yaşamlarına İlişkin Bazı Değişkenlere Etkisi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gürel, N. T. (2011). *Uçuş Eğitimcilerinin Eğitim Performanslarının Transaksiyonel Analiz Ego Durumları Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Yılmaz, Ç., Zengin, O. (2019). Bir Eğitim Materyali Olarak “Canım Kardeşim” Filminin Sosyal Hizmet Eğitiminde Kullanımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (70), 667-674. <https://doi.org/10.17755/esosder.434976>
- Yönder, M. (2012). *Psikiyatri Kliniklerinde Çalışan Hemşirelerin Transaksyonel Analiz Kuramına Göre Ego Durumları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi, Düzce.
- Zengin, E. (2019). Transaksyonel Analiz Ego Durumlarının İletişime Etkisi Bağlamında “Ters Yüz” Filminin Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 30-51.

SED YARDIMI MI MAHKUM PARASI MI? EŞLERİ CEZAEVİNDE OLAN ROMAN KADINLAR ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Esma GÜÇ ÇINAR¹

Hüseyin Zahid KARA²

ORCID: 0000-0001-6414-4722

ORCID: 0000-0003-4503-2703

Öz

Pek çok etken bir kenara, başta eğitim ve istihdam süreçlerine entegrasyonda sıkıntılar yaşayan Romanlar arasında suçluluk, neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirilebilecek döngüsel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik kaygılarla işlenen suçlar ise Roman aile yapısını doğrudan etkilemekte, cezaevine giren erkekler eşleri ve çocuklarını dışarıda gelir kaynağı olmadan bırakmaktadır. Bu noktada kamusal yardımlar devreye girerek başta Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED) olmak üzere pek çok yardım, eşi cezaevinde olup çocuğu bulunan Roman kadınlara sunulmaktadır. Bu çalışma, Manisa ilinde ikamet eden ve eşi cezaevinde olan 12 Roman kadın ile nitel desende fenomenolojik bir saha araştırması olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında Roman kadınların sosyal yardım fenomenine ilişkin görüş ve düşünceleri irdelenmiştir. Katılımcılarla derinlemesine mülakat yapılmış ve aile ilişkileri, cezaevi, sosyal yardım temaları doğrultusunda araştırma verileri işlenmiştir. Ortaya çıkan ifadeler ışığında eşleri cezaevinde olan çocuk sahibi Roman kadınlara sağlanan kamusal SED yardımının cezaevi ile hiçbir ilişkisi olmamasına rağmen sıklıkla “mahkum parası”, “cezaevi parası” olarak adlandırıldığı görülmüştür. Ayrıca, SED yardımını öğrenme biçimleri irdelendiğinde katılımcıların çoğunun yardımı cezaevindeki eşlerinden veya cezaevi çevresinden öğrendiği ortaya koyulmuştur. Elde edilen bulgular, SED hizmetinin müracaatçılar tarafından algılanması konusunda sorunlar yaşandığını göstermektedir. Özellikle cezaevine girmeye destek olur nitelikte bir yardım algısının oluşması, suç işlemenin caydırıcılığı konusunda soru işaretlerini gündeme getirmektedir.

Anahtar kelimeler: Romanlar, Kadın, SED Yardımı, Cezaevi, Nitel Araştırma

¹ Sosyal Çalışmacı, Akhisar Sosyal Hizmet Merkezi, E-Posta: esmaguc59@gmail.com

² Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, E-Posta: zkara@sakarya.edu.tr

SED Aid Or Prisoner's Money?

A Qualitative Research on Roman Women Whose Husbands Are In Prison

Abstract

Delinquency is a cyclical phenomenon that can be evaluated within a cause-effect relationship among the Roma people, who experience difficulties in integration into education and employment processes, due to the influence of many different factors. Crimes committed with economic concerns directly affect the Roman family structure, and the men who go to prison leave their wives and children outside without a source of income. At this point, public aids come into play and many aids, especially the Social and Economic Support Service (SED), are offered to Roma women whose husbands are in prison and have children. This study was carried out as a phenomenological field research in a qualitative design with 12 Roma women residing in Manisa and whose husbands are in prison. Within the scope of the research, the opinions and thoughts of Roman women about the social aid phenomenon were examined. In-depth interviews were conducted with the participants and research data were processed in line with the themes of family relations, prison and social assistance. In the light of the statements that emerged, it has been observed that the public SED assistance provided to Roma women with children whose spouses are in prison is often referred to as "prisoner's money" or "prison money", although it has nothing to do with the prison. In addition, when examining the way Roma learn about SES aid, it is revealed that most of the participants learned about help from their husbands in prison or from the prison environment. The findings show that there are problems in the perception of the HIA service by the clients. In particular, the perception of help that supports going to prison raises questions about the deterrence of committing a crime.

Keywords: *Romans, Woman, SED Aid, Prison, Qualitative Research.*

GİRİŞ

Romanlar, Türkiye dışında da birçok ülkede varlığını sürdüren, genelde bulundukları toplumdan yaşam tarzları açısından farklılaştırılmış, kimisi yerleşik kimisi gezgin, genelde sosyal dışlanma, ayrımcılık ve nefret söylemi çerçevesinde dezavantajlı grup olarak değerlendirilmesi nedeniyle sosyal hizmetin hedef kitlesi olan bir topluluktur. Göçebe yaşantılarının da etkisiyle Romanların bir kısmı Hindistan'dan, İran, Ermenistan, Türkiye ve Avrupa'ya yayılmış (Fraser, 1992; Lewry, 1999; Hancock, 2002'den akt. Kolukırık, 2009:11); bir kısmı da Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya ulaşarak (Marushiakova, 2001'den akt. Kolukırık, 2009: 11-12) birçok ülkeye dağılmış ve yaşadıkları ülkenin sosyal yaşantısına kısmi düzeyde uyum sağlamışlardır.

Türkiye'de etnik kökene dayalı nüfus sayımının gerçekleştirilmemesi sebebiyle Roman nüfusu hakkında kesin bilgiler olmamakla birlikte Avrupa Komisyonu Raporu'nda (2011) Türkiye'de yaşayan Roman nüfusu 3,8 milyon olarak tahmin edilmiştir. Böylesine büyük bir nüfus grubu olarak Romanlar, kendilerine has kültür ve yaşantıları ile varlıklarını günümüze kadar taşımıştır. Kendilerine has kültür ve yaşam tarzlarının toplumun kalanından farklı olmasının da etkisiyle, tarihsel süreç içerisinde Romanlara ilişkin geliştirilen algı, tutum ve yargılar Romanların; toplumsal yaşam içerisinde birer insan olarak varoluşları itibarıyla sahip oldukları haklardan tam anlamıyla faydalanamamalarına, sosyoekonomik sistemler içerisinde kapsayıcı bir şekilde yer bulamamalarına ve dezavantajlı konuma düşmelerine sebep olmuş ve olmaktadır. Nitekim, genelde şehirlerin uç mahallelerinde, zor şartlar altında ve sağlıksız koşullarda gerek göçebe gerek yerleşik düzende yaşayarak yaşamlarını sürdürmeye çalışan Romanlar, ister yerleşik isterse göçebe olsun, genelde bir arada yaşamaktadırlar (Taylan ve Barış, 2015: 22).

Homojen yapılarını koruma eğilimleri ve toplumun kalanından farklılaşan yaşantıları Romanların toplum tarafından öteki olarak algılanmasına ve dışlanmalarına sebep olmuştur. Ayrıca, söz konusu ayrımcılıklar ve topluma entegrasyonun sağlanamaması sebebiyle, başta eğitim olmak üzere istihdam ve barınma gibi temel haklardan faydalanamamaları, Romanların dezavantajlı konumlarının yeni nesillere aktarılması durumunu beraberinde getirerek önemli bir nüfus grubunun süregelen problemlerle baş başa kalmasına zemin oluşturmuştur.

Yaşanan problemlerin küreselleşmenin zaman içerisinde artan etkisiyle beraber, küresel mekanizmalara eklenememe diğer yoksul kesimlerde olduğu gibi

Romanları da bir bilinmezliğe sürüklemektedir. Bu anlamda başta sosyoekonomik yaşamın getirdiği zorluklar, Romanlar açısından derin yaraların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kolukırik, 2004: 40). Nitekim, düşük gelir, sosyal yardımlara bağımlılık, yoksunluk, yoksulluk kültürü, kayıt dışı istihdam, işsizlik, marjinal sektörde istihdam, sokakta çalışmak, çocuk işçiliği, dilencilik, suç işleme ve suça sürüklenme gibi sorunlar Romanlarla ilgili mevcut sorunları ortaya koymak için değinilebilecek temel anahtar kelimeler konumunda ifade edilebilecektir.

Aile, Ekonomik Yaşam ve Suçluluk Ekseninde Romanlar

Romanlar, “yaşayan hayat okulu” olarak adlandırdıkları aileyi yaşamlarının merkezine koymaktadırlar. Öyle ki, bir Roman grubu içerisindeki ailenin sahip olduğu otorite ve güç, o ailenin akrabalık ilişkilerine verdiği önem ile doğru orantılıdır. Aileyi güçlü kılan bir diğer unsur ise, aile üyelerinin sayısıdır. Roman aile yapısı genellikle geniş aile karakterlidir. Geniş aile yapısı pek çok açıdan güç sağlamakla birlikte ekonomik iş gücünün temelini teşkil etmesi itibarıyla önemsenmektedir. Bu bağlamda Romanlarda ailenin ekonomik hayattaki öneminin büyük olduğu söylenebilecektir. Öyle ki, yerleşik hayata geçmiş olan ailelerin çocukları genellikle ayakkabı boyacılığı, simit satıcılığı veya dilencilik yoluyla sokakta çalıştırılarak aile ekonomisine katkıda bulunmaktadır (Özkan, 2000: 47). Yapılan birçok araştırmada sokakta çalışan/çalıştırılan çocukların önemli bir kısmının, Roman ailelerin çocukları olduğu bulgulanmıştır (Taylan ve Barış, 2016: 23).

Roman ailelerinde çocuk işçiliği düzeyinde değerlendirilebilecek çalışma örneklerinin görülmesindeki en temel gerekçelerden biri istihdam ve yoksulluk temelli sorunlardır. Türkiye özelinde ele alındığında, Romanların çoğunluğu ekonomik yoksunluk yaşamaktadır. Sosyal dışlanmanın en belirgin ögesi yoksulluktur. Sosyal güvenlik kapsamında istihdam edilen Roman sayısının azlığı yoksulluk ve gelir sürekliliği noktasında önemli bir etkidir. Nitekim Romanların çalıştığı işler, çoğu zaman geçici, yarı zamanlı ve kayıt dışıdır. Aynı zamanda bu işlerde, genellikle sağlık ve güvenlik kaygıları göz ardı edilerek çalışılmaktadır (Uzpeder vd., 2008).

Çalışma koşulları ve süreleri dikkate alındığında düşük, güvencesiz ve kayıt dışı istihdamın varlığı, geleneksel roman zanaatleri karşısında modern ürün ve yöntemlere yönelik talep artışı, Romanlarda yoksulluk olgusunu derinleştirerek gündeme taşımaktadır. Ayrıca göçler, kentleşme ve kentsel dönüşüm politikaları Romanlar arasındaki mesafeyi artırarak geleneksel yardım ve destek mekanizmalarının da işlevselliğini zedelemektedir. Ayrımcılık ve sosyal dışlanma

orijinli problemler, esasında Romanlar gibi pek çok kesimi etkilemekte iken Romanlara karşı geliştirilen ön yargılar yaşanan yoksulluğu daha da derinleştirmektedir (Marsh, 2008).

Eğitim sistemine adapte olamamak, yaşanan çevrenin sosyokültürel yapısı, ekonomik sıkıntılar gibi faktörler Romanlarda sapma davranışlarını tetiklemektedir (Güler ve Parlıyan, 2020). Özellikle derin yoksulluk olgusu, Romanlarda suç işleme davranışına sebep olan önemli faktörlerden birisidir. Çalışma hayatında Romanların yer almasının ekonomik refah sayesinde suç işleme eğilimini düşüreceği ifade edilmesi (Aşkın, 2011) söz konusu ilişkiyi destekler niteliktedir.

Buraya kadarki kısımdan hareketle çalışma kapsamında irdelenen özgün noktaya geçiş yapmak gerekirse, suç işleme davranışının bir sonucu olarak hüküm giyme ve cezaevine girme, Roman ailelerinde ekonomik sıkıntıları ve sosyal yardım ihtiyacını gündeme getirmektedir. Esasında söz konusu durum sadece Roman aileleri için değil toplumda kendine herhangi bir etnik veya kültürel kimlik aidiyetiyle yer bulan her ailenin sorunu olarak ifade edilebilecektir. Fakat Roman ailelerinde bu durumun daha derin olmasının sebebi, daha önce bahsedilen yoksulluk döngüsü, eğitim, kapalı kültür, dışlanma ve istihdam sorunlarıyla birebir ilişkilidir.

TÜİK (2019) istatistiklerine göre 2009-2019 yılları arasında çeşitli suçlardan cezaevine giren kişilerin %48,09'u evli bireylerden oluşmaktadır. Evli olduğu halde cezaevinde olan erkeklerin oranı ise %46,25 olarak açıklanmıştır. Bu durum evli olduğu halde cezaevinde olan erkeklerin önemli bir çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Evliliğin diğer aktörü olan kadının konumu ve durumu söz konusu oran dikkate alındığında oldukça önemli ve üzerinde çalışılması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cezaevi süreciyle erkek açısından iş ve gelir kaybının yaşanması aileyi doğrudan etkilemekte, kadının çalışmıyor olması durumu ise sosyal yardımlara ve destek mekanizmalarına ihtiyaç duymasına yol açmaktadır. Literatürdeki araştırmalar mahkûm yakınlarının ekonomik yüküne sosyal ve psikolojik açıdan birçok farklı sorunun da eşlik ettiğini ve bu durumun eşi cezaevinde olanları daha da zor bir pozisyona soktuğunu göstermektedir (Loucks, 2004).

Yaşanan durumun ekonomik yüküne psikolojik ve sosyal yönleri de dahil olduğunda eşi cezaevinde olan kadının Roman kimliği ayrıca bir faktör olarak ifade edilebilecektir. Özellikle erken yaşta evlenen Roman kadınların eşleri

cezaevinde olduğu sürece kendilerine ve varsa çocuklarına bakmakla yükümlü olması, devletin sosyal yardım mekanizması için bir hizmet kitlesini meydana getirmektedir. Nitekim yıllardan beridir Romanlara yönelik sosyal yardım ve destekler sağlanmakta, bununla ilgili önemli reformlar yapılmaktadır.

Romanlara Yönelik Politikalar ve Sosyal Yardımlar

Roman Vatandaşlara yönelik hazırlanan politikaların en güncel ve önemli dayanağı, 64. Hükümet 2016 Yılı Eylem Planında yer verilen “Roman vatandaşların sorunlarının çözümüne yönelik daha önce atılmış adımlar değerlendirilerek yeni çalışmalar başlatılacaktır” ibaresinden temellenmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinatörlüğünde hazırlanmış olan Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi (2016-2021) ve bu belge doğrultusunda oluşturulan “Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi I. Aşama Eylem Planı (2016-2018)” ve “II. Aşama Eylem Planı (2019-2021)” bu temeli oluşturan belgelerdir. Söz konusu belgeler Türkiye’deki Roman vatandaşlara yönelik temel hizmetler ve sosyal hizmetlerin sunumu ve kapsamı için rehber niteliğindedir.

Romanların kamu kaynaklarıyla buluşturulmasını kolaylaştıracak danışmanlık hizmetlerinin sunumu ve yaygınlaştırılması; engelli ve yaşlı gibi dezavantajlı Romanların hakları hakkında bilgilendirilmesi; toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve kız çocuklara yönelik her türlü şiddetin engellenmesi; erken yaşta evlilikler konusunda farkındalık, takip ve müdahalelerin gerçekleştirilmesi (ASPB, 2017) gibi hedefler Romanlar ile sürdürülecek profesyonel çalışmaların odağını ortaya koyacak şekilde Roman eylem planında kendisine yer bulmuştur.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sunulmakta olan; gıda yardımları, barınma yardımları, yakacak yardımları, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardımlar, muhtaç asker ailelerine yapılan yardımlar, öksüz ve yetim yardımı, muhtaç asker çocuğı yardımı, doğum yardımı, elektrik tüketim desteğı, eğitim materyali yardımı, şartlı eğitim yardımı, öğle yemeğı yardımı, ücretsiz ders kitabı, öğrenci taşıma barınma ve iaşe yardımı, engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması, yurt inşası, şartlı sağlık yardımı (sağlık ve gebelik), engelli ihtiyaç yardımı, GSS prim ödemeleri, GSS katılım payı ödemesi, kronik hastalara yönelik yardım programı, çoklu doğum yardımı, kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan hastalara elektrik fatura bedeli ve kesintisiz güç kaynağı desteğı, sağlık yardımları, aşevleri, afet/acil durum yardımları, terör zararı yardımları, yaşlılık aylığı, engelli aylığı, engelli yakını aylığı (18 yaşından küçük engelliler için), silikozis hastalarına yapılan yardımlar (ASHB, 2020) şeklinde sıralanabilecek tüm yardım programları

Roman vatandaşları da dahil olmak üzere toplumun genelini kapsayacak şekilde çeşitli şartlar doğrultusunda sunulmaktadır.

Fırat ve İlhan'ın (2019) gerçekleştirdiği araştırmaya katılan Romanların yarısından fazlası (%57) karşılaştıkları maddi sorunların çözümünde Valilik, belediye, vakıf, dernek ve hayırseverlerden aldıkları sosyal yardımlar ile geçimlerini sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ekseninde çeşitli alanlarda profesyonellerle yapılan yardım ve hizmetler Roman nüfusu ve benzer marjinal nüfus grupları için harekete geçirilmiş durumdadır.

Bu çalışmada ise kamu kaynaklı yardımlardan olan “Sosyal ve Ekonomik Destek” (SED) yardımından faydalanan Roman kadınların söz konusu yardımı tanınması, alması ve değerlendirmesi üzerinde bir değerlendirme yapılacaktır. Nitekim araştırmacıların gözlemlerinden hareketle belirlenen bu konu, Roman kadınlarda SED algısının eşin cezaevinde olmasıyla ilişkilendirildiğine dair algıyı irdelemek amaçlı çalışılmıştır.

Araştırmanın temel kanısı, Roman kadınlardaki SED algısının yanlış ilişkilendirildiği üzerinedir. Araştırmanın amacı ise ortadaki yanlış anlaşılmanın algılayıcısı konumundaki Romanlar tarafından nasıl algılandığını ortaya koyarak mevcut soruna ilişkin çözüm stratejilerine veri sunmaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nitel desende tasarlanan çalışmalarda, seçilmiş bir grubun belirli bir fenomene ilişkin deneyim ve görüşlerinin ele alındığı araştırma türü fenomenolojik araştırma kapsamında sınıflandırılmaktadır (Creswell, 2016). Bu araştırma, eşin cezaevinde olan roman kadınların aile içi ilişkilere, cezaevine ve sosyal yardımlara ilişkin deneyim ve bakış açılarını ortaya koyması dolayısıyla fenomenolojik bir alan araştırması kapsamında planlanmıştır. Araştırma kapsamında mülakat ve anlatı tekniklerinden faydalanılmıştır. Araştırma nitelik bakımından betimleyici, açıklayıcı ve temaları ortaya çıkarıcı özelliktedir.

Araştırma akışında öncelikle alanyazın araştırması yapılarak ele alınan konuya ilişkin bilgiler derlenmiştir. Derlenen bilgiler ışığında, araştırmanın mülakat soruları ve toplanan verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın uygulama safhası teorik çalışmanın tamamlanması sonrasında hayata geçirilmiştir.

Araştırma Soruları

- Eşin cezaevinde bulunan Roman kadınların aile ilişkileri algısı nasıldır?

- Eşi cezaevinde bulunan Roman kadınların geçim süreçlerine ve eşlerinin cezaevi yaşantısına ilişkin algısı nasıldır?
- Eşi cezaevinde bulunan Roman kadınların devlet tarafından sunulan SED yardımına ilişkin algıları nasıldır?
- Eşi cezaevinde bulunan Roman kadınların devlet tarafından sunulan sosyal yardımlardan faydalanma durumları nasıldır?

Araştırma Grubunun Belirlenmesi

Araştırma grubu, 2020 yılı içerisinde Manisa ilinde ikamet eden ve eşi cezaevinde bulunan roman kadınlardan oluşturulmuştur. Araştırma grubunun belirlenmesinde kartopu örneklem yönteminden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında eşi cezaevinde bulunan 18 roman kadına ulaşılmış fakat araştırmaya katılım göstermeyi kabul eden 12 roman kadın ile araştırmanın uygulama safhası gerçekleştirilmiştir.

Araştırma grubuna dahil edilmek için gerekli özellikler aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- Katılımcının kadın olması,
- Katılımcının evli olması,
- Katılımcının eşinin cezaevinde bulunması,
- Katılımcının yaşının 18’den fazla olması,
- Katılımcının araştırmaya katılmaya gönüllü olması.

Veri Toplama Yöntemi, Araçları ve Analiz

Nitel desende fenomenolojik olarak tasarlanan bu araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Mülakatlar ortalama otuz dakika sürede gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar ile eşi cezaevinde bulunan roman kadınların aile ilişkileri, cezaevi ve sosyal yardıma ilişkin algıları ve beklentileri üzerinde durulmuştur. Araştırmanın katılımcılarından rıza alınarak mülakatlar kayıt altına alınmıştır. Mülakat verilerinin analizi alınan ses kayıtlarının yazılı ortama aktarılması ve tema ve kodların ortaya çıkarılması ile gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Demografik Bulgular

Tablo 1. Demografik Bulgular

	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı
Katılımcı 1	33	5.sınıf terk	Evli	2
Katılımcı 2	23	3.sınıf terk	Evli	1
Katılımcı 3	25	İlköğretim mezunu	Evli	4
Katılımcı 4	41	İlkokul mezunu	Evli	2
Katılımcı 5	23	Okur yazar değil	Evli	1
Katılımcı 6	26	İlköğretim mezunu	Evli	2
Katılımcı 7	24	7. sınıf terk	Evli	2
Katılımcı 8	33	Okur yazar değil	Evli	3
Katılımcı 9	21	2. sınıf terk	Evli	1
Katılımcı 10	27	İlköğretim mezunu	Evli	2
Katılımcı 11	32	Okur yazar değil	Evli	4
Katılımcı 12	37	Okur yazar değil	Evli	3

Katılımcılara ilişkin demografik bulgular incelendiğinde katılımcıların yaşlarının 21 ila 41 arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcılar arasında en yüksek eğitim düzeyi ilköğretim mezuniyeti olarak kayıtlara geçmiş ve bu düzeyde sadece 3 katılımcı bulunmaktadır. Buna karşın 4 katılımcı okur-yazar olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların hepsinin çocuk sahibi olduğu görülmekle birlikte çocuk sayısı 1 ila 4 arasında değişmektedir.

Temalar ve Kodlar

Araştırma kapsamında toplanan görüşme kayıtlarının incelenmesi ve araştırmacılar tarafından işlenmesi ile aşağıda ifade edilmiş olan tema ve kodlar oluşturulmuştur.

Tablo 2. Tema ve Kodlar

Tema	Kodlar
Aile İlişkileri Teması	Evlenme Şekli Aile Yapısı Çalışmaya Yönelik Düşünceleri

Cezaevi Teması	Cezaevine Girme Sebebi Ceza Süresi Cezaevindeki Giderleri
Sosyal Yardım Teması	SED’i Öğrenme Yolu SED’e İlişkin Algısı SED’i Harcama Kalemleri SED’in Sürekliliği Farklı Sosyal Yardım Türlerinden Faydalanma Durumu

Buna göre araştırma kapsamında “Aile İlişkileri Teması”, “Cezaevi Teması”, “Sosyal Yardım Teması” temaları ön plana çıkmıştır.

Aile İlişkileri Teması

Aile ilişkileri teması, eşleri cezaevinde olan Roman kadınların eşlerinden ayrı sürdürdükleri aile yapısının anlaşılması ve aktarılması adına oluşturulmuştur. Eşleri cezaevinde olduğu halde dışarıda devam eden hayatlarını nasıl idame ettirdikleri, kimlerden destek aldıkları, eşleriyle nasıl evlendikleri gibi sorular ekseninde Roman katılımcıların aile yapılarına ilişkin detaylar ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda, araştırma katılımcılarının tamamının resmi nikahlı evli oldukları görülmüştür. Katılımcılarla görüşme yapılırken evlenme biçimleri sorulmuş ve katılımcılardan 3 tanesi evlenme şekillerinin kaçarak olduğunu ifade etmiştir. Buna göre;

Katılımcı 10: “19 yaşında evlendim kaçarak. Vermediler. Hem onun ailesi de istemiyordu.”

Katılımcı 5: “Ben onu kaçırdım öyle evlendik. Hadi gidelim dedim ona. Annem isteme diyordu. Ben de istiyordum. Annem istemiyordu. Çünkü biz çünkü biz romanız onlar elekçi. Elek yapıyorlar. Onlar da Roman. Aynı bayrak da yaşıyoruz ama isteme dediler ben istedim”

Katılımcı 7: “18’e 1 ay vardı kaçtım...Sevdik birbirimizi... Aileye söylemedim ya.”

Katılımcılardan biri kaçarak evlenme sonrasındaki durumu şöyle ifade etmiştir:

Katılımcı 7 “Büyükler onların evine gitti, sonra biz gittik barıştık.”

Katılımcıların aile ilişkileri teması çerçevesinde katılımcıların bulundukları evde kiminle yaşadıkları, öğrenilmek istenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu geniş aile şeklinde yaşadıklarını aşağıdaki ifadelerle belirtmiştir.

Katılımcı 5 : “Şimdi dayım var. Annem zaten 7 kişi. Benim oda ayrı. Aynı evde yaşıyoruz hepimiz. 4 oda var evde. Birinde ben Hayatla (kızı) kalıyorum. Kardeşlerim, annem, dedem. Kardeşlerim, ağabeyim var, üç kız var, dedem, annem, nenem, bir de biz varız.”

Katılımcı 7: “Kayınbabam, ben, iki tane görümcem.”

Katılımcı 12: “Şimdi ben çocuklar biz üç biz dört. iki de çocuklar kardeşimin çocukları altı kişiyiz evde.

Katılımcı 11: “Annem, babam....(duraksama) Ben bir de çocuklarım kalıyoz.”

Araştırmaya katılan katılımcılara çalışıp çalışmadıkları sorulmuştur. Katılımcılar çalışma durumlarını ve çalışmaya ilişkin tutumlarını aşağıdaki şekilde gerekçelendirmiştir.

Katılımcı 3: “İşe giremem nasıl dört tane çocuk okula gidiyo. Eşim cezaevinde. Çünkü izin vermezler. Ben bi de babama da bakıyom. Eltim vefat etti ya .”

Katılımcı 5: “Çalıştırmaz beni hayatta. Ben diyor evlendin mi diyor karımı hayatta çalıştırmam diyor nenesine...(duraksama) Çalışmayı düşünmedim. Eşim beni çalıştırmaz ki çalışmamı istemiyor. Yollamazlar beni işe.

Katılımcı 7: “Beni çalıştırır mı hiç abla. Ben çalışmam abla... Yapamam ben hiç çalışmadım.”

Roman kültürüne mensup katılımcıların çalışma konusundaki yaklaşımları genel olarak eşlerinin çalışma hayatına girmelerine izin vermediği yönündedir. Bu durum katılımcıların işe girme tercihlerinde kendi isteklerinden ziyade eşlerinin isteklerinin ön planda olduğu şeklinde yorumlanabilir. Katılımcıların aile içi ilişkilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin varlığından söz edilebilir.

Cezaevi Teması

Araştırmaya katılan Roman kadınların eşleriyle ilgili görüş ve düşüncelerinin ifade edilmesi, eşin cezaevine düşme sebebinin, eş cezaevindeyken iletişim ve ihtiyaçların nasıl karşılandığına ilişkin bilgilerin ortaya koyulması amacıyla oluşturulmuştur. Bu doğrultuda eşleri cezaevinde olan katılımcılardan 3 tanesi eşlerinin uyuşturucu ticareti yapma suçlarından dolayı cezaevinde olduklarını şu ifadelerle beyan etmiştir:

Katılımcı 5 : “Uyuşturucu satmaktan girdi cezaevine uyuşturucudan.”

Katılımcı 8 : “Eşimin suçu nasıl diyeyim şimdi arkadaş kurbanı. Uyuşturucu yapıyor arkadaş uyuşturucu yapıyormuş ben eşime de benle gel şuraya kadar gidelim demiş. Eşimde hadi diyor o zaman beni de eve at diyor. Eğer arabada uyuşturucular varmış uyuşturucu hap üzerine dediler. Böylelikle yani bir duyduk eşimi cezaevine atmışlar.”

Katılımcı 9: “Uyuşturucudan abla bizim sokakta çok var berbat berbat sokak. Bu işi yapsan da yapmasan da yani bulaşıyon.”

Katılımcı 9’un ifadelerinden katılımcıların yaşadıkları mahallede yaygın olan suç türünün mahalle sakinleri üzerindeki etkisini ortaya koyması açısından önemlidir. Özellikle böyle bir işe bulaşmanın kaçınılmaz olarak tanımlanması Katılımcı 9 açısından alternatifsizlik ve çaresizlik algısını ortaya koyar niteliktedir.

Eşlerin ceza süreleriyle ilgili araştırma katılımcılarının ifadeleri ise aşağıdaki gibi şekillenmiştir.

Katılımcı 5: “18 yıl ceza aldı ama yatarı ne kadar bilmiyorum yatarı vardır 10 sene 12 sene.”

Katılımcı 8: “15 sene aldı 4 senedir yatıyor.”

Katılımcı 9: “Vallahi eşimin 12 sene 6 ay.”

Katılımcılar, eşlerinin cezaevinde bulundukları süre zarfında belirli ihtiyaçları olduğunu beyan etmiştir. Katılımcılar, eşlerinin cezaevindeki giderlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Katılımcı 3: “Eşim şampuan oluyo mesela yani kap yıkama için kaplarını yıkattırıyor başkasına... Market yazıyolar eşimde arkadaşlar öyle işte.

Katılımcı 1 : “Mesela o bana anlattığı kadarıyla arkadaş ortamında 5 kişilik grup kurup yirmişer lira toplayıp yemek masraflarını diziyoarmış. E sigara masrafı var genel ihtiyaçları var o şekilde yani.”

Katılımcı 12: “Sigara içiyor. Koğuş parası var. Ceyran parası var su parası var. Canının istediğini alamıyor yiyemiyor edemiyor sıkıntılıyız yani.”

Katılımcı 9: “İçerdekilerin yazın yazlık eşyaları oluyor mesela kısa kollusudur şortudur kışın ister istemez kazaktır eşofmandır oluyor yani. Sigara içiyorlar.”

Sosyal Yardım Teması

Sosyal Yardım Teması, araştırma katılımcılarının eşleri cezaevindeyken aldıkları sosyal yardım ve desteği nasıl aldıkları, nasıl değerlendirdikleri ve nasıl anlamlandırdıklarını açıklamak üzere oluşturulmuş bir temadır. Araştırmanın ana amacı çerçevesinde tüm katılımcılar Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetinden faydalanmaktadır. Katılımcılar Sosyal ve Ekonomik Destek hizmetinin varlığından haberdar oluş şekillerini aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Katılımcı 3: “Benim bi arkadaşım vardı şurda yan tarafta o da alıyomuş galiba eşi için. Çıkmış o da eşi. Bana dedi Katılımcı 3 gel dedi yardım yeri var sana yardım yeri gör ben de iyi dedim geldim oraya. Ordan yaptım başladı.”

Katılımcı 5: “Yardım alan akrabalar vardı onlar söyledi böyle böyle.”

Katılımcı 6: “Cezaevinden.. ee orada yatan insanların eşi oluyormuş çocukları.... Dilekçeyle Ankaraya gönderiyomuş galiba.”

Katılımcı 7: “Valla ablalar böyle gelen geçen görüyodum dedi git başvur... Mesela bizim akrabalar eşleri cezaevinde yatıyordu ya.. Mesela ben başvurdum. Eşim cezaevinde dedim.”

Katılımcı 8: “Eşim o zaman buradaki cezaevinde yatıyordu. Yanına gittim. Ben dedi kağıt yazdım sosyal hizmetlere. Ona da içerideki arkadaşları söylemiş.”

Katılımcı 1: “Bilmiyordum eşim zaten söyledi bana... Arkadaşının hanımı hani onun da benim gibi çocukları varmış. Nikahı yokmuş imam nikahları varmış. E o işte tavsiye etmiş hani demiş ki ya işte eşinin durumu kötü, hani dertleşiyo arkadaşıyla ya, demiş böyle böyle sosyal hizmetler sosyal yardımlaşmadır oraya gidip başvursun eşin demiş. Nihayetinde o şekilde yaptım.”

Katılımcı 12: “Eşim dilekçe yazdırmış cezaevinden benim haberim yoktu.”

Katılımcı 10: “O başvurdu eşim. Durumum olmadığından ailem zor durumda olduğu için. Arkadaşları biliyormuş.”

Katılımcılar birçoğu SED hizmetini bu hizmet modelinden yararlanan yakınlarından öğrendiğini, geriye kalan önemli kısmı ise eşinin cezaevinde öğrendiğini ve eşinin cezaevinden dilekçe yolu ile başvuru yaptığını beyan

etmiştir. Araştırma katılımcılarına faydalandıkları SED hizmetini nasıl aldıkları ve bu hizmete dönük yönelik düşüncelerine ilişkin ifadeler aşağıdaki şekilde devam etmektedir.

Katılımcı 7: "Dedim yazılmak istiyom..."

Katılımcı 10: "Arkadaşları söylüyormuş buradan aylık çıkıyor diye."

Katılımcı 5: "Kıza veriyorlar işte babası cezaevinde diye veriyorlar mahkum olduğu için. Aylığa bağladılar beni babası cezaevine girdi diye."

Katılımcı 8: "Çocuklarıma bakıyorum diye eşim cezaevinde diye verdiler çocuklarımı yurda istediler ben dedim çocuklarımı veremem. O zaman destek yardım verelim dediler. Aylık başladı aydan aya yani. Destek yardımı veriyorlar onunla geçinmeye bakıyoruz. Eşim mahkum olduğu için mahkum aylığı olarak veriyorlar."

Katılımcı 9: "E aylık alıyoruz... Vallahi ben annem babam eşim cezaevinde olduğu için o yüzden yani. 3 tane mahkum var mesela eşi cezaevinde olanlar normalde alıyor aylık."

Katılımcı 6: "Hani eşim cezaevinde olduğu için maaş alıyorum."

Katılımcı 12: "Eşim cezaevinde çocuklar küçüktü. Okula gelip gelemiyordum maddi durumumuz olmadığından dolayı başvurduk. İşte çoluk çocuk için veriliyor yemesi içmesi için aylık yani.."

Katılımcı 11: "Mahkum aylığı alıyorum ondan idare oluyorum."

Görüldüğü üzere katılımcıların sosyal ve ekonomik destek algısının cezaeviyle önemli ölçüde kesiştiği görülmektedir. Oysa sosyal ve ekonomik destek hizmetinin eşin cezaevinde bulunması sebebiyle verildiğine dair herhangi bir hüküm veya ibare bulunmamaktadır. Söz konusu yanlış algı suçun caydırıcılığını ortadan kaldırma niteliğine sahip önemli bir problem olarak tanımlanabilecektir. Cezaevindeki eşlerde veya cezaevine girmemiş kişilerde, "cezaevi aylığı veriliyor" algısının bulunması suç sonrası aile geçimi konusunda yaşanacak kaygıyı arka plana taşıyabilecek bir husustur.

Araştırma katılımcılarına aldıkları yardımı harcadıkları yerler sorulmuş ve bu doğrultuda aşağıdaki cevaplar derlenmiştir.

Katılımcı 3: "Valla napım abla . Biraz eşime gönderiyom biraz elektrik su veriyoz biraz çoluğuma çocuğuma prima alıyom. Okul harçlığı veriyom."

Katılımcı 4: "Kirayı ödeyebiliyorum."

Katılımcı 5: "Kızıma yemek yapıyorum, ihtiyaçlarını görüyorum. Hastalandı mı hastaneye götürüyorum, ilaçlarını alıyorum. Sigara içiyordum bıraktım günde bir paket içiyordum. Eşimde içiyor. Görüşe gittiğimde bazen ona da (eşi) veriyorum. 750 lirayı kendime de alıyorum. Donluk kestiriyorum geldi mi kazak alıyorum, terlik alıyorum, ceket alıyorum."

Katılımcı 7: "Bu zaten süt içiyo (küçük kızını gösteriyor). Bez alıyorum. Abisine bez takıyom abisi de süt içiyo..... Kendime tüp dolduruyom, erzak alıyom yani öyle geçiniyorum."

Katılımcı 8: "Aylıkla çocuklarıma ilaç aldım eczaneye ödüyorum. Bakkala ödüyorum. İdare etmeye çalışıyorum. Çocukların ihtiyaçlarını üstlerine başlarına, diyelim tüpüm bitti onu alıyorum. Artarsa eşime yolluyorum."

Katılımcı 1: " Çocukların ihtiyaçları mesela aylık bana yatırılan parayı markete gidiyorum evin içinde ne eksik varsa çocuklarımin yiyeceğini alıyorum. Geri kalan mesela eksik kıyafetleri falan varsa ucuz yollu işte çarşıdan pazardan eşofmandı odur budur alıyorum. Oğlum okula gidiyor temiz gitmesini istiyorum. Mesela kalemi defteri bitiyö ona masraf ayırıyorum. Kiramı veriyorum. Onun da (eşi) çok giderleri oluyor da oncağız da idare ediyo işte. Ne yapıp ne edip ben haftada ona 50 lira 30 lira 40 lira hani işte mesela her görüşe gittiğimde yemiyom içmiyom ona yatırıyorum."

Katılımcı 12: "Çoluğuma çocuğuma yiyecek alıyom o parayla. Üstümü başını alıyorum, istediklerini alıyorum, üst giyim eşyası olsun yemek konularında olsun canları ne istediklerini alıyorduk koyuyorduk dolabı."

Katılımcı 9: "Vallahi o para ile annemlere, eşime mahkum parası için ayırıyoruz bir kenara e kendi ihtiyaçlarımız çocukların ihtiyacı."

Katılımcıların SED'i harcama kalemleri incelendiğinde yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamak için bu hizmeti kullandıkları görülmektedir. Bunun yanı

sıra katılımcıların aldıkları ekonomik desteğin bir kısmını cezaevinde bulunan eşlerine gönderdiği yönündeki beyanları dikkate değerdir. Eşlerinin cezaevinde ihtiyaçlarının yanı sıra sigara parası gibi giderleri olduğunu önceki bölümlerde ifade eden katılımcılar yararlandıkları SED hizmetinin bir kısmı ile eşlerinin cezaevindeki giderlerini karşılamaya çalıştıklarını da beyan etmiştir. Katılımcılardan bazıları SED hizmetinden birden fazla kez yararlandıklarını şu şekilde ifade etmiştir.

Katılımcı 5: “Balıkesir’de bir buçuk sene aldıldım buradan hemen hemen bir seneye yaklaşacak.”

Katılımcı 12: “İlk girdiğinde (eşi cezaevine girdiğinde) aylık aldık. 3 sene sonra kesildi. Şimdi cezaevine girdi çocukları yanıma aldım bağlandı.”

Eşi cezaevinde olan katılımcılar, eşlerinin ceza süresi dolduktan sonra SED hizmetinin kesildiğini, eşleri tekrar cezaevine girdiğinde yeniden SED hizmetinden yararlanmaya başladığını beyan etmiştir. Eşin cezaevinden çıkmasının ve potansiyel bir iş gücü ve gelir kaynağı olarak değerlendirilmesinin önemli bir etken olduğu söz konusu kesinti, Roman kadınlar tarafından cezaevine girip çıkma durumuna indirgenmiştir. Bu durum sağlanan SED hizmetinin algısının süregelenleşmesine sebep olacak niteliktedir.

SED hizmetinden yararlanan bazı katılımcıların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) tarafından verilen diğer yardım türlerinden de yararlandığı katılımcıların şu ifadelerinden anlaşılmıştır:

Katılımcı 8: “Okul parası sosyal yardımlaşmadan okul parası diyorlar ya . Bir onu alıyorum evvel gün aldık işte 140 milyon aldım 3 çocuk için.”

Katılımcı 1: “Valla bu çocuk parası işte belli olmuyormuş ablacım. Okul parası diyorlar Yusuf için. 2 aydan 2 aya geliyor o. 70 (TL) aldığın oluyomuş 140 (TL) aldığın oluyomuş hani öyle yani.”

Tartışma ve Sonuç

Sosyal ve ekonomik destek hizmeti çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda bulunan ailelerin kendi kendilerine yetebilecek hale gelmeleri amacıyla geçici bir süre ile verilen bir hizmet modelidir. Meslek elemanlarınca yapılan sosyal inceleme neticesinde ailelere mevcut ekonomik durumlarına göre geçici ya da süreli bir ekonomik destek sağlanmaktadır. Ancak sağlanan ekonomik destek

sürekli bir hizmet modeli değildir. Araştırma çerçevesinde katılımcıların SED hizmeti için “aylık”, “maaş” gibi ifadeler kullanmaları dikkat çekicidir. Kullanılan bu ifadeler sürekli olarak her ay devam eden bir ekonomik sistemi ifade etmektedir. Dolayısıyla katılımcıların SED hizmetini sürekli bir hizmet modeli olarak algıladıkları sonucuna varılabilir.

SED hizmeti çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan ailelere çocuklarının kurum bakımına alınmasının önlenmesi için verilen bir destek hizmetidir. Araştırma kapsamında katılımcıların eşlerinin cezaevinde olmasından dolayı bu hizmet modelinden yararlandıklarını ifade ettiği anlaşılmıştır. Katılımcıların SED hizmetini “mahkûm aylığı” şeklinde yorumladıkları göze çarpmıştır. Bu durum katılımcıların eşi cezaevinde olan tüm kadınların SED hizmetinden faydalanabileceği gibi bir düşünceye sahip olabileceklerini göstermektedir. 03.03.2015 tarihli Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmeliğin 6. Maddesi (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150303-3.htm>) gereği eşi cezaevinde olmayıp sosyal inceleme ile durumu uygun bulunan veya eşi cezaevinde olmasına rağmen sosyal inceleme ile durumu SED hizmetine uygun bulunmayan haneler bulunmaktadır. Dolayısıyla SED hizmetinin sunumundaki kritik nokta eşin cezaevinde olması değildir.

Kamu kaynaklarınca sunulan yardımların belli bir etnik grup içerisinde olduğundan farklı olarak algılanması kişilerin algı, beklenti ve potansiyellerini etkilemektedir. Özellikle cezaevine düşmenin sosyal yardım gibi bir getirisinin olduğu düşüncesi güven ve bağımlılık oluşturu bir nitelik ortaya koymaktadır. SED yardımı gibi yanlış anlaşılabilen kamusal yardımların tanım ve tanıtımlarının daha etkin şekilde yapılması belli bir döngünün kırılması ve yardımların daha etkin sunumu açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

ASHB, (2020). 15.08.2021 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yarim-programlarimiz/> adresinden erişildi.

ASPB, (2016). Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi, 2016-2021, Ankara.

Aşkın, U. (2011). Küreselleşme sürecinde Türkiye’de yaşayan Romanların sosyo-ekonomik durumları ve beklentileri: İzmir ili örneğinde bir alan araştırması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- European Commission Report (2011). 20.08.2021 tarihinde https://ec.europa.eu/health/social_determinants/docs/com2011_173_en.pdf adresinden erişildi.
- Güler, M. & Parlıyan, B. M. (2020). Roman toplumunun kentleş(e)memesi kapsamında suç ve kent ilişkisi: edirne örneği . Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi , 2 (2) , 40-73 . DOI: 10.48118/yykentcevre.829448
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150303-3.htm>, erişim tarihi 12.09.2021
- Kolukırık, S. (2004). Aramızdaki yabancılar: Çingeneler. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Kolukırık, S. (2009). Türk toplumunda Çingene imgesi ve önyargısı, dünden bugüne Çingeneler. İstanbul: Ozan Yayıncılık
- Loucks N. (2004). 'Prison Without Bars': Needs, support, and good practice for work with Prisoners' Families, Tayside Criminal Justice Partnership and FamiliesOutside, 2004.
- Marsh, A. (2008). Biz buradayız! Türkiye'de Romanlar, ayrımcı uygulamalar ve hak mücadelesi. İçinde: E.Uzpeder, S. Danova/Roussinova, S. Özçelik, S. Gökçen, EDROM, ERRC, HYD. Türkiye Çingenelerinin Tarihi Hakkında. İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Özkan, A. R. (2000). Türkiye Çingeneleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Taylan, H. H., ve Barış, İ. (2015). Romanlar ve Sosyal Dışlanma. Konya: Çizgi Kitapevi.
- TÜİK (2019). Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri.
- Uzpeder, E., Savelina D., ve Sevgi Özçelik (2008). Biz Buradayız! Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi, Edirne Roman Derneği/European Roma Rights Centre, İstanbul.

MANEVİ YÖNELİM ve DEPRESYON ARASINDAKİ İLİŞKİNİN SOSYODEMOGRAFIK DEĞİŞKENLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

İsmail AKYÜZ¹

Samet KULAOĞLU²

0000-0002-6075-5080

0000-0002-5017-6165

Öz

Depresyon çağımızın en önemli rahatsızlıklarının başında gelmektedir. Depresyon insanların gündelik aktivitelerini yerine getirebilmelerini ve sosyal ilişkilerinin devamlılığını olumsuz etkilemektedir. Hatta uzun ve derin bir depresyon süreci intiharla bile sonuçlanabilmektedir. Maneviyat ise hayatın anlam ve amacını keşfetme çabasıdır. Biyo-psiko-sosyal bir varlık olan insanın aynı zamanda siritüel yönü de bulunmaktadır. Maneviyatın depresyon üzerindeki etkisi din psikolojisinin odak noktasıdır ve bu alanda bir çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Maneviyatın depresyon üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalarda depresyon ve maneviyat arasında negatif korelasyon bulanların oranları daha fazla olmakla birlikte maneviyatın depresyonu artırıcı etkileri olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır. Araştırmada 18-65 yaş arasındaki bireylerde depresyon ve manevi yönelim ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma sürecinde veriler sosyo-demografik sorulara ek olarak Beck Depresyon Ölçeği ve Manevi Yönelim Ölçeğinden oluşan soru formu ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda araştırma öncesi belirlenen hipotez test edilmiştir. Araştırma sonucunda manevi yönelim ve cinsiyet, çalışma durumu, hanenin aylık geliri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki rastlanmamıştır. Medeni durum, yaş ve manevi yönelim arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Beck Depresyon Ölçeği ve demografik özelliklere dair yapılan analizlerde cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, yaş ve depresyon düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yapılan manevi yönelim ve depresyon ilişkisi korelasyon analizi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmış olup maneviyat arttıkça depresyon düzeylerinde azalma görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Manevi Yönelim, Din, Depresyon, Ruh Sağlığı

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, E-Posta: iakyuz@sakarya.edu.tr

² Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, E-Posta: samet_kulaoglu@hotmail.com

Investigation The Relationship Between Spiritual Orientation and Depression in The Context of Sociodemographic Variables

Abstract

Depression is one of the most important disease of our time. Depression negatively affects people's ability to perform their daily activities and the continuity of their social relationships. Even a long and deep depression process can lead to suicide. Spirituality is an effort to understand the meaning and purpose of life. A person who is a bio-psycho-social being also has a cyprurgical aspect. The impact of spirituality on depression is the focus of the psychology of religion, and a lot of work has been done in this area. In studies investigating the effects of spirituality on depression, the rate of those who found a negative relationship between depression and spirituality is higher, but there are also studies stating that spirituality has depressive effects. The aim of the study is to examine the relationship between decadence and spiritual orientation in individuals aged 18-65 years. During the research process, data was obtained using the question form consisting of the Beck Depression Scale and the spiritual lobtained, the hypothesis determined before the research was tested. As a result of the research, no significant relationship was found between spiritual orientation and gender, employment status, monthly income of the household. A significant relationship between marital status, age, and spiritual orientation has been deconstructed. In the analysis of the Beck Depression Scale and demographic characteristics, a statistically significant relationship was found between gender, marital status, educational status, age and depression level. As a result of the correlation analysis of the relationship between spiritual orientation and depression, a statistically significant difference was found and a decrease in depression levels was observed as spirituality increased.

Keywords: *Spiritual Orientation, Religion, Depression, Mental Health*

1. Giriş

Bir duygudurum bozukluğu olarak tanımlanan depresyon günümüzün başlıca psikolojik sorunlarından biridir. Kişinin dış dünya algısını şekillendiren ve diğer bireylerle davranışsal uyumuna yardımcı olan duygudurumunda yaşanan bu sorun genellikle yaşanan olumsuzluklar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Depresyon sorunu ile karşılaşan bireyler özgüven azalması, uykusuzluk, iştahsızlık, yaşamdan alınan doyumda azalma gibi problemler yaşamaktadırlar (Karamustafalıoğlu ve Yumrukçal, 2011: 66). Depresyon yaşamdan alınan doyum, topluma olumlu katkı verme ve iş yapabilirlik kapasitesini olumsuz etkilemenin yanı sıra intihar gibi sonuçlara da yol açmaktadır. Depresyon temelli intihar oranları incelendiğinde dünyada her yıl bir milyon civarında insanın depresyon kaynaklı duygudurum bozukluğu sebebiyle yaşamına son verdiği görülmektedir (Bonelli vd.,2013:225).

Depresyonun nedenleri kalıtım ve çevre faktörleri temelinde incelenmektedir. Depresyonun nedenleri noktasında farklı psikolojik yaklaşımların birbirinden farklılaşan açıklamaları bulunmaktadır. Örneğin psikanalitik yaklaşım depresyonu çocukluk dönemi deneyimlerine dayandırmaktayken, bilişsel yaklaşımlar işlevsiz otomatik düşüncelerin bireylerin olay ve durumları algılamada kullandıkları şemaları olumsuz etkilemesi sonucunda ortaya çıktığını söylemektedirler. Genelde toplumda kabul gören depresyon nedenleri olarak karşımıza boşanma, iflas, yakın kaybı, eğitim ve iş hayatında yaşanan olumsuzluklar çıkmaktadır. Depresyon durumu genelde bireylerin olayları ve duyguları kontrol edemediği dönemlerde ortaya çıkmaktadır. Depresyonunun görülme sıklığı sağlık kurumlarınca tanı koyulmuş hali esas alındığında erkeklerde %4,9, kadınlarda %9,4 ve toplumun genelinde ise %7,2 olarak bilinmektedir (TCSB, 2017). Dünya Ruh Sağlığı Federasyonu, 2012 yılında ana temasını depresyon olarak belirlemiştir. Verilere göre dünya genelinde 350 milyondan fazla birey depresyon sorunuyla karşı karşıyadır. Evrensel hastalık sıralamasında depresyonun 2030'lu yıllarda ilk sırada yer alacağı tahmin edilmektedir (Ayten ve Sağır, 2014:11)

Maneviyat yüce bir güç ile kişisel ilişki olarak tanımlanmaktadır (Dein ve Kimter). Bir başka ifadeyle maneviyat hayatın anlamını ve amacını keşfetme çabası olarak ifade edilmektedir (Durmuş 2020: 15). Maneviyat insanların varoluşunun ötesinde evrendeki yerini, ilişkilerini ve yaşamı anlama çabasıdır. Maneviyat insanların zihinlerinde sürekli var olan anlam arayışında gelecekleriyle ilgili ümit vermektedir (Boztılki, 2017: 40). Maneviyat ve din kavramları çoğunlukla birbirinin yerine kullanılmakla birlikte bu iki kavram arasında farklılıklar bulunmaktadır. Din, insanların örgütlenmiş, mezhepsel ve belirli bir ibadet,

pratik, değer ve inanç biçimlerine bağlılığı aracılığıyla maneviyatlarını dışavurdıkları yöntemdir (MacDonald, 2004; Young, Wiggins-Frame ve Cashwell, 2007 akt. Kasapoğlu, 2015:57). Din bireye evren içinde kendini konumlandırmaya yarayan bir çerçeve hazırlar ve bu çerçevede realiteyi yorumlamak, hayat içinde rehber sunmak gibi fonksiyonları yerine getirir. Bu fonksiyonlarıyla din, bireylerin hayatta karşı karşıya geldiği durum ve olaylara karşı hazır bütüncül cevaplar sunan; yaşamın el kitapçığını sağlayan zihni muhtevalar sistemidir (Hökelekli, 1993 akt. Kula, 2005: 25).

Maneviyat ve depresyon ilişkisi son yıllarda din psikolojisinin yoğun olarak ilgilendiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Maneviyat ve ruh sağlığı yönünde çalışmalar nicelik ve nitelik açısından artış göstermektedir. Elde edilen araştırma sonuçlarında maneviyat ve depresyon arasında negatif korelasyon saptayan çalışmalar yoğunlukta olmakla birlikte pozitif korelasyon saptayan çalışmalar ve fikir akımları da bulunmaktadır. Maneviyatın depresyon üzerinde olumlu etkisini savunan araştırmacıların fikirlerinin ortaya çıkış noktaları incelendiğinde maneviyatın anlam arayışı içinde olan insanın bu ihtiyacına karşılık vermesi, etkileşimi artırması ve acizlik durumlarında ise yüce bir yaratıcıya sığınmanın vermiş olduğu rahatlama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dini müştereklerde buluşan bir topluluğun ferdi olmak sosyal sermayeyi dolayısıyla sosyal destek almayı artırmaktadır. Maneviyat, oluşan stres durumlarında sağlıklı bir değerlendirme için bireylere mantıksal zihin şemaları sunmaktadır. Bu şemalar zorluklarla mücadelede daha sağlam direnç kaynakları olabilmektedir. Aynı zamanda yüksek maneviyat bireylerde zor zamanlarda daha yüksek benlik saygısı ve adaptasyon sağladığını belirten çalışmalar bulunmaktadır (Dein ve Kimter, 2014:745).

Dini uygulamalar ve maneviyat psikolojik rahatsızlıklara neden olabilecek etkenlerden insanları korumaktadır. Örnek vermek gerekirse çoğu din kin ve düşmanlığı yasaklar, alkole müsaade vermez, tevekkülü teşvik eder, intiharı yasaklar. Bunların yanısıra maneviyat ve din bireylere karşılaştıkları sıkıntıların onlara mükafat olarak döneceğini müjdeler. Bu ise başa çıkma gücünü artırmaktadır. Böylece hastalık, afet, ölüm vb. durumlarda depresyonla başa çıkmada önemli bir fonksiyon icra etmektedir (Cengil, 2003: 139-140).

Manevi yönelim ve dini bağlanmanın ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediğini belirten görüşlerde bulunmaktadır. Ünlü psikanalist Freud ve arkadaşları dini ilkel bir yönelim olarak değerlendirmişler, dini sınırlandırmaların insan psikolojisini bozduğunu savunmuşlardır. Korku faktörü ile motive olan maneviyat ve dindarlık

emirlere uymama ile birlikte gelen suçluluk ve günah hissi stres ve kaygıyı tetiklemektedir. Bunun şiddetlenmesi saplantı ve ruh sağlığının bozulmasını beraberinde getirmektedir (Karaca, 2011 akt., Altun, 2015: 35-36).

Maneviyat ve dinin ruh sağlığı üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirten psikologlar da bulunmaktadır. Freud ile çağdaş olan Carl Jung dini *“kelimenin tam anlamıyla ve en mükemmel şekliyle psikoterapik sistemlerdir. Onlar muazzam bir şekilde ruhsal sorunların tüm boyutlarını ifade ederler; onlar ruhun itirafı ve beyanıdır ve aynı zamanda ruhun tabiatının ifşasıdır”* şeklinde ifade etmektedir (Köylü, 2007:71-72).

Maneviyat ve depresyon arasındaki ilişki tek taraflı değildir; maneviyat depresyon durumunu etkilemekle birlikte depresyon da maneviyat ve din üzerinde etkili olmaktadır. Bu anlamda depresyon insanların daha güçlü manevi yönelime sahip olmalarına neden olabilir. Mesela ölümcül bir hastalığa sahip olan bir kişi teselli bulmak amacıyla dini inanç ve uygulamalara yönelmede yoğunluk sergileyebilir (Murphy vd., 2007: 169).

2.Yöntem

Araştırma, bireylerin manevi yöneliminin farklı sosyodemografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim vb.) bağlamında depresyon ile ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın yöntemi nicel olup, veriler oluşturulan soru formları ile toplanmıştır.

Araştırmanın örneklemini Türkiye’nin farklı bölgelerinde yer alan 74 ildeki toplam 874 birey oluşturmaktadır. Bu kişiler 18-65 yaş aralığında olup 332’si erkek ve 542’si ise kadındır. Araştırma kapsamına dahil olan bireyler gelişigüzel örneklem metoduna göre belirlenmiştir.

Araştırmada bireylerin manevi yönelimlerinin depresyon ile ilişkisinin incelenmesi amacıyla elde edilecek veriler anket formu tercih edilerek toplanmıştır. Demografik sorulardan (cinsiyet, eğitim, medeni durum, yaş, gelir vb.) oluşan kişisel bilgi formuna ek olarak Manevi Yönelim Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği’nden yararlanılmıştır.

Beck Depresyon Envanteri (BDE), Beck ve arkadaşları tarafından adolesan ve erişkinlerde depresyonun davranışsal bulgularını ölçmek amacıyla 1961 yılında geliştirilmiştir. Ölçekte depresyona özgü davranışlar ve semptomlar bir dizi cümle ile tanımlanmıştır ve her bir cümleye sayı olarak 0-3 arasında numara verilmiştir. Yirmi bir maddeden oluşmaktadır ve maddeler hafif formdan şiddetli forma göre sıralanmıştır. Hastalardan şimdiki durumlarını en iyi tanımlayan ifadeyi

işaretlemleri istenmekte ve sonuç maddelerin toplamı ile elde edilmektedir (Kılınç 2011: 39-47). Uygulayıcının aldığı puanlar aşağıdaki şekilde değerlendirilir; 0-9= Minimal Düzeyde Depresif Belirtiler 10-16= Hafif Düzeyde Depresif Belirtiler 17-29= Orta Düzeyde Depresif Belirtiler 30-63= Şiddetli Düzeyde Depresif Belirtiler. Ölçeğin amacı depresyon tanısı koymak değil, depresyon yönünden riski belirlemek ve depresif belirtilerin düzeyini ve şiddet değişimini ölçmektir. Beck depresyon ölçeğinin genel güvenilirliği $\alpha=0,886$ olarak yüksek derecede güvenilir bulunmuştur (Kılınç,2011: 39-47).

Bir diğer hazır ölçek olan Manevi Yönelim Ölçeği (MYÖ) Kasaplıoğlu (2015) tarafından geliştirilmiş olup 7'li likert olmak üzere 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerinin puanlanması aşamasında, olumlu maddeler “kesinlikle katılmıyorum” kategorisinden başlayarak 1’den 7’ye doğru; olumsuz maddeler ise “kesinlikle katılmıyorum” kategorisinden başlayarak 7’den 1’e doğru puanlanmıştır. Ölçekte Minimum 16 maksimum ise 112 puan alılabilmekte ve puan arttıkça manevi yönelimin arttığı ifade edilmektedir (Kasaplıoğlu, 2015) .

Araştırma sürecinde anket uygulaması Covid-19 pandemisinden dolayı online olarak gerçekleştirilmiştir. Online ortamda elde edilen veriler Spss programına aktarılmış ve analizler yapılmıştır.

3. Bulgular

Elde edilen veriler bulgular kısmında hipotez testleri yapılmış olup aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir. Sosyo-demografik değişkenler ile manevi yönelim ve sosyo-demografik değişkenler depresyon ilişkisi incelenmiş olup sonraki aşamada depresyon -manevi yönelim arasındaki ilişki tespit edilmek amacıyla korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri

	Yüzde		Yüzde
Cinsiyet		Çalışma Durumu	
Kadın	62	Evet	46,1
Erkek	38	Hayır	56,4
Yaş		Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	
14-25	47,1	Tek	4,2
26-40	34	İki Kişi	11,4
41-65	18,9	Üç Kişi	16,5
		Dört ve Üzeri	67,4
Eğitim Durumu		Aylık Gelir	
Lise ve altı	14,8	0-5000 Arası	59,0
Ön lisans ve üzeri	85,2	5001-10000 Arası	35,0
		10000 ve Üzeri	5,9

Yerleşim Yeri		Medeni Durum	
Nüfusu 2000'den Küçük	6,9	Evli	43,6
Nüfusu 2000'den Büyük	93,1	Bekâr	56,4

Araştırma katılanların 332'si (%38) erkeklerden, 542'si (%62) kadınlardan oluşan toplam 874 kişilik bir örneklem grubuyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaklaşık olarak yarısı (% 47,1) 14-25 yaş arası bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında ise 129'unun (%14.8) lise ve altı, 745'inin (%85.2) ön lisans ve üzeri bir eğitime sahip olduğu görülmektedir. Araştırmanın uygulama esnasında her bir eğitim kademesi (okur-yazar, ilkökul, ortaokul, lise, ön lisans, lisans ve üzeri) ayrı ayrı sorulmuş olup sonuçlar değerlendirilirken yapılan testlerde uygun dağılım olmadığı ve anlamlı sonuçlar çıkmadığı için veriler birleştirilerek "lise ve altı" ile "ön lisans ve üstü" şeklinde ikili bir ayırım yapılmıştır. Çalışan ve çalışmayan oranları incelendiğinde çalışmayan bireylerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcıların gelir düzeylerinde 0-5000 TL gelire sahip olanların (%59) tüm örneklem yarısından fazlasını oluşturduğu saptanmıştır. Araştırmada sorulan "Yaşamınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz yerleşim biriminin büyüklüğü ne kadardır?" sorusuna katılımcıların 60'ı (%6.9) "nüfusu 2000'den küçük (kır)", 814'ü (%93.1) "nüfusu 2000'den büyük (kent)" cevabını vermiştir. Katılımcıların 37'si (%4.2) hayatını devam ettirdiği hanede yalnız yaşadığını söylerken, 100'ü (%11.4) iki kişi yaşadıklarını, 144'ü (%16.5) üç kişi yaşadıklarını, 589'u (%67.4) ise dört ve üzerinde kişiyle yaşadıklarını söylemiştir.

Tablo 2. Cinsiyet ve Manevi Yönelim İlişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Manevi Yönelim Puanı	Erkek	332	103.0904	13.59261	.74599	1.610	872	.108
	Kadın	542	101.4446	15.28097	.65637			

Manevi Yönelim Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bununla birlikte manevi yönelim ölçeğinden alınan puanlar karşılaştırıldığında erkeklerin manevi yöneliminin kadınlardan fazla olduğu söylenebilir.

Baynal (2015) tarafından 21-60 yaş arası 300 bireyle gerçekleştirilen çalışmada cinsiyet ve maneviyat arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır. Elde edilen sonuca göre kadınların erkeklere kıyasla maneviyat düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3. Medeni Durum ve Manevi Yönelim İlişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Manevi Yönelim Puanı	Evli	381	106.3885	9.01760	.46199	8.548	743.772	.000*
	Bekar	475	98.5474	17.27145	.79247			

Manevi Yönelim Ölçeği puanlarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Buna göre manevi yönelim ölçeğinden alınan puanlar karşılaştırıldığında evlilerin manevi yöneliminin bekarlardan fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Baynal (2015) tarafından gerçekleştirilen araştırmada medeni durum ve maneviyat ilişkisi incelendiğinde anlamlı farklılaşma saptanmıştır. Çalışmada evli olan bireylerin bekarlara göre maneviyat düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 4. Eğitim Durumu ve Manevi Yönelim İlişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Manevi Yönelim Puanı	Lise ve Altı	129	99.6977	18.09420	1.59311	-1.663	155.518	.098
	Ön Lisans ve Üzeri	745	102.4805	13.97396	.51197			

Manevi Yönelim Ölçeği puanlarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p > 0,05$). Bununla birlikte manevi yönelim ölçeğinden alınan puanlar karşılaştırıldığında ön lisans ve üzeri eğitim seviyesine sahip olanların manevi yöneliminin lise ve altı eğitim seviyesine sahip olanlardan fazla olduğu görülmektedir.

Çalışmamızda eğitim durumu ve manevi yönelim arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma tespit edilememesine rağmen ilgili literatür incelendiğinde eğitim düzeyi arttıkça manevi yönelimde azalma yaşandığını tespit eden çalışmalar bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse Baynal (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada eğitim durumu yükseldikçe dindarlığın azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5. Çalışma Durumu ve Manevi Yönelim İlişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Manevi Yönelim Puanı	Çalışıyor	403	101.3921	15.18952	.75664	-1.263	872	.207
	Çalışmıyor	471	102.6497	14.21321	.65491			

Manevi Yönelim Ölçeği puanlarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bununla birlikte manevi yönelim ölçeğinden alınan puanlar karşılaştırıldığında çalışmayanların manevi yöneliminin çalışanlardan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer ve Manevi Yönelim İlişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Manevi Yönelim Puanı	Kır	60	95.7833	22.88889	2.95494	-2.254	62.196	.028*
	Kent	814	102.5332	13.78916	.48331			

Manevi Yönelim Ölçeği puanlarının yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Buna göre manevi yönelim ölçeğinden alınan puanlar karşılaştırıldığında yaşamının büyük çoğunluğunu kırsal bölgede geçirenlerin manevi yöneliminin yaşamının büyük çoğunluğunu kentsel bölgelerde geçirenlerden fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 7. Yaş Grubu ve Manevi Yönelim İlişkisi (Anova)

N – Ortalama – Std. Sapma Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Manevi Yönelim Puanları	18-25	412	98.313	17.5	G.Arası	11592.1	2	5796.0	28.6	.00*
	26-40	297	104.57	11.06	G.İçi	176448.5	871	202.5		
	41-65	165	106.93	9	Toplam	188040.7	87			
	TOPLAM	874	102.06	14.6						

Katılımcıların yaş aralıklarıyla manevi yönelim puanları arasında fark olup olmadığının sınanması için bağımsız gruplar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre $p<0,05$ olarak tespit edilmiş ve gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı farka ulaşılmıştır. Grupların ortalama manevi yönelim puanlarına bakıldığında 18-25 yaş aralığının puanının en düşük

ortalamaya; 41-65 yaş aralığının en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Benzer sonuçlara Ayten ve Sağır (2014) tarafından Suriyeli sığınmacılar üzerinde gerçekleştirilen araştırmada da ulaşılmıştır.

Tablo 8. Hane Aylık Geliri ve Manevi Yönelim İlişkisi (ANOVA)

N – Ortalama – Std. Sapma Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Manevi Yönelim Puanları	0-5000 arası	516	101.80	15.1705	G.Arası	97.088	2	48.544	.22	.79
	5001-10000 arası	306	102.38	14.0822	G.İçi	187943.654	871	215.7		
	10000 ve üzeri	52	102.84	13.2359	Toplam	188040.743	873			
	TOPLAM	874	102.06	14.6763						

Veri toplama esnasında açık uçlu sorudan elde edilmiş veriler gruplar arasındaki farkın daha kolay yorumlanabilmesi ve istatistiki açıdan daha kolay işlenebilir hale gelebilmesi açısından üç grupta toplanmıştır. Katılımcıların hane aylık gelirleriyle manevi yönelim puanları arasında fark olup olmadığının sınanması için bağımsız gruplar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre $p>0,05$ olarak tespit edilmiş ve gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı farka ulaşılamamıştır. Bununla birlikte grupların manevi yönelim puan ortalamalarına göre gelir arttıkça manevi yönelimin de arttığı görülmektedir.

Tablo 9. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı ve Manevi Yönelim İlişkisi (ANOVA)

N – Ortalama – Std. Sapma Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Manevi Yönelim Puanları	Tek	37	101.48	15.8335	G.Arası	444.327	3	148.1	.68	.56
	İki kişi	100	100.55	18.0080	G.İçi	18735.7	866	216.3		
	Üç kişi	144	103.25	13.8106	Toplam	18770.0	869			
	Dört ve üzeri	589	102.02	14.2213						
	TOPLAM	870	102.03	14.6995						

Veri toplama esnasında açık uçlu sorudan elde edilmiş veriler dört grupta toplanmıştır. Katılımcıların yaşamlarını sürdürdükleri hanede yaşayan kişi sayısı ile manevi yönelim puanları arasında fark olup olmadığının sınanması için bağımsız gruplar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre $p>0,05$ olarak tespit edilmiş ve gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı farka ulaşılamamıştır.

Aynı sonuçlar Yeter (2019) tarafından Marmara Üniversitesinde gerçekleştirilen çalışmada da saptanmıştır. Ailede yaşayan kişi sayısı ve manevi yönelim arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır.

Tablo 10. Cinsiyet ve Depresyon ilişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Depresyon Puanı	Erkek	331	10.1390	6.91411	.38003	-6.470	789.998	.000*
	Kadın	541	13.5046	8.26205	.35521			

Depresyon Ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Erkek ve kadınların ölçek puan ortalamalarına göre kadınların erkeklere göre daha depresif olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kimter (2014) tarafından gençlikte din ve depresyon ilişkisinin incelendiği çalışmada cinsiyet ve depresyon arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma saptanmıştır fakat bu çalışmada farklı olarak erkeklerin depresyon oranlarının daha fazla olduğu görülmüştür.

Tablo 11. Medeni Durum ve Depresyon ilişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Depresyon Puanı	Evli	380	10.6421	7.62362	.39108	-5.165	852	.000*
	Bekar	474	13.4388	8.05068	.36978			

Depresyon Ölçeği puanlarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Evli ve bekarların ölçek puan ortalamalarına göre bekarların evlilere göre daha depresif olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Eğitim Durumu ve Depresyon ilişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Depresyon Puanı	Lise ve Altı	129	14.8760	8.94078	.78719	4.141	870	.000*
	Ön Lisans ve Üzeri	743	11.7672	7.67155	.28144			

Depresyon Ölçeği puanlarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Eğitim seviyesi lise ve altı olanlar ve eğitim seviyesi ön lisans ve üstü olanların ölçek puan ortalamalarına göre eğitim seviyesi lise ve altı olanların eğitim seviyesi ön lisans ve üstü olanlara göre daha depresif olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlara paralel olarak Debgici (2016) tarafından 18 yaş üstü bireylerle gerçekleştirilen araştırmada bireylerin eğitim seviyeleri arttıkça depresyon puanlarının düştüğü saptanmıştır.

Tablo 13. Çalışma Durumu ve Depresyon İlişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Depresyon Puanı	Çalışıyor	402	12.4179	7.86954	.39250	.656	870	.512
	Çalışmıyor	470	12.0638	8.01146	.36954			

Depresyon Ölçeği puanlarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bununla birlikte depresyon ölçeğinden alınan puanlar karşılaştırıldığında çalışmayanların çalışanlara göre daha depresif olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Yaşamın Büyük Çoğunluğunun Geçirildiği Yer ve Depresyon İlişkisi

Puan	Gruplar	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ort.	t Testi		
						t	Sd	P
Depresyon Puanı	Kır	61	10.4918	7.77737	.99579	-1.778	874	.076
	Kent	815	12.3607	7.92703	.27767			

Depresyon Ölçeği puanlarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bununla birlikte depresyon ölçeğinden alınan puanlar karşılaştırıldığında yaşamının büyük çoğunluğunu kentsel bölgede geçirenlerin kırsal bölgede geçirenlere göre daha depresif olduğu görülmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde araştırma sonucunda elde ettiğimiz sonucun tam tersini saptamış çalışmalarda bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse Özdel ve diğerleri (2002) tarafından üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmada il

merkezlerinden küçük yerleşmelere doğru gidildikçe depresyon düzeylerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 15. Yaş Grubu ve Depresyon İlişkisi (ANOVA)

N – Ortalama – Std. Sapma Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Depresyon Puanları	18-25	412	13.9	8.3927	G.Arası	2879.81	2	1439.906	24	.00*
	26-40	295	11.4	7.5906	G.İçi	52083.22	869	59.935		
	41-65	165	9.23	6.1452	Toplam	54963.04	871			
	TOPLAM	872	12.2	7.9437						

Katılımcıların yaş aralıklarıyla depresyon puanları arasında fark olup olmadığının sınanması için bağımsız gruplar tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Ancak veri toplama esnasında açık uçlu sorudan elde edilmiş veriler gruplar arasındaki farkın daha kolay yorumlanabilmesi ve istatistiki açıdan daha kolay işlenebilir hale gelebilmesi açısından üç grupta toplanmıştır. Analiz sonucuna göre $p < 0,05$ olarak tespit edilmiş ve gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı farka ulaşılmıştır. Grupların ortalama depresyon puanlarına bakıldığında 18-25 yaş aralığının puanının en düşük ortalamaya; 41-65 yaş aralığının en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 16. Hane Geliri ve Depresyon İlişkisi (ANOVA)

N – Ortalama – Std. Sapma Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Depresyon Puanları	0-5000 arası	515	12.4350	8.18685	G.Arası	52.896	2	26.448	.118	.888
	5001-10000 arası	305	11.7738	7.52001	G.İçi	195716.335	876	223.420		
	10000 ve üzeri	52	12.8269	7.94274	Toplam	195769.231	878			
	TOPLAM	872	12.2271	7.94376						

Veri toplama esnasında açık uçlu sorudan elde edilmiş veriler gruplar arasındaki farkın daha kolay yorumlanabilmesi ve istatistiki açıdan daha kolay işlenebilir hale gelebilmesi açısından üç grupta toplanmıştır. Katılımcıların hane aylık gelirleriyle depresyon puanları arasında fark olup olmadığının sınanması için bağımsız gruplar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre $p > 0,05$ olarak tespit edilmiş ve gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı farka ulaşılamamıştır. Bununla birlikte grupların gelir arttıkça depresyon

ortalamalarının da arttığı görülmektedir.

Kimter (2014) tarafından gençlikte din ve depresyon ilişkisinin incelendiği çalışmada gelir düzeyi ve depresyon arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma saptanmıştır. Araştırma verileri incelendiğinde ekonomik düzey ve depresyon arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Aynı sonuçlar Özdel ve diğerleri (2002) tarafından üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmada da saptanmıştır.

Tablo 17. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı ve Depresyon İlişkisi (ANOVA)

N – Ortalama – Std. Sapma Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	Ortalama	Std. Sapma	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Depresyon Puanları	Tek	37	11.0811	5.94128	G.Arası	203.791	3	67.930	1.076	.358
	İki kişi	100	11.9100	8.45797	G.İçi	54528.402	864	63.112		
	Üç kişi	143	11.5035	7.96195	Toplam	54732.194	867			
	Dört ve üzeri	588	12.5748	7.95791						
	TOPLAM	868	12.2581	7.94533						

Katılımcıların hanede yaşayan kişi sayısı ile depresyon düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığının sınanması için bağımsız gruplar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre $p>0,05$ olarak tespit edilmiş ve gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı farka ulaşılamamıştır. Bununla birlikte hanede yaşayan kişi sayısı arttıkça depresyon düzeylerinin arttığı görülmektedir.

Tablo 18. Manevi Yönelim ve Depresyon İlişkisi Korelasyon Analizi

Korelasyon Analizi			
		Depresyon	Manevi Yönelim
Depresyon	Pearson Korelasyonu	1	-,154**
	Sig. (2-kuyruklu)		,000
	Sayı (N)	872	872
Manevi Yönelim	Pearson Korelasyonu	-,154**	1
	Sig. (2-kuyruklu)	,000	
	Sayı (N)	872	874

Araştırma kapsamında katılımcıların depresyon düzeyleri ile manevi yönelimleri arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla yapılan korelasyon analizinde istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma saptanmış olup depresyon ve manevi yönelim arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Maneviyat ve yaşam doyumu arasında korelasyonel ilişkiyi araştıran 100 araştırma içerisinde 79’nda maneviyatın yüksek yaşam doyumuna eşlik ettiği tespit edilmiştir. Din ve depresyon arasındaki ilişkinin araştırıldığı 101 araştırmada ise, dindar olmayanların dindar olanlara göre üçte iki oranında daha fazla depresif semptom gösterdikleri tespit edilmiştir. Benzer neticelerin anksiyete, intihar, alkol ve uyuşturucu bağımlılığında tespit edildiği bilinmektedir (Krş.: Schowalter ve Murken, 2003:147-148 akt. Apaydın, 2010:6).

Vural ve Ayten (2021) tarafından 18-78 yaş arasında 1008 kişi ile gerçekleştirilen araştırmada depresyon ve manevi yönelim arasında negatif korelasyon elde edilmiştir. Çalışmada aynı zamanda dinin koruyucu etkisine dikkat çekilmiştir.

Kasapoğlu (2020) tarafından 565 birey ile gerçekleştirilen araştırmada maneviyatın ruh sağlığının sağlamlığına dolaylı ya da doğrudan etkisinin olduğu, maneviyat düzeyleri yüksek olan bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Durmuş (2020) tarafından hemodiyaliz tedavisi alan bireylerle gerçekleştirilen çalışmada inanç ve manevi iyi oluş düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasında negatif ilişki saptanmıştır. Ayrıca araştırmada medeni durum, yaş , cinsiyet, gelir düzeyi gibi değişkenlerin manevi iyi oluş ve depresyon düzeylerini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Murphy ve diğerleri (2007) tarafından klinik depresyon tanısı koyulan 271 bireyde inanç ve depresyon ilişkisinin incelendiği çalışmada dini inanç ve uygulamaların düşük depresyon ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İlgili literatür ve araştırmalar incelendiğinde genellikle depresyon ve maneviyat arasında negatif ilişkinin saptandığını görmekteyiz fakat bunun tam tersi sonuçları olan araştırmalarda mevcuttur. Yıldız (2001) tarafından 555 üniversite öğrencisi ile ölüm kaygısı üzerinde gerçekleştirilen çalışmada bireylerin dindarlık düzeyleri ile ölüm kaygıları arasında pozitif korelasyon saptanmıştır. Kaygı ve depresyon aynı durumu ifade etmemekle birlikte kaygı depresyonun en önemli tetikleyicilerindendir.

Tüm bu veriler ışığında “Manevi yönelim düzeyi ve depresyon arasında negatif yönlü ilişki bulunmaktadır” hipotezi doğrulanmıştır.

4. SONUÇ

Depresyon ve maneviyat arasındaki ilişkinin sosyo-demografik değişkenler temelinde ilişkisinin araştırıldığı çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

Manevi yönelim düzeylerinde cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışma

durumu, yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer, yaş, hanenin aylık geliri ve hanede yaşayan kişi sayısına göre anlamlı farklılaşmanın tespit edilmesi amacıyla yapılan testler sonucunda manevi yönelim ve medeni durum, yaşamın geçirildiği yer, yaş arasında anlamlı farklılaşma saptanmıştır. Buna göre evli olanlar bekarlara, kırdaki yaşayanlar kentte yaşayanlara, yaşı ileri olanlara küçük yaşta olanlara kıyasla manevi yönelimlerinin daha fazla olduğu görülmüştür.

Depresyon düzeylerinde cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer, yaş, hanenin aylık geliri ve hanede yaşayan kişi sayısına göre anlamlı farklılaşmanın tespit edilmesi amacıyla yapılan testler sonucunda depresyon ve cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, yaş arasında anlamlı farklılaşma saptanmıştır. Buna göre kadınlar erkeklere, bekarlar evlilere, eğitim seviyesi lise ve altı olanların eğitim seviyesi ön lisans ve üstü olanlara, gençler yaşlılara kıyasla daha depresif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Manevi yönelim ve depresyon arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı sonuç elde edilmiş olup ; manevi yönelim ve depresyon arasında negatif korelasyon saptanmıştır. Buna göre katılımcıların manevi yönelim düzeyleri arttıkça depresyon düzeylerinin azaldığı söylenebilmektedir. Buna göre “Manevi yönelim düzeyi ve depresyon arasında negatif yönlü ilişki bulunmaktadır” hipotezi doğrulanmıştır.

Manevi yönelim ve depresyon arasındaki ilişkinin negatif korelasyona sahip olmasında bireylerin kendini yaratıcıya yakın hissetmesi, yardım istemesi ve ibadetleriyle, zorda kaldığı durumlarda başa çıkma da destek bulmasının etkili olduğunu bir çok araştırma dile getirmektedir. Maneviyat bireylerin zihinlerinde taşıdıkları anlamsal boşluğun vermiş olduğu stres durumunda etkin rol almaktadır. Yaşamın anlamı, gayesi ve gelecek hakkında bazı hazır kalıp yargılar sunan maneviyat bireylerin kaygılarını azaltmaktadır. Bazı araştırmacılar maneviyatın ruh sağlığı üzerinde yıkıcı etkileri olduğunu belirtmektedirler. Bu fikirlerinin temelinde ise yapılan suçlarda, dini ilkelere aykırı davranışlarda bulunulduğunda ceza korkusu, kontrol altında hissedilme gibi nedenler yer almaktadır. İlgili literatür ve yaklaşık yarım asırlık süreçte yapılan araştırmalar incelendiğinde dinin ve maneviyatın ruh sağlığı üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu belirten sonuçlar daha ağır basmaktadır.

İnsanlar biyolojik, psikolojik ve sosyal yönden incelenmekte ve yaşamış olduğu sorunlara yönelik çözümlerde bu alanlar üzerinden gidilmektedir. Fakat insanların siritüel yönü de bulunmaktadır. Bireylerin yaşam standartlarının geliştirilmesinde

ve işlevselliklerinin bozulduğu durumlarda tekrardan işlevsellik kazandırmada manevi yönelimin etkisi, kazanımları ve dezavantajları da göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Altun, R. (2015). Dindarlık ve Depresyon ilişkisi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 1(1).
- Apaydin, H. (2010). Ruh sağlığı-Din ilişkisi Araştırmalarına Bir Bakış. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 59-77.
- Ayten, A. ve Sağır, Z. (2014). Dindarlık, Dinî Başa Çıkma ve Depresyon ilişkisi: Suriyeli Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 47(47), 5-18.
- Boztilki, M. ve Ardıç, E. (2017). Maneviyat ve Sağlık. *Journal of Academic Research in Nursing*, 3(1), 39-45.
- Bonelli, R., Koenig, H. D., Rosmarin, D. H., Vasegh, S. ve Kimter, Ç. N. (2013). Depresyonda Dinî ve Manevî Faktörler Araştırmaları Biraraya Getirme ve Değerlendirme. *Dini Araştırmalar*, 224-244.
- Baynal,F.(2015). Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı ilişkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi.İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi ,206-231.
- Cengil, M. (2003). Depresyonu Önlemede Dini İncanın Koruyucu Rolü. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3(3), 129-152.
- Dein, S. ve Kimter, N. (2014). Din, Maneviyat ve Depresyon: Tetkik ve tedavi için öneriler. *Ekev Akademi Dergisi*, 58, 739-749.
- Debgici, A.A. (2016), Depresyon ve Dindarlığın Bazı Tezahürleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Denizli İli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Isparta
- Durmuş,Y.(2020).Hemodiyaliz Hastalarında Manevi İyi Oluş İle Anksiyete ve Depresyon Arasındaki İlişki, ,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul
- Kasapoğlu, F. (2015). Manevi Yönelim Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3).
- Kasapoğlu, F. (2020). COVID-19 Salgını Sürecinde Kaygı ile Maneviyat, Psikolojik Sağlamlık ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki ilişkilerin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).
- Kimter, N. (2014). Gençlikte Din ve Depresyon: Üniversiteli Gençler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma. *Ekev Akademi Dergisi*, 18(60), 246.

- Kılınç, S., & Torun, F. (2011). Türkiye’de klinikte kullanılan depresyon değerlendirme ölçekleri. *Dirim Tıp Gazetesi*, 86(1), 39-47.
- Karamustafalıoğlu, O., & Yumrukçal, H. (2011). Depresyon ve Anksiyete Bozuklukları. *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni*, 45(2), 65-74.
- Köylü, M. (2007). Ruh sağlığı ve din: Batı Toplumu Açısından Bir Değerlendirme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(23), 65-92.
- Murphy, P. E., Ciarrocchi, J. W., Ralph, L., Cheston, S., Peyrot, M. ve Fitchett, G. (2007). Klinik Depresyon Hastalarında Dini İnanç ve Uygulamaların Depresyon ve Umutsuzlukla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48(2), 161-170.
- Kula, N. (2005). Küreselleşme, Ruh Sağlığı ve Din. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 5(3), 7-30.
- Özdel, L., Bostancı, M., Özdel, O. ve Oğuzhanoglu, N. K. (2002). Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(3), 155-161.
- TCSB. (2017). Sağlık İstatistikleri Yıllığı. <https://ohsad.org/wp-content/uploads/2018/12/28310saglik-istatistikleri-yilligi-2017pdf.pdf> adresinden alındı (Erişim Tarihi : 20.09.2021).
- Vural, M. E., ve Ayten, A. (2021). Dindarlık ve Depresyon İlişkisinde Anlamsızlığın Aracı Rolü. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, (55), 379-395.
- Yeter, S.Y. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Mutluluk Düzeylerinin Aile Aidiyeti ve Manevi Yönelimlerine Göre Yordanması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi EBE, İstanbul.
- Yıldız, M. (2001). Dindarlık ve Ölüm Kaygısı. Tasavvufi Yaklaşım ve Günümüz Üniversite Öğrencileri. *Journal of Religious Culture*, 43, 1-7.

GENÇ İŞSİZLİĞİ: LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ VE SOSYAL POLİTİKA BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Oğuzhan ÇAVUŞOĞLU¹

ORCID: 0000-0002-4655-3693

Öz

Gençlik ve işsizlik olgularının bir araya gelmesiyle her toplum için önemli bir sosyal sorun olan genç işsizliği meydana gelmektedir. İşsizlik, bireyin çeşitli kanallar aracılığıyla iş aramasına rağmen iş bulamaması halidir. Genç işsizliği ise 15-24 yaş aralığındaki gençlerin çalışma gücüne ve potansiyeline sahip olmasına karşın iş arayışlarının karşılıksız kalmasıdır. Literatürde genç işsizliği konulu birçok makale, bildiri ve lisansüstü tez bulunmaktadır. Bu çalışmada genç işsizliği konulu lisansüstü tezlerin nitelik ve nicelik olarak farklı boyutlarda mevcut durumu ortaya konulmak istenmiş, genç işsizliği konulu lisansüstü tezler doküman analizi yöntemiyle belirli kategorilere göre incelenmiştir. Tezler Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından “genç işsizliği” ve “genç işsizlik” anahtar kelimeleriyle taranmıştır. Toplamda 47 teze ulaşılmış olup birisinin yazım dili İngilizce olması, diğerinin konusunun Etiyopya üzerine olmasından dolayı analize 45 tez dahil edilmiştir. Araştırma sonucuna göre tezlerin çoğu yüksek lisans düzeyindedir. Tezlerin tümü Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yazılmıştır. En fazla İktisat ile Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri anabilim dalında yazılan tezlerin 12 tanesi alan araştırmasıdır. Alan araştırması olan tezlerin sonuçları, sosyal politika bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda da alan araştırmalarının artırılması önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Genç işsizliği, Doküman Analizi, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, Yüksek Lisans, Doktora, Sosyal Politika

¹ Öğretim Görevlisi, Çag Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Sosyal Hizmetler Programı, E-posta: oguzhan.1994.40@gmail.com

Youth Unemployment: A Review Of Graduate Thesis And An Evaluation In The Context Of Social Policy

Abstract

Youth unemployment, which is an important social problem for every society, occurs with the combination of youth and unemployment. Unemployment is when an individual is looking for work through various channels but cannot find work. Youth unemployment, on the other hand, is when young people between the ages of 15-24 have the power and potential to work, but their job search remains unrequited. There are many articles, papers, and graduate theses on youth unemployment in the literature. In this study, graduate theses on young unemployment were asked to be presented in different sizes in quality and quantity, and graduate theses on young unemployment were examined according to specific categories by document analysis method. Theses were scanned from the National Thesis Center database of the Council of Higher Education with the keywords "youth unemployment" and "youth unemployment". A total of 47 theses were reached, and 45 theses were included in the analysis because one of them was written in English and the other was about Ethiopia. All dissertations were written within the Institute of Social Sciences. 12 of the thesis written in the Department of Economics and Labor Economics and Industrial Relations are field research. The results of the thesis, which are field research, were evaluated in the context of social policy. As a result of the study, it was suggested to increase the field researches.

Key Words: *Youth unemployment, Document Analysis, Council of Higher Education National Thesis Center, Master's degree, PhD, Social Policy*

1. Giriş

İşsizlik, çalışma döneminde ve gücündeki kişilerin çeşitli iş arama kanallarını kullandığı halde iş bulamamaları durumudur (Çakır ve Kellevezir, 2020, s. 2). İşsizlik sorunu toplumsal bir sorun olarak kabul edilmekte ve her ülke bu sorun ile karşı karşıya kalmaktadır. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren boyutları olmasına rağmen işsizlik sorunu toplumu ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. İşsizlik sorununun bir alt boyutu olan genç işsizliği ise daha önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Nedeni olarak genç bireylerin bir ülkenin dinamik yapısını oluşturması kabul edilebilir.

Bir ülkenin genç nüfusu o ülke için işgücü, beyin gücü ve geleceği olarak görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, 10-24 yaş aralığını genç insanlar, 10-19 yaş aralığını ergenlik ve 15-24 yaş aralığını gençlik dönemi olarak görmektedir (Aydın, 2017, s. 3). Dünya Sağlık Örgütü'nün yaş aralıklarına göre sınıflandırdığı gençler UNESCO'ya göre öğrenim sürecinde olan, herhangi bir yerde çalışmayan, kendine ait bir konutu olmayan ve topluma göre en dinamik en hareketli grubu oluşturan kişilerdir (Altınsoy, 2020, s. 70). Genç işsizliği ise; 15-24 yaş aralığında olan çalışma iradesine ve gücüne sahip, iş aradığı halde bulamamış ve bu durum kendi iradesi dışında gerçekleşen kişi şeklinde ifade edilmektedir (Altınsoy, 2020, s. 71).

Bir toplumda gençlerin işsiz olması o toplumdaki gençlerin psikolojik ve sosyal sorunlar yaşamasına, gençlerin potansiyelinden istenilen düzeyde yararlanılamamasına neden olmaktadır (Çakır ve Kellevezir, 2020, s. 3). Ayrıca gençlerin yaşadığı psikolojik ve sosyal sorunlar, onların benlik saygısının düşerek umutsuzluk ve gelecek kaygısı başta olmak üzere çeşitli olumsuz duygu durumlarına girmesine yol açmaktadır. Bunun sonucunda da işlevsiz genç topluluğu meydana gelmektedir. Dolayısıyla genç işsizliği sayılan faktörlerle beraber önem arz eden bir konu olduğundan bu çalışmada genç işsizliği ile ilgili tezlerin incelenerek değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirme sonucunda gelecek çalışmalar için mevcut tezler içerisinde eksik olarak kabul edilen noktalara değinilmiş, çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

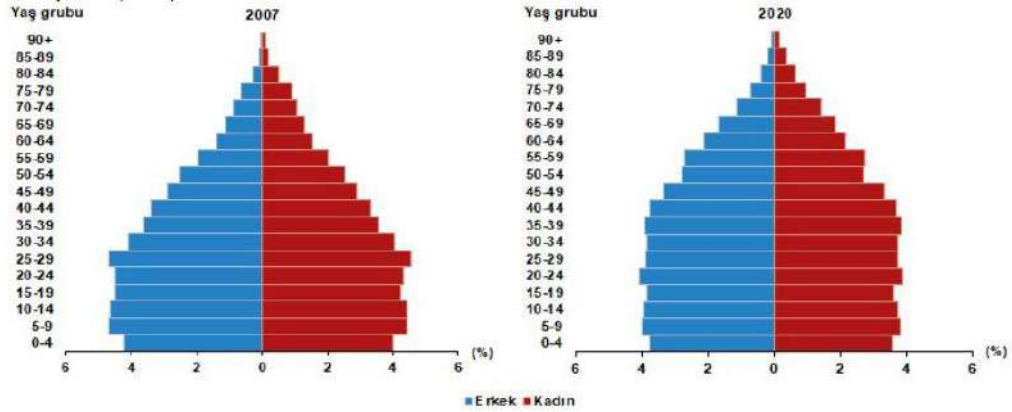
Türkiye'de ve Dünya'da üniversite ve akademik eğitim bireylerin bilimsellik adına yetkinlik kazandığı bir süreci ifade etmektedir. Önlisans ve lisans eğitimleri, lise sonrası kişilerin eğitim hayatlarına ve kendi akademik yeterliklerine önemli katkılarda bulunmaktadır. Fakat esas itibarıyla lisansüstü eğitim akademik yeterliğin kazanıldığı bir süreçtir. Bilgi üretme, bilime katkı verme, üretilen bilgiyi paylaşarak mevcut bir sorunun çözümüne katkıda bulunma gibi durumlar lisansüstü eğitimle mümkündür. Türkiye'de lisansüstü eğitim yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlilik ve tıpta uzmanlık şeklinde 2547 sayılı Yükseköğrenim

Kurumları Kanunu'nda bir ayırım göstermektedir. Yüksek lisans tezleri daha çok akademik dil ve yazım, araştırma yapma ve araştırma sonuçlarını raporlama gibi şeylerin öğrenildiği akademik sürecin ilk basamağını ifade ederken, doktora tezlerinin yüksek lisans tezlerine göre daha özgün ve bilime katkısının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Yüksek lisans tezleri doktora tezlerine göre daha yaygın olmasına karşın bilimsel olarak doktora tezleri daha fazla ilgi çekmektedir (Lepp, Remmik, Karm & Leijen, 2013; Akt. Özçakmak, 2017, s. 1608).

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genç işsizliği ve Türkiye'de genç işsizliği hakkında kavramsal bir çerçeve sunulmuş ve genç işsizliğinin Türkiye'deki boyutu TÜİK verileriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde tezler, çeşitli çalışmalar incelenerek araştırmacı tarafından oluşturulan Tez Değerlendirme Formu aracılığıyla çeşitli kategorilerde değerlendirilmiş, elde edilen bulgular frekans tabloları halinde verilmiştir. Üçüncü bölümde tezler içerisinde alan araştırması olan 12 tezin sonuçları özet halinde açıklanmış, genç işsizliğinin direkt olarak gençlerle yapılan çalışmalarda sonuçlarının neler olduğu belirtilmiştir. Son bölümde ise bu sonuçlar sosyal politika bağlamında değerlendirilmiş olup sosyal politikanın amaçları ve hedefleri doğrultusunda eleştirel bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır.

2. Genç İşsizliği Kavramı

Geçmişten günümüze her ülke için genç nüfus önemli bir yere sahip olmuştur. Gençler bir ülkenin geleceği olarak görülmele beraber mevcut sistem içerisinde dinamik bir işgücü olarak algılanmıştır. Gençlerin her ülkede farklı şekilde tanımlanmaları, gençlik tanımlamalarında ülkelerin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal unsurlarının etkili olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda genç kavramıyla ilgili genel bir tanım yapmak gerekirse 15-24 yaş aralığı Birleşmiş Milletler tarafından genç nüfus olarak kabul edilmektedir (Olçay, 2021, s. 106). Türkiye'de de genç nüfus olarak 15-24 yaş aralığı kabul edilmektedir (TÜİK, 2021). Özellikle Türkiye'de genç nüfusun yoğunluğu gençlerin daha ayrı bir önem arz etmesine neden olmuştur. Çünkü Türkiye'deki gençler potansiyel işgücü olarak görülmenin yanı sıra artan yaşlı nüfusa karşılık toplumun dinamik bir yapıda olmasını sağlamaktadır. Nüfus ile ilgili projeksiyonlarda Türkiye nüfusunun yıllar geçtikçe 'yaşlı' bir yapıya bürüneceği yaygın bir tahmindir. Şekil 1'de Türkiye nüfusunun önceki dönemlere göre daha yaşlı bir yapıya büründüğü görülmektedir.

Kaynak: TÜİK, 2021.

Şekil 1. 2007 ve 2020 Yılı Türkiye Nüfus Yapısı

2007 yılından 2020 yılına kadar olan süreçte nüfus yapısındaki değişim, Türkiye’de genç nüfusun önemini daha da artırmıştır. Genç nüfusun öneminin artması, gençler için önemli bir sorun olan genç işsizliğini de etkilemiştir. Genç işsizliği sorunu tüm ülkeler için çözüme kavuşturulması gereken en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir.

İlk olarak işsizlik kavramına değinildiğinde, önceleri kişinin herhangi bir becerisi olmaması dolayısıyla meslek sahibi olamamış veya asosyal bir davranış sergilemesi sonucunda meslek edinememiş olmak olarak tanımlanmıştır (Bayraktar ve İncekara, 2013, s. 16). Daha sonraları işsizlik “*Çalışma gücünde ve arzusunda olan ve cari ücretten çalışmaya razı olup da iş bulamayan işgücünün varlığı*” (Yıldırım ve Karaman, 2003, s. 312; Akt. Sürücü, 2014, s. 6) şeklinde tanımlanmaya başlamıştır. TÜİK tarafından da işsizlik kavramı şöyle ifade edilmiştir: “*Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler işsiz nüfusa dâhildirler.*” (TÜİK, 2021). Genç işsizliği ise çalışma iradesine sahip olup belirli bir ücret üzerinden yasal olarak belirlenmiş saatler aralığında bir iş bulamamış ve karşı karşıya kaldığı iş bulamama durumu kendi iradesi dışında olmuş 15-24 yaş aralığındaki kişilerin yaşadıkları sonucunda ortaya çıkan bir olgudur (Murat ve Şahin, 2011, s. 12). Genç işsizliği de dahil genel olarak işsizlik olgusunun bir işsizlik durumu olduğunun belirleyicileri Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından ifade edilmiştir. ILO’nun ifade ettiği belirleyiciler şu şekildedir (Erol, 2010, s. 8; Akt. Bayraktar ve İncekara, 2013, s. 16):

- Kişinin kendi isteğiyle iş talebinde bulunması,
- Kişinin çalışmak için elverişli olması,
- İlk iki durum sağlandığı halde kişinin herhangi bir işte bulunmaması.

İşsizlik tanımları ekonomik olarak kendine yetebilecek düzeyde gelir elde edememe durumu olarak ortak bir noktada buluşmaktadır. Ama işsizliği özellikle genel nüfus içerisinde dinamik sınıfı oluşturan gençler bakımından sadece ekonomik bir sorun olarak düşünmek doğru değildir. İnsanın sosyal bir varlık olması, onun ekonomik ihtiyaçlarının yanında sosyal ihtiyaçlarının olduğunun bir göstergesidir. Gençlerin temel ihtiyaçlarının yanında sosyal ihtiyaçlarını karşılaması için de gerekli olan gelir elde edilemeyince sadece ekonomik sorunlar meydana gelmemektedir. Geleceğe umutlu bir şekilde bakamayan iş kaygısı, gelecek kaygısı gibi psikolojik sorunlar yaşayan gençler için işsizlik sorunu sosyal ve psikolojik boyutu da olan bir sorundur. Bu yüzden, işsizlik sorununa geniş bir bakış açısıyla bakmak ve bütüncül bir şekilde irdelemek gerekmektedir.

Gençlerin bu denli çok boyutlu bir sorunla karşı karşıya kalmaları sadece kendilerini değil, toplumu da etkilemektedir. Bu bağlamda genç işsizliği sorununu sosyal bir sorun olarak nitelendirmek ve ele almak yerinde olacaktır. Genç işsizliğinin sosyal bir sorun boyutunda olmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Çondur ve Cömertler Şimşir (2016, s. 790-791; Akt. Çondur ve Cömertler Şimşir, 2017, s. 45-46) genç işsizliği nedenlerini birçok farklı açıdan birleştirerek şöyle sıralamışlardır:

- İşgücünün aldığı eğitim ile işgücü piyasası arasındaki talebin farklılaşması,
- İşgücünün niteliği ile işgücü piyasasında verilen ücretler arasındaki dengesizlik,
- İşgücü piyasasının iyi çalışmayarak boş işler ve işgücünü bir araya getirememesi,
- İşgücü piyasasına ilişkin emeklilik, düşük asgari ücret gibi düzenlemeler,
- Genç nüfusun artışı ile istihdam oranlarının artışıdaki uyumsuzluk,
- Yaşanan ekonomik krizler,
- Ekonomik büyümelerin istihdam yerine sadece teknoloji ve verimlilik odaklı olması,
- Kayıt dışı istihdam ve ekonomi,
- Engelli birey olmak, göçmen olmak, yeterli eğitim alabilmek için gerekli olanaklara sahip olamamak gibi dezavantajlara sahip olmak.

3. Türkiye’de Genç İşsizliği

Genç nüfusun fazla olduğu Türkiye’de gençlik hem avantaj hem dezavantajdır. Türkiye’de genç nüfusun fazla olması işgücü piyasası ve ülke için halihazırda bulunan fırsat iken yeterli düzeyde önem verilmediğinde ve istihdam edilmediğinde ise büyük bir yük haline dönüşebilmektedir. 2020 yılı Mayıs ayında TÜİK tarafından yayınlanan raporda Türkiye nüfusunun %15,4 gibi önemli bir bölümünü 15-24 yaş aralığı gençler oluşturmaktadır (TÜİK, 2021). Toplamda ise bu oran 12 milyon 893 bin 750 kişiye karşılık gelmektedir.

2015 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yapılan bir araştırmada 200 milyon üzerindeki işsiz sayısının 73 milyonu aşkın kısmını 15-24 yaş aralığındaki genç işsizler oluşturmaktadır (Kelleci ve Türk, 2016, s. 17). 15-24 yaş aralığındaki gençlerin Dünya nüfusunun yarısını oluşturduğu düşünüldüğünde işsizlik sayıları büyük önem arz etmektedir (Orkunoğlu Şahin, 2020, s. 138). Genç işsizliği sorunu hem Türkiye’de hem de Dünya’da giderek artan bir şekilde daha etkin çözümler üretilmesi gereken bir sorun halini almaktadır. Şöyle ki 2000 yılında Türkiye için genç işsizlik oranı %13,1 düzeyindeyken 2015 yılına gelindiğinde ise %18,5 düzeyine gelmiştir (Aydın, 2017, s. 7). 15 yıl içerisinde azalması gereken genç işsizliği, geçen sürede %5,4’lük bir artış göstermiştir.

Güncel genç işsizliğine bakıldığında Nisan 2021 TÜİK verilerine göre mevsim etkisinden arındırılmış genç işsizlik oranı Nisan ayında %25,6 olarak belirtilmiştir (TÜİK, 2021). Yine 2021 yılına ait verilerde Ocak-Mart (1. Çeyrek) aylarını kapsayan dönemde genç işsizliği oranı %25,3’tür (TÜİK, 2021). Tablo 1’de güncel olması adına son altı yıla ilişkin genç işsizlik verileri gösterilmektedir.

Tablo 1. 2016-2021 Yıllarına Ait Genç İşsizlik Oranları

Yıl	Genç İşsizlik Oranı	Genel İşsizlik Oranı
2016	%19,6	%10,9
2017	%20,8	%10,9
2018	%20,3	%11
2019	%25,4	%13,7
2020	%25,3	%13,2
2021*	%25,3	%12,9

*2021 yılı verileri olarak 1. Çeyrek (Ocak-Mart) işgücü İstatistikleri kullanılmıştır. (Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri, 2016-2021)

Tablo 1 incelendiğinde genç işsizlik oranlarının yıllara göre arttığı gözlemlenmektedir. Sadece 2020 yılı ile 2021 yılının ilk çeyrek verileri aynı oranda olsa da yıllık bazda düşünüldüğünde 2021 yılı verilerin değişeceği dikkate alınmalıdır. Genel işsizlik ile genç işsizliğinin sürekli bir artış göstermesi, Türkiye için işsizlik konusunda önemli sosyal politikaların geliştirilerek uygulanmasının

titizlikle gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır. İşsizlik oranlarındaki yıllık bazda çok minimal düzeyde düşüşlerin yaşanması, işsizlik sorununa bakışı değiştirmemeli ve oranlarda düşüşlerin daha keskin bir düşüş şeklinde olması amaçlanmalıdır. Veriler ışığında Türkiye için büyük bir fırsat olması gereken genç nüfus, tam aksine bir yük gibi görülmektedir.

4. Araştırmanın Metodolojisi

Genelde işsizlik, özelde genç işsizliği tüm toplumların ortak bir sorunudur. İşsizliğin sonucunda yoksulluğun da artması bu sorunun daha önemli bir gündem olarak kabul edilmesinde etkili olmaktadır. Türkiye’de de işsizlik ve genç işsizlik yıldan yıla artış göstermektedir. Genç nüfus gücünün fazla olması ve her geçen gün işsiz genç sayısının artması akademik çalışmaların da konusu haline gelmiştir. Bu çalışmanın genel amacı Türkiye literatüründe genç işsizliği konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin türü, yayınlandığı yıl, yazıldığı üniversite ve veri toplama aracı gibi çeşitli boyutlarda analizinin yapılarak mevcut akademik çalışmaların nicelik ve nitelik bakımından özelliklerini ortaya koymaktır. Lisansüstü tezlerin özelliklerinin ortaya konulmasıyla beraber genç işsizliği konusunda çalışma yapmayı planlayan araştırmacılara bütüncül bir şekilde fikir sağlaması da çalışmanın diğer bir amacıdır.

Çalışmanın önemini ise çalışmaların teorik veya alan araştırması noktasında kategorilendirilmesi oluşturmaktadır. Çünkü genç işsizliğinden direkt olarak etkilenen gençlerin tutumlarının nitel veya nicel veri toplama araçlarıyla ölçülmesi sorunun gündelik yaşamdaki boyutlarını anlamada yardımcı olmaktadır. Ayrıca alan araştırmalarının sonuçlarının özet halinde sunulması ve sosyal politika bağlamında değerlendirilmesi de gelecek çalışmalara fikir vermesi açısından önemlidir.

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Genç işsizliği konulu lisansüstü tezlerin incelendiği bu araştırma, tarama araştırmasına dayalı nitel bir araştırmadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme, araştırılması hedeflenen ve planlanan olgu ve olaylar hakkında bilgileri içeren yazılı materyallerin analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 217). Doküman incelenmesinde araştırma konusunda veya alanında yazılı materyallerin incelenmesi için geniş bir kaynak araştırması yapılması gerekmektedir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2019, s. 228). Hangi kaynakların araştırma bakımından önemli olduğu araştırma problemiyle yakından ilgili olup, araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşme yapmadan elde eder (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 218). Böylece

araştırmacı zamansal olarak bir avantaj elde etmiş olur. Ayrıca araştırmaya dahil edilen tezler tür, yazım dili, yayınlandığı yıl, yazıldığı üniversite gibi çeşitli boyutlarda ele alındığından çalışma betimsel bir nitelik de taşımaktadır.

Çalışmada lisansüstü tezler içerisinde alan araştırması olarak gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarının da değerlendirilmesi ve ortak bir sonuca varılmasının amaçlanması dolayısıyla çalışmada meta-analiz yöntemi de kullanılmıştır. Meta-analiz belirli bir amaç veya konu doğrultusunda yapılan çalışmaların bütüncül bir şekilde ele alınarak sonuçlarından bir senteze ulaşmak için kullanılan bir yöntemdir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019, s. 19). Nicel bir yöntem olarak kullanılan meta-analiz bu araştırmada nitel olarak kullanılarak sonuçlardan bir senteze ulaşacaktır.

4.2. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamında lisansüstü tezlerin tümüne YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı üzerinden ulaşılmıştır. Veri tabanında tezler basit arama modunda 'Aranacak Alan: Tez Adı', 'İzin Durumu: İzinli' ve 'Tez Türü: Tümü' şeklinde taranmıştır. Taramada "genç işsizliği" ve "genç işsizlik" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Genç işsizliği anahtar kelimesinin veri tabanında taratılması sonucunda 30 lisansüstü teze, genç işsizlik anahtar kelimesinin veri tabanında taratılması sonucunda ise 17 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Toplamda 47 lisansüstü teze ulaşılmış, bunlardan birisi yazım dili İngilizce olması diğeri ise Türkiye harici bir ülke (Etiyopya) üzerine yapılmış olması nedeniyle analize dahil edilmemiştir. 1 tezin sadece Avrupa Birliği'ndeki genç işsizliğini konu aldığı görülmüş, ama Avrupa Birliği ve Türkiye üzerine yapılmış birçok çalışmanın olmasından dolayı analize dahil edilmiştir. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılan tezler "pdf" formatında indirilerek dosyalanmıştır.

Tezlerin değerlendirilmesi noktasında literatürde yer alan ve lisansüstü tezlerin konu edinildiği çeşitli çalışmalarda kullanılan tez değerlendirme formları incelenmiş (Özenç ve Gül Özenç, 2012; Baş ve Beyhan, 2012; Batu ve Yapıcıoğlu Ayaz, 2018; Akman ve Ökten, 2018; Gür Erdoğan vd., 2018; Örüçü, 2019; Çelebi vd., 2019; Karakulle vd., 2019; Savaşkan ve Göktaş Kulualp, 2019; Öner ve Türkoğlu, 2020; Akyar ve Sarıkaya, 2020; Korkmaz vd., 2021), araştırmacı tarafından bu çalışmalarda kullanılan tez değerlendirme formları gözetilerek yeni bir form oluşturulmuştur. Yeni oluşturulan Tez Değerlendirme Formu'nda teze ilişkin tür, yazım dili, yayınlandığı yıl, yazıldığı üniversite, yazıldığı enstitü, yazıldığı anabilim dalı, tez danışmanının unvanı, tezlerde kullanılan anahtar kelimeler, veri toplama aracı ve örneklem büyüklüğü boyutları yer almıştır. Araştırmaya dahil

edilen tezlerin tümü içerik analizi tekniği kullanılarak belirtilen boyutlara göre incelenmiştir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin içerisinde geçen sözcüklerin, özelliklerin belirli kategoriler halinde sistematik olarak özetlenmesidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2019, s. 259). İçerik analizinde nelere bakılacağı önceden belirlenmesine karşın metnin incelenmesi aşamasında da belirlenebilir (Karasar, 2020, s. 231).

Belirlenmiş kategoriler doğrultusunda incelenen ve kodlamaları yapılan veriler ilk olarak Microsoft Office 365 Excel programına girişi yapıldıktan sonra istatistik programına aktararak analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizler frekans tabloları şeklinde sunulularak yorumlanmıştır.

5. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde incelenen lisansüstü tezlerin Tez Değerlendirme Formu'na göre bilgileri frekans tablosu şeklinde verilerek yorumlanmıştır. Ayrıca araştırmanın amacına uygun olarak alan araştırması gerçekleştiren lisansüstü tezler kodlanarak, sonuçları özet şeklinde sunulmuştur.

5.1. Lisansüstü Tezlere İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Tablo 2. Lisansüstü Tezlere Ait Tanımlayıcı Bilgiler

		Sayı	Yüzde
Tez Türü	Yüksek Lisans	40	88,9
	Doktora	5	11,1
Tez Dili	Türkçe	45	100,0
Tezin Yayınlandığı Yıl	1986	1	2,2
	1994	1	2,2
	1998	1	2,2
	2003	1	2,2
	2008	2	4,4
	2010	2	4,4
	2011	2	4,4
	2012	1	2,2
	2013	2	4,4
	2014	1	2,2
	2015	1	2,2
	2016	1	2,2
	2017	2	4,4
	2018	5	11,1
	2019	17	37,8
	2020	4	8,9
	2021	1	2,2
Tezin Yazıldığı Üniversite	Adnan Menderes Üniversitesi	2	4,4
	Akdeniz Üniversitesi	3	6,7
	Ankara Üniversitesi	2	4,4
	Bülent Ecevit Üniversitesi	1	2,2
	Celal Bayar Üniversitesi	2	4,4
	Cumhuriyet Üniversitesi	1	2,2
	Çukurova Üniversitesi	1	2,2
	Dicle Üniversitesi	1	2,2
	Dokuz Eylül Üniversitesi	2	4,4

	Gazi Üniversitesi	3	6,7
	Giresun Üniversitesi	1	2,2
	Gümüşhane Üniversitesi	1	2,2
	Hacettepe Üniversitesi	2	4,4
	İnönü Üniversitesi	1	2,2
	İstanbul Aydın Üniversitesi	1	2,2
	İstanbul Üniversitesi	3	6,7
	İzmir Demokrasi Üniversitesi	1	2,2
	Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	2,2
	Maltepe Üniversitesi	1	2,2
	Marmara Üniversitesi	4	8,9
	Onsekiz Mart Üniversitesi	1	2,2
	Pamukkale Üniversitesi	1	2,2
	Sakarya Üniversitesi	1	2,2
	Şeyh Edebali Üniversitesi	1	2,2
	Uludağ Üniversitesi	2	4,4
	Uşak Üniversitesi	1	2,2
	Yalova Üniversitesi	3	6,7
	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1	2,2
Tezin Yazıldığı Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü	45	100,0
Tezin Yazıldığı Anabilim Dalı	Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler	1	2,2
	Belirtilmemiş	1	2,2
	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	17	37,8
	Ekonometri	3	6,7
	İktisat	19	42,2
	İşletme	1	2,2
	Maliye	1	2,2
	Maliye ve Ekonomi	1	2,2
	Sosyal Hizmet	1	2,2
Tez Danışmanının Unvanı	Dr. Öğr. Üyesi	11	24,4
	Doç. Dr.	11	24,4
	Prof. Dr.	22	48,9
	Belirtilmemiş	1	2,2
Tezin Veri Toplama Aracı	Literatür Taraması, Doküman Taraması	33	73,3
	Anket, Mülakat	1	2,2
	Anket	9	20,0
	Mülakat	2	4,4
Tezlerin Örneklem Büyüklüğü	25'ten daha az	2	4,4
	150-199	1	2,2
	200-249	1	2,2
	250-299	3	6,7
	300 ve üzeri	5	11,1
	Teorik Çalışma	33	73,3
Toplam		45	100,0

Analiz edilen 45 tezin çeşitli boyutlarda elde edilen bulguları Tablo 2'de gösterilmektedir. Elde edilen bulgulara göre 45 tezin %88,9'u yüksek lisans, %11,1'i doktora düzeyindedir. Tüm tezlerin yazım dili Türkçe olup veri tabanındaki ilk tez 1986 yılında, veri tabanında en son yayınlanan tez ise 2021 yılına aittir. Genç işsizliği konulu tezlerin en çok (%37,8) 2019 yılında yayınlandığı dikkat çeken bir bulgudur. Tezler 28 farklı üniversite bünyesinde yazılmakla beraber en çok Marmara Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İstanbul ve Yalova Üniversitelerinde yazılmıştır. Analize tabi tutulan tezlerin tümünün Sosyal Bilimler Enstitüsü anabilim dalları altında yazıldığı saptanmıştır. Anabilim dallarına bakıldığında tezin 1 tanesinin anabilim dalının belirtilmediği, en çok İktisat anabilim dalına ait olduğu, ikinci olarak Çalışma Ekonomisi ve

Endüstri ilişkileri anabilim dalı lisansüstü programlarında yazıldığı görülmektedir. Üçüncü anabilim dalı Ekonometri iken diğer anabilim dallarında sadece birer tez bulunmaktadır.

Tezlerin çoğunluğu (%48,9) Profesör Doktor unvanlı danışmanlar tarafından yürütülmüş, Doçent Doktor ve Doktor Öğretim Üyesi danışman sayıları birbirine eşittir. Yine bir tezin danışmanı belirtilmemiştir. Tezlerin veri toplama araçlarına bakıldığında Literatür Tarama, Doküman Tarama 33 tez ile en fazladır. Çalışmaların çoğunun elde var olan belge, kayıt, sayısal veri gibi materyallerden yani ikincil kaynak verilerden yararlandığı görülmektedir. Bu tezlerde ikincil kaynakların çeşitli yöntemler aracılığıyla analizi gerçekleştirilerek değerlendirmelerde bulunulmuştur. Diğer veri toplama araçlarında anket (%20) ilk sırada yer alırken mülakat ikinci, anket ve mülakat bir arada karma olarak sonuncu sırada yer almaktadır. Buradan anlaşıyor ki çalışmaların çoğunun teorik bir yapısı vardır. Alan araştırması niteliğinde olup birincil kaynak verilerden yararlanılan çalışma sayısı 12'dir. Alan araştırması niteliğindeki çalışmaların örneklem büyüklüklerinde 300 ve üzeri kişinin katılımın gerçekleştiği çalışmalar ilk sıradadır. İkinci olarak 250-299 (%6,7), üçüncü olarak 25'ten daha az örneklem büyüklüğü ile yapılan çalışmalar yer almaktadır.

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Anahtar Kelimeler

Kategori	Anahtar Kelime
İstihdam, İşsizlik, Çalışma ve Ekonomi	İstihdam, İşsizlik, Genç İşsizliği, Genç İşsizlik, Türkiye'de Genç İşsizliği, Dünya'da Genç İşsizliği, Genç İstihdamı, Uzun Süreli İşsizlik, Uzun Süreli Genç İşsizlik, Yükseköğretim Mezunu Genç İşsizliği, İşsizlik Kaygısı, Kadın İstihdamı, Genç Kadın İşsizliği, Kadın İşgücüne Katılım Oranları, Türkiye İşgücü Piyasası, Ekonomik Büyüme, Eğitim Harcamaları, Esnek Çalışma Biçimleri, Ara Eleman, Gelir ve Yaşam Koşulları, Tarımsal Teşvik, Çalışma, Emek Piyasaları, Kayıt Dışı İstihdam, İşgücü, Genç İşgücü Piyasası, Ar-Ge Harcamaları, Meslek Seçimi, Tarım, NEET, NEET Oranları, Esneklik Yaklaşımları, Yeni Keynesyen İktisat, Ücret Yapışkanlığı
Politika	Ulusal Ekonomi Politikaları, Aktif İstihdam Politikaları, Aktif İşgücü Piyasası Politikaları, Politika Değerlendirme, Sosyal Politikalar, Aktif ve Pasif İstihdam Politikaları, Mücadele Politikaları, Emek Piyasası Politikaları, İstihdam Politikası, Genç Çiftçi Projesi, Genç İşsizlik Politikaları, Devletçilik, Küreselleşme, İŞKUR, Aktif İstihdam Programları, İnovasyon
Analiz	Zaman Serileri, Ekonometrik Analiz, Tesadüfi Etkiler Panel Logit Model, Genelleştirilmiş Sıralı Logit, Logit Analiz, Korelasyon Analizi, Çoklu Uyum Analizi, Panel Veri Analizi, Yapısal Kırılmalı Panel Birim Kök, Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme, DOLS Tahmincisi, Heterojen Panel Nedensellik, DCCE Tahmincisi, Johansen Eşbütünleşme Testi, Granger Nedensellik Testi, Granger Nedensellik, Johansen Eşbütünleşme Testi, Araştırma
Eğitim	Üniversiteleşme Hareketi, Yükseköğretim, Mesleki Eğitim, Yükseköğretimin Niteliği, Eğitim, Üniversite Öğrencileri
Özel Yer	Türkiye, Avrupa Birliği, Yalova, Denizli, OECD Ülkeleri
Diğer	Gençlik, Umutsuzluk, Özsaygı

Özet Var, Anahtar Kelime Yok	3
Özet Yok	4

Tablo 3'te lisansüstü tezlerde kullanılan anahtar kelimeler belirli kategorilere ayrılmıştır. 'İstihdam, İşsizlik, Çalışma ve Ekonomi' ilk kategoriyi oluştururken hepsi birbiriyle yakın bir anlam ilişkisi içerisinde olduğundan bir arada kategori oluşturulması uygun görülmüştür. Diğer kategoriler 'Politika', 'Analiz', 'Eğitim', 'Özel Yer' ve 'Diğer' şeklindedir. Tezlerin üçünde özet bölümü olmasına karşın anahtar kelime olmaması, dördünde ise özet bölümünün hiç olmaması dolayısıyla anahtar kelimeler analizine dahil edilmemiştir. Anahtar kelimelerde en çok tekrar edenler ilk kategoride yer alan Genç İşsizliği (24), İşsizlik (20), Genç İşsizlik (12) ve İstihdam (11) kelimeleridir. Anahtar kelimelerde kategorilendirme yapılırken birden fazla kategori içerisine giren anahtar kelimeler sadece bir kategoride belirtilmiştir. Hiçbir kategori içerisine girmeyen kelimeler 'Gençlik', 'Umutsuzluk' ve 'Özsaygı' kelimeleridir.

5.2. Alan Araştırması Gerçekleştirilen Tezlerin Sonuçları

Tablo 4. Alan Araştırması Gerçekleştiren Lisansüstü Tezler

Tez Kodu	Yıl	Tür	Yazar	Tez Adı	Örneklem Büyüklüğü
T1	1994	Doktora	Kasım KARATAŞ	Genç İşsizliği: Ekonomik, Toplumsal ve Ruhsal Sonuçları	Deney Grubu Hedeflenen/Ulaşılan: 370/252 Kontrol Grubu Hedeflenen/Ulaşılan: 120/111 Toplam: 363
T2	2003	Yüksek Lisans	Hande TUFAN DEMİRAY	Türkiye'de Genç İşsizliği ve Yüksek Öğretim Mezunu Gençlerin Çalışma Yaşamına Geçişteki Sorunları	20
T3	2008	Doktora	Emel ÇETİNKAYA	Türkiye'de Genç İşsizliği ile Mücadelede Aktif İşgücü Piyasası Politikaları	206
T4	2013	Yüksek Lisans	Pelin Suzan IŞIKOĞLU	Türkiye'de Genç İşsizlik Sorunu: Denizli İli Örneği	291
T5	2018	Yüksek Lisans	İbrahim ÇATIR	Küreselleşmenin İşgücü Piyasasına Etkisi ve Türkiye'de Genç İşsizlik	600
T6	2019	Doktora	Elvin DİNLER	Uzun Süreli Genç İşsizliğin Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: İstanbul İli Üzerine Bir Alan Araştırması	339
T7	2019	Yüksek Lisans	Seyit TEKİN	Genç İşsizliğin Potansiyel Sebeplerinden Biri: Ara Eleman Problemi ve Meslek Seçimi	294
T8	2019	Yüksek Lisans	Fatmanur GÜDER	Türkiye'de Tarımsal Teşviklerin Genç İşsizliği Üzerine Etkileri: Yalova İlinde Genç Çiftçi Projesi Örneği	160
T9	2019	Yüksek Lisans	Fatih TATAR	Türkiye'de Genç İşsizlik: Genç İşsizler Üzerine Saha Çalışması	283
T10	2019	Yüksek Lisans	Merve ALTUNTAŞ	Türkiye'de Genç İşsizliği ve Bir Alan Araştırması	403
T11	2019	Yüksek Lisans	Bilge DÖNMEZ	Yükseköğretim Mezunu Genç İşsizliği:	24

		Lisans		Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Mezunları Üzerine Bir Araştırma	
T12	2020	Yüksek Lisans	Yağmur BAYRAK	Türkiye’de Genç İşsizliği ve Yükseköğretim Öğrencileri Arasında İşsizlik Kaygısı: Bir Alan Araştırması Örneği	916

T1: Bu tez 1990 yılında eski adı ile İş ve İşçi Bulma Kurumu olan yeni adı İŞKUR olan kuruma kayıt yaptıran 370 işsiz genç (deney grubu) ile 120 çalışan genç (kontrol) katılımcının olduğu bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ulaşılan örneklem büyüklüğü Tablo 4’te gösterilmiştir. Hedeflenen örneklem büyüklüğüne, ulaşılan örneklem büyüklüğü üzerinden elde edilen sonuçlar genelleme yapılarak ulaşılmıştır. Genç işsizliğinin gençler üzerindeki etkisini ekonomik, toplumsal ve ruhsal olarak üç farklı boyutta ele alması dolayısıyla önemli bir araştırma olarak dikkat çekmektedir. Araştırmanın işsizliğin etkilerini üç farklı boyutta değerlendirmesi, işsizliğin ekonomik bir sorundan ziyade çok boyutlu bir sorun olarak vurgulanmasına katkı vermektedir. Araştırma sonucunda ekonomik olarak denek ailelerinin gelirinin düşük olması dolayısıyla gelirin kendilerine yetmediğini belirterek, yoksulluk sorunu yaşadıklarına dikkat çekilmektedir. Toplumsal sonuçları bakımından işsiz gençlerin sağlık ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarının yanında eğitim ve tatil gibi diğer ihtiyaçlarını da karşılayamadıklarından dolayı çalışan gençlere göre ihtiyaç karşılama düzeyleri düşük olarak tespit edilmiştir. İşsiz gençlerin ailelerinde, çalışan gençlerin ailelerine göre daha fazla aile içi tartışma yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan evli olan işsiz gençlerin geçim sıkıntısı çekmeleri dolayısıyla yaşadıkları aile içi sorunlar sebebiyle boşanmayı düşündükleri de başka bir sonuçtur. İşsiz ve çalışan gençler bakımından sosyalleşme düzeyleri, işsiz gençlerin sosyalleşmelerinin daha sınırlı ve edilgen bir yapıda olduğu, ayrıca işsiz olmalarından ötürü çevrelerinden eleştiri aldıkları belirtilmiştir.

Araştırma sonuçlarında işsiz gençlerin daha fazla umutsuzluk yaşadıkları ve daha fazla intihar düşüncesine girdikleri ifade edilmiştir. Alkol kullanımında erişebilirlikten dolayı çalışan gençlerin daha fazla alkol tükettikleri, madde bağımlılığı ve kumar alışkanlığında ise her iki grupta da yaygın bir durum olarak göze çarpmadığı gözlenmiştir. Suç eğilimi göstergelerinden biri olarak kabul edilmiş olan karakola gitme durumunda işsiz gençlerde daha yüksek bir oran olduğu ama anlamlı bir sonuç çıkmadığı da bulgular arasındadır. İşsizlik durumundan kendilerini sorumlu tutmada ise %37,6 gibi araştırmaya göre yüksek kabul edilen bir oranda işsiz gençlerin kendilerini sorumlu tuttıkları ifade edilmiştir. Benlik saygısı, işsiz gençlerde daha düşük bulunmuş, gelir düzeyi arttıkça benlik saygısının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Sürekli kaygı yaşama

durumunda da yine işsiz gençlerin daha fazla sürekli kaygı hali yaşadıkları sonucu elde edilmiştir.

T2: Bu tez 2003 yılında Ankara ilinde yükseköğretim kurumu mezunu 20 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların tümü örgün öğretim sözel bölümlerden mezun kişilerdir. Gençlerin üniversite eğitimlerini tamamladıktan sonraki dönemde çalışma hayatına geçişte yaşadıkları sorunları irdeleyen çalışmada, ailenin sosyoekonomik durumunun ve sosyal çevresinin gencin iş bulmasında etkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Buna göre ailenin sosyal bağlarının geniş olması iş konusunda haberleşme ağının geniş olduğu anlamına gelerek, genci herhangi bir işle buluşturma olasılığı yüksek olmaktadır. Araştırmada gençlerin iş bulma konusundaki algıları, ruhsal durumları, içerisinde bulundukları ortam onların iş bulma konusundaki isteklerini etkilemektedir. Ayrıca gencin aldığı eğitim ile aradığı işin birbiriyle örtüşmesi de gencin iş bulmasında etkili olabileceği araştırma bulgularından birisidir. Yeni mezun gençlere karşı işverenlerin tutumlarının da gençlerin iş bulma olasılığını düşürdüğü veya yükselttiği, işverenlerin deneyimli kişiler ile çalışmak istediği katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Diğer yandan devletin iş arayan gençlere yönelik politikalarının, gencin işsiz olduğu süreyi verimli geçirip geçirmediğinin, işsiz kaldığı süre boyunca işsizlik halinden ne derecede etkilendiği ve son olarak gençlerin işsiz kalmasından sadece gencin kendisinin ve ailesinin değil tüm toplumun etkileneceği sonuçları araştırmadan elde edilmiştir.

T3: Bu tez 2008 yılında aktif işgücü piyasası politikalarından bir örnek olan “Bilişim Çırakları Projesi”nin genç işsizliği üzerindeki etkisini araştırmak için gerçekleştirilmiştir. Projeden yararlanan 160 kişiye ve projeyi uygulayan 46 kişiye hem anket hem de mülakat yapılmıştır. Mülakat sadece projeyi uygulayan 46 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada bu projenin genç işsizler üzerindeki etkileri istihdam, gelir ve psikososyal bakımdan incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda projenin genç işsizliğini azaltmada fazla bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kursa katılmanın yararlı olmadığını ve kursa katılma konusunda emin olmadıklarını ifade edenlerin, kurs sonrasında iş bulma ümitlerinin de bekledikleri düzeyde gerçekleşmediği, iş buldukları takdirde ise ücret ve çalışma koşulları bakımından beklentilerini karşılamadığı saptanmıştır. Programın bitiminden iki yıl sonra dahi işsiz olanların oranının %41,9 olduğu, katılımcıların %40’ının tam zamanlı ve sürekli bir işte çalıştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışanların ise asgari ücret ve altında çalıştıkları hatta sigortasız çalıştıkları sonucu dikkat çekmektedir. Diğer yandan programdan edindikleri becerilerin de tam olarak şu anda çalıştıkları işte yararlı olmadığı da katılımcılar

tarafından ifade edilmiştir. Katılımcıların çoğunun projeyi başarısız buldukları ve bu başarısızlığın nedeni olarak projenin işgücü piyasasının isteklerine yanıt vermemesi olarak görülmüştür. Araştırmanın proje uygulayıcılarla olan bölümünde ise uygulayıcıların çoğunluğunun (%52,2) projeyi başarısız buldukları saptanmıştır. Araştırmada ulaşılan en genel sonuç ise aktif işgücü piyasası politikalarının genç işsizliğini azaltmada fazla etkin olmadığı sonucudur.

T4: Bu tez genç işsizliği sorununu Denizli ilinde 144 genç işsiz ve 147 işveren ile araştıran bir çalışmadır. Araştırmaya göre okullarda verilen eğitimin işgücü piyasasının isteklerini karşılayamaması, gençlerin iş tecrübesinin olmaması ve bu tecrübesizlikten dolayı işverenler tarafından işe alınmaması hem Denizli hem de Türkiye için genç işsizliği nedenleri olarak sıralanabilmektedir. Denizli ilinde 15-24 yaş aralığındaki genç işsizler arasında işsizlik durumundan en çok etkilenen grubun 20-24 yaş aralığındaki gençler olduğu saptanmıştır. Katılımcı gençlerin çoğunluğunun 6-8 ay gibi bir süredir işsiz oldukları ve %98,5 ile iş arama kanalı olarak İŞKUR'u tercih ettikleri görülmektedir. Yine katılımcılardan elde edilen bulgulara göre tanıdık (eş, dost vb.), direkt başvuru ve internet kanallarının iş aramada kullanılan diğer kanallar olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmanın genç işsizler ile yapılan bölümünde ücretlerin düşük olması, düşük ücrete rağmen iş yükünün fazla olması, işverenlerin tecrübeye önem vererek tecrübesiz genç işsizleri göz ardı etmesi ile kişisel olarak tecrübesiz olmak işsizliğin nedenleri arasında sayılmıştır.

İşverenler ile gerçekleştirilen bölümde gençlerin ücret beklentisinin fazla olması, gençlerin tecrübeye sahip olmamaları, okullardaki eğitimin işgücü piyasasına göre yetersiz olması ve istekleri karşılayamaması ile istihdam politikalarının yetersiz olması işverenler tarafından genç işsizliğinin nedenleri olarak kabul edilmektedir. İşverenlerin işe alımlarda daha çok 25-29 yaş aralığındaki gençleri tercih ettikleri sonucu da 15-24 yaş aralığındaki gençlerin işsiz olmalarındaki neden olarak dikkat çekmektedir.

T5: Bu tez genç işsizliği sorununu ve nedenlerini 600 katılımcı ile irdeleyen bir araştırmadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre genç işsizliğini emeklilik yaşının yüksek olması etkilemektedir. Mültecilerin işgücü piyasasında düşük ücret ve sigortasız bir şekilde çalışması da Türkiye'deki genç işsizliği sorununu etkileyen bir diğer etkidir. Önceki araştırmalarda olduğu gibi gençlerin tecrübeleri, bilgi birikimleri ve yetkinlikleri genç işsizliğinin nedenleri arasında görülmektedir. Genç işsizliğinin bir diğer nedeni ise işgücü piyasalarının politika noktasındaki yanlışları olarak saptanmıştır. Yine diğer çalışmalarda olduğu gibi üniversitelerin yapılanmalarının yani eğitimlerinin genç işsizliğini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın çalışmalarının da genç işsizliği olgusunu etkilediği ifade edilmiştir. Yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim gibi tanımlayıcı değişkenlerin de genç işsizliği ile anlamlı bir fark oluşturduğu ulaşılan bir diğer sonuçtur. Sermaye yetersizliği, nüfus artışı, yanlış kariyer planlaması gibi değişkenlerin ise genç işsizliği ile istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir.

T6: Bu tez uzun süreli genç işsizliğinin belirleyicilerinin neler olduğunu İstanbul ilinde ikamet eden ve bir yıldan uzun süredir işsiz olan 18-29 yaş aralığındaki gençler ile araştırmaktadır. 400 kişiyle yapılan ama çeşitli nedenlerden dolayı 339 anketin değerlendirildiği çalışmada en yüksek katılımı *“Ekonomik durgunluk dönemlerini fırsat olarak gören işverenlerin düşük ücretle işçi çalıştırmak istemeleri genç işsizlik süresini uzatmaktadır.”* ifadesi uzun süreli genç işsizliğinin birincil nedeni olarak belirtilmiştir. Araştırmada kadınlar, erkeklere göre uzun süreli genç işsizlikte işverenlerin istihdam tercihlerinin ve eğilimlerinin etkili olduğunu düşünmektedir. Gençlerin uzun süreli işsiz kalmalarından dolayı işsizlikten daha fazla etkilendikleri ve kısa süreli işsiz gençlere kıyasla ücret beklentilerini düşürdükleri bulgusu da araştırmanın bir diğer dikkat çeken sonucudur. Uzun süreli genç işsizliğinin bir diğer nedeni öncesinde kayıt dışı olarak çalışmanın yeni işverenler için bir sorun olduğu, bu yüzden kayıt dışı çalışan gençleri işe almaması olarak ifade edilmiştir. T4 kodlu lisansüstü tezdeki sonuca benzer bir şekilde 25-29 yaş aralığındaki gençlerin daha fazla tercih edilmeleri, 18-24 yaş aralığındaki gençlerin işsiz kalmalarına neden olduğu araştırma sonuçlarındandır. Yine diğer araştırmalarda olduğu gibi bu çalışmada da tecrübenin önemli bir etken olduğu, tecrübesiz gençlerin işverenler tarafından tercih edilmediği saptanmıştır. Eğitim sisteminin işgücü piyasalarının istekleri noktasında yetersiz kalmasından en çok etkilenenlerin önlisans ve altı eğitime sahip olan kişiler olduğu belirtilmiştir. Diğer yandan gençler, bulgulara göre deneyim süresinin eksikliğini eğitimleriyle gidermeye çalışmaktadır. Kentleşme, kırdan kente göç ve genç nüfus fazlalığı da genç işsizliği nedenleri arasında sayılmaktadır.

T7: Bu tez önceki çalışmalardan farklı olarak meslek lisesi ve öğrencilerine yönelik gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 294 meslek lisesi öğrencisine meslek hakkında bilgilerini ve mesleğe devam etme düşüncelerini ölçecek sorular sorulmuştur. Öğrencilerin meslek lisesinde seçtikleri meslekle ilgili olarak önceden hiçbir bilgilerinin bulunmadığı, öğrencilere hiçbir meslek tanıtımının yapılmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin meslek lisesini seçmelerinde ailelerinin ve okul

başarılarının etkili olduğu, bir nevi zorunluluk dolayısıyla meslek lisesine geldikleri sonucu elde edilmiştir.

Okul içerisinde alınan eğitimin meslek hayatında yararlı olmayacağı düşüncesinin öğrencilerin çoğunda olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin seçtikleri mesleğin çalışma ortamıyla ilgili hiçbir bilgisi bulunmadığı da ulaşılan bir sonuçtur. Genel sonuç olarak ise meslek liselerinin ara eleman yetiştirmede yetersiz kaldığıdır.

T8: Bu tez “Genç Çiftçi Projesi”nin Yalova ilinde bu projeden yararlanan 18-24 yaş aralığındaki gençler bağlamında değerlendirilmesi için 160 kişiyle gerçekleştirilen bir araştırmadır. Genç Çiftçi Projesi’nin yaş, cinsiyet, eğitim gibi tanımlayıcı değişkenler ile değerlendirilmesi ve proje ile genç işsizliği arasındaki ilişkinin betimlenmesi için yapılan çalışmada proje ile genç işsizliği arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Yani proje, işsizliği azaltmıştır. Proje kapsamında verilen veya verilecek eğitimlerin faydalı olup olmadığına ilişkin sorulan soruda eğitim düzeyi yüksek kişiler bu eğitimlerin faydalı olacağını belirtmişlerdir. Akabinde ise eğitimlere katılımı ölçen soruda eğitime katılmayanlar %83,1 iken, eğitime katılanlar %16,9’dur. Eğitime katılmayanların çoğu yaptıkları işin aile mesleği olduğunu ifade ederek eğitime gerek duymadıklarını beyan etmişlerdir. 160 kişiden sadece 19 kişinin önlisans/lisans mezunu olması projenin üniversite mezunlarına yönelik hedefinin tam gerçekleşmediğini göstermektedir.

Araştırmada eğitim düzeyi doğrultusunda ulaşılan başka bir sonuç ise kentlerde çalışma hayatına uyum sağlayamayan kişilerin kırsalda tarım ile uğraştığıdır. Katılımcıların aylık gelirleri %49,9 oranında 2.001-2.500 TL arasında iken, ikinci olarak 2.501-3000 TL arasındadır. 1000 TL ile 2000 TL arasında gelire sahip olan genç çiftçiler ise giderlerin fazla ve pahalı olduğunu belirterek kazançlarının çoğunu bu giderlere ayırdığını belirtmişlerdir. Ücretler ile ilgili genel sonuç ise katılımcıların kent ortamındaki yoğun iş rekabeti ve düşük ücretlerden dolayı kırsalda kendi işini kurup daha rahat olmayı seçtikleridir. Katılımcıların sosyal güvenliklerinin olup olmadığı sorusuna ise çoğunluk (%74,4) olmadığı yanıtını vermiştir. Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç tarım ile sanayi arasındaki iletişim ağının güçlendirilmesi, tarımsal üretimde çağdaş yöntemlerin kullanılmasının gerekliliğidir. Projenin Yalova iline göçü artırmasından ziyade Yalova ili kırsalındaki işsizliği azaltmak gibi bir fonksiyonunun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İmkani olup sanayi veya hizmet sektörüne geçiş yapmayı düşünenlerin oranı araştırma bulgularına göre %21,9’dur. Diğer yandan projenin tarımsal verimliliği artırarak, işsizliği azaltacağı düşüncesine katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%98,8) ‘evet’ demiştir. Son olarak katılımcıların genelinde kentte

asgari ücret ile çalışmanın yerine kırsalda kendi işini kurma düşüncesinin olduğu belirtilmiştir.

T9: Bu tez gençlerin işgücü piyasalarına bakışını ve genç işsizliğinin nedenlerini 283 kişinin katılımıyla araştırmıştır. Araştırma sonucunda istihdam alanında yaşanan çeşitli sorunlara yönelik bulgular elde edilmiştir.

Bulgular neticesinde bu sorunlar *“eğitim sisteminin işgücü piyasası beklentilerine uygun işgücü yetiştirememesi, kalifiye çalışan sıkıntısı, iş piyasaları ile eğitim kurumları arasındaki enformasyon eksikliğinden kaynaklanan koordinasyonsuzluk, mesleki eğitim ve hayat boyu öğrenme stratejilerinin yetersizliği, demografik yapı, işgücü piyasası düzenlemeleri, kurumsal yapı ve kanunların eksikliği, aktif işgücü politikalarının yetersizliği ve işlevsizliği, yasal arka planı oluşturulmuş olsa bile güvenceli esneklik uygulamalarının çalışma hayatı pratiklerine dönüşmemesi, gençleri odak noktasına alan teşvik ve istihdam paketlerinin bulunmaması”* şeklindedir.

İŞKUR’un faaliyetlerinin yetersiz olduğu ve gençlerin iş arama kanalları sıralamasında 3. ve 4. sırada olduğu sonucu da iş bulma konusunda kurumsal yapının etkinliğini sorgulamak adına önem teşkil etmektedir. Araştırmaya katılan genç işsizlerin aldıkları eğitimden memnun olmadıkları, çalışma hayatında yetersiz kaldıkları ve imkan olsa yurtdışında eğitim almak istedikleri de ifade edilmiştir.

Gençlere iş arama kanalları sorulduğunda katılımcılar ilk sırada online iş arama sitelerini, son sırada gazete ilanlarını kullandıklarını belirtmiştir. Gelecek kaygısının uzun süreli genç işsizlerde yüksek düzeyde olduğu sonucu da araştırmadan elde edilmiştir. Gençlerin işsizlikle mücadelede devlet desteğini bekledikleri, bunun devletin bir görevi olduğu araştırmada dikkat çeken bir sonuçtur. Demografik değişkenlerde medeni durum, yaş ve eğitim durumu işsizlikle anlamlı olarak fark göstermektedir. Diğer yandan çalışma sektörü tercihi yani özel sektörde çalışma isteği, eğitim düzeyi arttıkça artmaktadır. Ayrıca aile gibi sosyal destek sistemleri tarafından ihtiyaçları karşılamada yardımcı olunan genç işsizler, işsizlik olgusunu daha farklı yorumlamaktadırlar. Gençlerin iş arama sürelerine göre de işsizlik nedeni algısı da değişim göstermektedir. Sosyal güvencesiz bir işte çalışma tercihinin işsizlik nedeni olarak kabul görmesinde, sosyal güvencesiz bir işte çalışmayacaklarını ifade edenler anlamlı farklılığı oluşturmaktadır. Staj ve uygulama gibi ders dışı eğitimlerin de işsizlik nedeni algısını etkilediği, bu uygulamaları gerçekleştirenlerin anlamlı farklılığı oluşturduğu araştırmada görülmektedir.

T10: Bu tez Malatya ili kapsamında genç işsizliğin boyutları ile genç işsizliğin etkilerini araştırmıştır. 15-29 yaş aralığında İŞKUR'a kayıtlı ve kayıtlı olmayan 403 genç, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Katılımcıların %34,7'si ilk kez iş arayışındayken, %36,7'si uzun süredir iş arayışındadır. Gençlerin en çok kullandığı iş arama kanalları KPSS gibi sınavlara hazırlanmak, işveren ile direkt görüşmek ve İŞKUR'a kaydolmak olarak araştırma bulgularından elde edilmiştir. Araştırmaya katılan gençlerin verdikleri yanıtlara göre Türkiye gençliğinin en büyük sorunları başta işsizlik olmak üzere gelecek kaygısı, eğitim, memnuniyetsizlik ve mutsuzluktur. İşsizliğin hem gençleri hem de aileleri olumsuz etkilediği sonucuna da araştırmadan ulaşılmıştır. Ayrıca bu etkinin sadece ekonomik olmadığı ruhsal ve psikolojik boyutta da kendisini gösterdiği de saptanmıştır. Diğer yandan bu etkinin intihar düşüncesini tetiklediği ve işsiz gençlerde bu düşüncenin yaygın olduğu da çalışmada dikkat çeken bir bulgudur. Eğitim seviyesinin geleceğe yönelik beklentilerde etkili olduğu, eğitim seviyesi arttıkça geleceğe bakışın olumsuz bir boyutta olduğu da görülmektedir.

İşsiz gençlerin yaşlarının ilerlemesiyle beraber de işsizliğin etkilerinin daha şiddetli hissedildiği de araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır. Nitekim daha uzun süreli işsiz gençlerin sosyal çevreleriyle daha olumsuz ilişkilere sahip olması bu sonucu destekler niteliktedir. Araştırmada işsizliğin çözümü için gençlere fikirleri ve önerileri açık uçlu bir şekilde sorulmuştur. Alınan yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

- *“Genç işsizliğin çözümü noktasında fabrikaların, sanayi sitelerinin rolünün önemine dikkat çekilmiştir.*
- *Yetersiz üniversiteler ve gereksiz bölümler kapatılmalıdır.*
- *Devlet kadrolarının artırılması genç işsizliğini azaltacaktır.*
- *Mevcut eğitim sitemindeki yetersizlikler göz önünde bulundurularak bilim ve teknolojinin ağırlıklı olduğu yeni bir eğitim sisteminin geliştirilmesi genç işsizliğini azaltacaktır.*
- *Sürdürülebilir ekonomi politikaları ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir ekonomik sistemin varlığı gerekmektedir.*
- *İşsizlikle mücadelede doğru para ve maliye politikaları uygulanmalıdır.*
- *Emeklilik yaşı gelenlerin emekliye ayrılmasını teşvik edecek politikalar uygulanmalıdır.*
- *Mesleki eğitime önem verilmelidir.*
- *İşe alım sürecinde torpil son bulmalı ve liyakata önem verilmelidir.*
- *İşverenlere tecrübesiz eleman çalıştırmaları için teşvik verilmelidir.”*

Son olarak ise araştırmada gençlerin kendilerine belirli amaçlar ve hedefler koymasının önemli olduğu, bu amaçlar ve hedefler olmaması halinde bu durumun genç işsizliğini artırdığı ifade edilmiştir.

T11: Bu tez genç işsizlerin yaşadıkları sorunları yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile derinlemesine görüşme yaparak ortaya koymaya çalışmıştır. 24 kişinin örneklemini oluşturduğu bu çalışmada katılımcıların hepsi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri mezunudur. Araştırma sonucunda katılımcıların direkt olarak KPSS'ye hazırlananlar, hem KPSS hem de kurumsal işletme sınavlarına hazırlananlar, hem sınavlara hazırlanıp hem de özel sektöre başvurular yapanlar ve yüksek lisansa hazırlananlar şeklinde bir ayrım gösterdiği görülmektedir. Katılımcılar üniversite sürecinde alınan eğitimin hazırlandıkları sınavlarla ilgisi olmadığını ifade etmişlerdir. Yine sınavlarla ilgili olarak memur ilanlarının geç ilan edilmesi ile kontenjanların az olmasının işsizliği artırdığını belirtmişlerdir. Diğer çalışmalarda da işsizliğin nedenleri arasında sayılan eğitim ve işgücü piyasası istekleri ile tecrübesiz çalışan istemeyen işveren bu çalışmada da katılımcıların ifadelerinde geçmektedir. Araştırmaya katılan gençler, sosyal ağlar veya çeşitli bağlantılar kurulmadan iş bulunamayacağını da söylemişlerdir. Toplumsal cinsiyet rollerinin yansıması araştırmada katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Erkeklerin iş bulup, işten sonra askerlik ve daha sonrasında evlilik gibi şeylerle sosyal çevre tarafından baskı altına alındığı, kadınlara yönelik ise özel sektörde cinsiyet eşitsizliğini derinleştiren davranışların ve söylemlerin olmasından dolayı kadınların özel sektöre karşı olumsuz tutum sergilediği görülmektedir.

Ayrıca üniversiteden mezun olduktan sonra aile evine geri dönen bireylerin iş konusunda ailelerine karşı yaşadıkları sorumluluk halinin onlar üzerinde stres ve kaygıya neden olduğu, ailelerinden hissedilmeyen baskının akraba gibi diğer sosyal çevredeki kişilerin söylemleri sonucunda hissedildiği, bu yüzden gençlerin kendi meslekleri haricinde sadece kazanç elde etmek adına farklı işlerde çalıştığı veya işsizliği tercih ettiği de çalışmada yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. İşsizlik süresinin artmasıyla düşen benlik saygısı sonucunda gençlerin ilk baştaki iş kriterlerini esneterek daha az beklentiyle iş aradıkları araştırmada ifade edilmiştir.

T12: Bu tez diğer çalışmalardan farklı olarak yükseköğrenim kurumunda öğrenim hayatına devam eden öğrencilerin genç işsizliği sorunu karşısında işsizlik kaygısı, umutsuzluk, benlik saygısı düzeylerini tespit ederek bu değişkenler ile yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi gibi tanımlayıcı değişkenlerle ilişkisi olup olmadığını ele almaktadır. Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencisi olan 916 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada gençlerin iş bulma inançlarına

bakıldığında %49,1'i mezuniyet sonrası kolayca iş bulabileceklerinden emin değil, %28,3'ü mezuniyet sonrası kolayca iş bulabileceklerine inanmıyor ve %22,6'sı ise mezun olduktan sonra kolayca iş bulabileceklerine inanıyor. Büyük bir çoğunluğun iş bulma konusunda emin olmadığı ve inanmadığı görülmektedir. Bu bağlamda gençler böyle düşünmelerine neden olan etkenleri *“Ülkenin ekonomik durumu, mezun sayısının fazla olması, işsizlik oranlarının yüksek olması, deneyimin olmaması, kişisel yetkinliklerinin olmaması, kişisel yetkinliklerinin yeterli olduğundan emin olmaması”* şeklinde sıralamışlardır. Ayrıca iş tecrübesi olan gençlerin iş bulabileceklerine inançları, tecrübesi olmayanlara göre anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır.

Araştırmaya göre gençlerin özsaygı ve umutsuzluk düzeyleri arasında negatif ve anlamlı, umutsuzluk ve iş kaygısı arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan iş bulma inancı olmayan gençlerin işsizlik kaygılarının daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. İş bulma inancı olan gençlerin umutsuzluk düzeyleri daha düşük iken, inancı olmayanların umutsuzluk düzeyleri daha yüksek olarak saptanmıştır. Diğer yandan iş bulma inancı olan gençlerin özsaygıları yüksek, iş bulma inancı olmayan gençlerin özsaygıları ise düşüktür. Sınıf düzeylerine göre umutsuzluk düzeylerinin farklılaşması birinci sınıflara göre üçüncü ve dördüncü sınıf gençlerin umutsuzluk düzeyleri daha yüksek olarak bulunmuştur. Araştırmadan genel olarak öğrencilerin işsizlik kaygısının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6. Lisansüstü Tezlerin Sonuçlarının Sosyal Politika Bağlamında Değerlendirilmesi

Sosyal politika dinamik yapıya sahip bir kavramdır. Sanayi Devrimi sonrasında işveren ve işçi sınıfı arasında sosyal adaleti sağlamak için çeşitli uygulamalar geliştiren sosyal politika, tarihsel süreçte kapsamını genişleterek tüm toplumu içerisine almıştır. Günümüze gelindiğinde sosyal politika için ekonomik sorunlar ve ekonominin insanlar üzerindeki etkisini araştıran, sosyal sorunların çözümüyle ilgili olarak kapsayıcı önemler geliştiren bir disiplin haline geldiğini söylemek yerinde olacaktır (Genç, Çavuşoğlu ve Çöpoğlu, 2020, s. 240).

Geniş anlamıyla sosyal politika *“Sadece çalışan sınıfları ve onların sorunlarını değil yaşlıları, çocukları, bakıma muhtaçları, işsizleri de içine alarak endüstriyel ilişkilerden ve ekonomiden daha çok konuyu kapsamına almaktadır. Geniş anlamda sosyal politika topluma bir bütün olarak bakar. Toplumun tüm sınıflarına yönelik olarak eğitim, sağlık, konut, çevre ve gıda sağlığı, toplumun sosyal ve kültürel gelişimi gibi birçok konuda politikalar geliştirir* (Karakış, 2009, s. 96).” Sosyal politika, devlet bünyesindeki farklı sosyal kurum ve kuruluşların

içerisinde bulunan sosyal düzende insanların sosyal barış içerisinde yaşamaları ve sosyoekonomik dengesizliklerin giderilerek sosyal adaletin sağlanması için geliştirilen politikalar bütünüdür (Genç ve Seyyar, 2010, s. 729).

İşsizlik sorunu da sosyoekonomik dengesizliklerin giderilmesi ve sosyal adaletin sağlanması noktasında bir engel teşkil etmektedir. Çünkü işsizlik, insanların ihtiyaçlarını karşılayamamasına ve farklı sosyoekonomik yapıya sahip kişiler arasında dengesizliklerin artmasına neden olmaktadır. Bu yüzden işsizliğin ortadan kaldırılması veya azaltılması yönünde geliştirilen her politika, sosyal politika çatısı altında düşünülebilir. Sosyal politikanın bir bileşeni olan istihdam konusunda geliştirilecek çözümlerin yaşam koşullarını iyileştirici düzeyde ve yapıcı bir şekilde olması gerekirken, aktif ve pasif işgücü piyasası politikaları sosyal politika ile yakından ilişkilidir (Özdemir, 2017, s. 30).

Lisansüstü tezlerin sonuçları doğrultusunda genç işsizliğinin sürekli önemini koruduğunu ve sadece ekonomik boyutlu değil sosyal ve psikolojik boyutlu bir sorun olduğunu tekrardan vurgulamak doğru olacaktır. Genç işsizliği çalışmalarının alanda direkt olarak gençler muhatap alınarak gerçekleştirilmesi soruna yönelik gerçekçi bulgular elde edilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda sosyal politikanın genç işsizliği konusunda geliştireceği politikaların etkin ve verimli olabilmesi için araştırmalardan elde edilen bulgulara dayanarak genç işsizliğinin genel nedenlerine değinmek faydalı olacaktır:

- Tecrübesiz gençlerin işverenler tarafından tercih edilmemesi,
- İstihdam politikaların yetersiz olması,
- Aldıkları akademik eğitimin işgücü piyasasının isteklerini karşılamaması,
- Emeklilik yaşının yüksek olması, işe alımlarda liyakata önem verilmemesi ve gözardı edilmesi,
- Alımlarda kadroların yetersiz olması,
- Yapılan işe göre ücretin düşük olması,
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile İŞKUR gibi kurumsal yapıların uyguladığı politikaların işlevsizliği,
- Mesleki eğitime gereken önemin verilmemesi,
- Sosyal ağların ve ailelerin sosyoekonomik durumun yetersiz olması,
- Kayıt dışı istihdam,
- Mezun sayılarının fazla olması genç işsizliğinin başlıca nedenleri arasında sıralanmaktadır.

Sosyal politika bağlamında bu nedenlerin daha geniş ve derinlemesine ele alınarak etkin ekonomi politikalarının yanı sıra eğitim politikalarının da

geliştirilmesi elzemdir. Sosyal politikanın bileşeni olan istihdama yönelik oluşturulan aktif işgücü politikalarının da hedeflendiği gibi işsizliği düşürdüğü görülmemektedir. İki çalışmada bu projelerin herhangi birinden yararlananlarla yapılan alan araştırmalarında genel sonuç olarak hem yararlanan hem de uygulayıcı tarafında projelerin başarısız kabul edildiği, işsizliği istenilen düzeyde düşürmediği, yararlananların alınan eğitimlerden ve ücretlerden memnun olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Erdil Şahin ve Sevimli (2013) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada aktif işgücü politikası uygulamalarından biri olan İstanbul Kültür Üniversitesi işbaşı eğitim programına katılım gösteren ve mezun olan 325 kişiden 281'inin istihdam edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada bu sonuçla eğitim programı başarılı kabul edilmiştir. Başka bir çalışmada da Türkiye'deki aktif istihdam politikalarının analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre aktif istihdam politikaları pasif istihdam politikalarına göre daha verimli bulunmuştur (Kasapoğlu ve Murat, 2018). Yine aktif istihdam politikalarının ele alındığı bir çalışmada Tokat ilinde uygulanan politikaların işsizliği istenilen düzeyde azaltmadığı, sınırlı kaldığı ve amacına ulaşmadığı tespit edilmiştir (Aşkın ve Aşkın, 2017). Aktif istihdam politikalarının etkilerinin farklılaşması uygulanan politikaların etkinliğini ve amacına uygunluğunu tartışmaya açık hale getirmektedir. Bu politikaların etkinliğinin daha verimli olabilmesi için işgücü piyasası politikalarının, mevcut işsizliğin temel ve özel nedenleri derinlemesine incelenerek alandan elde edilen somut veriler doğrultusunda uzmanlıkla oluşturulması gerekmektedir. Böylece işgücü piyasası politikaları etkin, verimli ve uzun soluklu olacak, dolayısıyla da sosyal politika başarılı olacaktır. Ayrıca sosyal politikanın dinamik yapısı düşünüldüğünde bir hedefin sağlanması diğer hedeflere de olumlu katkıda bulunacaktır.

Araştırma sonuçlarından sosyal politikanın sosyal adalet ve sosyal refah hedeflerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilemediği görülmektedir. Yapılan işe düşük ücretin verilmesi temelde sosyal adaletle çelişmekle beraber sosyal politikanın kapsayıcı hedefi olan sosyal refah hedefinin gerçekleşmesine engel olmaktadır. İstihdamın temel unsuru olan ücretin emek-ücret ilişkisi içerisinde belirlenmesi sosyal politikanın bir bileşenidir (Özdemir, 2017, s. 30). Ayrıca sosyal politikanın hak temelli anlayışının da uygulamalarda karşılık bulmadığı araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Mikro, mezzo ve makro düzeyde sosyal politika hedeflerinin gerçekleştirilememesi toplumun genelini etkileyecektir.

Çalışmalardan elde edilen bulgularda yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi gibi tanımlayıcı değişkenlerin genç işsizliği algısını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. İşsiz bireylerde yaş ilerledikçe beklentilerin azaldığı, alan dışı işlere dahi

başvuruda bulunulduğu, işsizlik kaygısının ve sosyal çevreden gelen iş ile ilgili sorulardan dolayı oluşan baskının arttığı çalışma sonuçlarında görülmektedir. Her dönemde işsizliğin çeşitli etkilerinin olması genç işsizliğinin her yaş grubunda ağırlaşan bir şekilde seyrettiğini göstermektedir.

Ayrıca gençlerin toplumsal cinsiyet söylemlerine işsizlik konusunda da maruz kaldığı çalışmalardan elde edilen bulgulardan anlaşılmaktadır. Erkeklerin iş, askerlik ve evlilik gibi konularla toplumsal baskı altına alınması, kadınların özel sektörde erkeklerden daha 'aşağı' bir düzeyde görülmesi ve genellikle daha düşük ücretle veya kayıt dışı şekilde çalıştırılması bu söylemlerin birer örneğidir. Alanda yapılan çalışmaların artmasıyla beraber bu söylemlerin farklı boyutlarının da ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Özdemir' göre (2017, s. 30) ücret politikalarında cinsiyet ayrımcılığı gibi konuların çözümlenmesi ve kadın-erkek ayrımının yapılmaması da sosyal politika uygulamalarının bir parçasıdır. Evli genç işsizlerin sorumluluklarının daha fazla olması onların işsizlik kaygısını, umutsuzluk düzeyini daha da artırmaktadır. Aile olgusunun işsizlik ile bir araya gelmesiyle işsizlik sorununun aile içi şiddet ve boşanma gibi daha farklı sonuçlar doğuracağı Karataş'ın (1994/T1) çalışmasında görülmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça işsizlik kaygısının arttığı da çalışmalarda ulaşılan ortak sonuçlardan birisidir. Bu bağlamda yükseköğrenim mezunu kişilerin istihdamına yönelik farklı politikaların, lise ve altı düzeyde mezunların istihdamına yönelik ayrı politikaların oluşturulması sorunun çözümünü daha etkin kılacaktır. Özellikle meslek liselerine verilecek önem, lise mezunlarının istihdamını artırarak ara eleman sorununu çözecektir.

Sonuç olarak çalışmaların farklı yıllarda yapılmasına karşın benzer sonuçların elde edilmesi Türkiye'de genç işsizliği sorununun önemli bir toplumsal sorun olduğunu, farklı dönemlerde uygulanan politikaların yetersiz ve işlevsiz olduğunu ve her geçen gün giderek artan bir şekilde gençlerin işsizlik sorunuyla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Genç işsizliği sorununun daha gerçekçi bir şekilde ele alınması, alandan direkt olarak gençlerden verilerin toplanması, toplanan verilerden yola çıkarak genç işsizliği sorunun boyutlarının ortaya konulması ve bu yönde sosyal politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Diğer yandan işverenlerle de araştırmalar yapılarak işsizlik sorununun her iki taraf açısından karşılaştırılması daha etkin çözümlerin geliştirilmesi için önemlidir. Tablo 4'te gösterilen çalışmalardan T3 ve T4 kodlu lisansüstü tezler, her iki tarafın karşılaştırılmasının yapıldığı çalışmalardır. Ama bu çalışmaların sayısının artırılması ve farklı sektörlerde yapılması sorunun daha bütüncül ele alınmasını sağlayacaktır.

7. Tartışma ve Sonuç

Genç işsizliği konulu lisansüstü tezlerin doküman analizi yöntemiyle incelendiği bu çalışmada tezler belirli kriterler kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda lisansüstü tezlerin çoğunluğunu (%88,9) yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Doktora düzeyinde sadece 5 tez bulunmaktadır. Akademik eğitimde yüksek lisansa göre doktoranın bilimsel katkısı ve özgünlüğü daha yüksek kabul edildiğinden konunun doktora düzeyinde de ele alınması önemlidir. Genç işsizliği konulu lisansüstü tezlerin çoğunluğu (%37,8'i) 2019 yılına aittir. Tezlerin yazıldığı üniversiteler ise en çok Marmara Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Yalova Üniversitesi'dir. 45 tezin tamamı Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yazılmıştır. 19 tez (%42,2) İktisat, 17 tez (37,8) Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri anabilim dallarına aittir.

Tezlerin danışmanlığını en çok Profesör Doktor (%48,9) unvanlı öğretim üyeleri yapmış, Doçent Doktor ve Doktor Öğretim Üyesi unvanlı öğretim üyelerinin yürüttüğü çalışma sayıları 11'er tez ile eşittir. Yapılan bu araştırmanın amacı doğrultusunda tezlerin sadece veri toplama araçları belirtilmiştir. Buna göre tezlerin çoğunun (%73,3) teorik yani 'Literatür taraması, Doküman Taraması' veri toplama aracını kullandığı saptanmıştır. Tezlerin 12'sinin anket, mülakat ya da her ikisini kullandığı görülmektedir. Teorik çalışmalarda genellikle literatüre dair bilgi vermekle beraber politika analizi, TÜİK ve OECD verilerini kullanarak çeşitli analizler ya da politika ve verilerle karşılaştırma analizleri yapılmıştır. Bu çalışmaların genç işsizliği konusundaki katkıları yadsınamaz derecede önemlidir. Fakat genç işsizliği gibi sosyal bir sorunun toplum içerisindeki durumunun alan araştırmaları ile ortaya konulması, halihazırda olan verilerle desteklenmesi sorunun boyutu hakkında daha bütüncül bilgiler verebilir. Bu yüzden teorik çalışmaların yanında alan araştırmalarına da aynı derecede önem verilmesi gerekmektedir. Alan araştırması gerçekleştiren tezlerin örneklem büyüklüklerine bakıldığında ise mülakat tekniğini kullanan çalışmaların örneklem büyüklüğü 25'ten az olan çalışmalar olduğu görülmektedir. Çalışmaların çoğunun (%11,1) 300 ve üzeri örnekleme sahip olması sonuçların genellenebilirliğini artırmaktadır.

Alan araştırması niteliğindeki tezlerin sonuçlarının da incelendiği ve sosyal politika bağlamında değerlendirildiği bu çalışmada genel olarak çalışma sonuçlarından işsizliğin nedenleri olarak tecrübesiz gençlerin işverenler tarafından tercih edilmemesi, istihdam politikaların yetersiz olması, aldıkları akademik eğitimin işgücü piyasasının isteklerinin karşılamaması, liyakata önem verilmemesi, ücretlerin düşük olması, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile İŞKUR gibi kurumsal yapıların uyguladığı politikaların işlevsizliği gibi birçok neden

sıralanmaktadır. Murat ve Şahin (2011) de genç işsizliğinin nedenlerini araştırdıkları çalışmalarında genç nüfusunun demografik özellikleri ve yapısı, işgücü politikalarındaki yetersizlikler, işverenlerin ilk kez işgücü piyasasına giren gençlere karşı bakış açıları ve ücret politikalarının gençlerin işe alımında yarattığı olumsuzluklar gibi birçok farklı neden saptamışlardır. Güvenoğlu ve Bayır (2020) ise genç işsizliğini etkileyen faktörleri ampirik bir analizle inceledikleri çalışmada GSYİH, enflasyon ve kamu harcamalarında meydana gelen artışın genç işsizliğini azalttığını, dışa açıklık oranındaki artışın tam tersi bir şekilde genç işsizliğini artırdığını tespit etmişlerdir.

Genç işsizliğinin nedenleri incelendiğinde eğitimin yetersizliği ve tecrübesiz gençlerin olması eğitim ile işgücü piyasasının bütünleşmiş bir şekilde politikalar oluşturmasını ve uygulamalar gerçekleştirmesini gerekli kılmaktadır. Çondur ve Cömertler Şimşir de aynı şekilde eğitim veren kurumlarla işgücü piyasasının işbirliği yapmasının gerekliliğini çalışmalarının sonucuna dayanarak vurgulamaktadırlar (Çondur ve Cömertler Şimşir, 2017). Ayrıca bakanlık ve İŞKUR gibi kurumsal yapıların daha işlevsel bir hale getirilerek genç işsizliği sorununa işlevsel çözümler üretilmesi sağlanmalıdır. Sosyal politikanın sosyal adalet hedefinin sağlanması için de yapılan işe karşılık hak edilen ücretin verilmesiyle ilgili işverenlere yönelik yasal yaptırımların gerekliliği ortadadır. Özellikle çalışma sonuçları incelendiğinde ücret konusu çalışmaların çoğunda başlıca bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine sosyal politikanın hedefi olan sosyal refah, ancak işsizlik sorununun çözümü ile gerçekleşebilir. Çünkü her hizmetin temeli ekonomiye dayandığından işsizlik sorununun çözümü, üretimi artırarak hizmetlerdeki niteliği de etkileyecektir. İşe alımlarda liyakata daha önem verilmesi sosyal politikanın hak temelli anlayışıyla örtüşmekte olup, sosyal politika uygulamalarının sonuçlarının uzun soluklu olması isteniyorsa liyakat en temel ilke olmalıdır. Liyakatın olmadığı işe hem yapılan işin niteliği hem de gerekli yetkinliğe sahip gençlerin işgücü piyasasına karşı algıları olumsuz etkilenecektir. Dolayısıyla liyakat işe alımlarda temel ilke kabul edilmeli ve hak temelli bir anlayış benimsenmelidir.

Genç işsizliğinin çok boyutlu bir sorun olması toplumun biyopsikososyal iyilik halinin de tehditlere açık olmasına neden olmaktadır. Tezlerin sonuçlarına dayanarak gençlerin yaşadıkları umutsuzluk, iş kaygısı, stres, düşük benlik saygısı, gelecek kaygısı, intihar düşüncesi gibi psikolojik sorunlar sosyal politikanın sosyal barış, sosyal bütünleşme ve en genel olarak sosyal refah hedeflerinin gerçekleşmesini olumsuz olarak etkilemektedir. Yapılan bir çalışmada bu psikolojik sorunlar üzerinde cinsiyet faktörünün önemi ortaya çıkmaktadır. Yazar

Aslan'ın (2015) çalışmasında kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla işsizlik kaygısı yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı çalışmada akademik başarısı düşük öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri, akademik başarısı yüksek olan bireylere göre daha yüksek olarak saptanmıştır. İş deneyimi olan öğrencilerin iş deneyimi olmayan öğrencilere göre daha kaygılı oldukları da çalışmadan ulaşılan başka bir sonuçtur. Buna göre çalışmada incelenen lisansüstü tezlerin sonuçlarını destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Erdem, Demirel ve Erkan (2019) tarafından yapılan bir çalışmada ise genç işsizliğin intihar oranları üzerinde herhangi bir etkisi bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuçla tezlerin sonuçları arasında bir farklılık söz konusudur. Bu farklılık alanda yapılacak çalışmaların farklı olasılıklar düşünülerek yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Türkiye açısından bakıldığında genç nüfusun fazla olduğu bir ülkede gençlerin psikososyal sağlığının erken dönemlerden itibaren olumsuz etkilenmesi, gençlerin gelecekte oluşturduğu toplumun sağlıklı bir toplum yapısından uzaklaşmasına neden olacaktır. Bu nedenlerle sosyal politikada işsizliğin sosyal ve psikolojik boyutuna dikkat edilmelidir.

Yapılan çalışma bağlamında gelecekte genç işsizliği konulu çalışmalara fikir verebilecek öneriler şunlardır:

- Yapılacak çalışmalarda teorik çalışmaların yanında alan araştırmalarına daha fazla yer verilmelidir.
- Hem yükseköğrenim kurumu öğrencisi hem de yükseköğrenim kurumu mezunu gençler ile yapılacak araştırmalarda her iki örneklem grubu bir arada alınarak karşılaştırmalı analizler yapılmalıdır. Bu araştırmalarla çalışma hayatına geçmeden önce ve geçiş döneminde etkili olan değişkenler belirlenebilir.
- Araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre meslek liselerinin yetkinliğinin düşük düzeyde olması dolayısıyla meslek liselerinin sorunları ve meslek liselerinin önemi çeşitli araştırmalarla vurgulanmalıdır. Yapılan araştırmalarla ara eleman sorununa da dikkat çekilebilir.
- Genç işsiz olarak 15-24 yaş aralığı gençler kabul edilmesine karşın 25-29 yaş aralığındaki genç yetişkinlerin de işsizlik sorunu kapsamında yapılacak çalışmalarda örnekleme dahil edilmesi işsizlik sorununa daha geniş çaplı değinilmesini sağlayacaktır.

Yapılan bu çalışmanın genç işsizliği konusunda çalışma yapmayı düşünen araştırmacılara şimdiye kadar yapılan çalışmaların mevcut durumu hakkında fikir vereceği düşünülmektedir. Ayrıca alan araştırması sonuçlarının değerlendirilmesi ile bu çalışma lisansüstü tezlerin incelendiği diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Alan araştırmalarından elde edilen sonuçların özet halinde sunularak, sosyal politika bağlamında değeriendirilmesi alan araştırmalarının genç işsizliğı konusunda ne kadar önemli olduğunu ortaya koyacaktır.

Kaynakça

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu (1981, 6 Kasım), *Resmi Gazete*: 17506.

Akman, E. ve Ökten, A. (2018). Türkiye’de yönetim alanında hazırlanan lisansüstü tezlerin içerik analizi (2000-2016). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(4), 1027-1045.

Akyar, D. ve Sarıkaya, R. (2020). Türkiye’deki girişimcilik kavramına yönelik eğitim alanında yapılan lisansüstü tezlerin içerik analizi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(3), 979-1018.

Altınsoy, H. (2020). Türkiye’de genç işsizliğinin boyutları ve çözümüne ilişkin öneriler. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 11(1), 69-89.

Aşkın, U. ve Aşkın, E.Ö. (2017). Aktif istihdam politikası olarak toplum yararına programlar: tokat ili araştırması. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(3), 1-16.

Aydın, A. (2017). Genç işsizliğı sorununun Almanya ve Türkiye mesleki eğitim sistemi çerçevesinde değeriendirilmesi. *Sosyal Güvence Dergisi*, 11, 1-23.

Baş, G. ve Beyhan, Ö. (2012). Türkiye’de değerieler eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin farklı değerişkenler açısından değeriendirilmesi. *Değerieler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 55-77.

Batu, M. ve Yapıcıoğlu Ayaz, Y. (2018). Bilimsel araştırmalarda sosyal medya ile ilgili “yeni” bulmak: Lisansüstü tezlerine yönelik bir inceleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 29 (Özel Sayı), 284-301.

Bayraktar, S. ve İncekara, A. (2013). Türkiye’nin Genç İşsizlik Profili. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4(1), 15-38.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (27. bs.). Ankara: Pegem Akademi.

Çakır, Ö. ve Kellevezir, I. (2020). Yükseköğretim mezunlarında işsizlik ve nitelik uyumsuzluğu olgusu: Unı-veri araştırma sonuçları ışığında bir değeriendirme. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 1 (Sayı: Özel Sayı), 1-17.

Çelebi, C., Ergül, E., Usta, B., ve Mutlu. M. (2019). Türkiye’de yabancılara Türkçe öğretilimi alanında hazırlanmış lisansüstü tezler üzerine bir meta-analiz çalışması. *Temel Eğitim Dergisi*, 1(3), 39-52.

Çondur, F. ve Cömertler Şimşir, N. (2017). Türkiye’de eğitim harcamaları, ekonomik büyüme ve genç işsizlik ilişkilerinin analizi. *The Journal of International Scientific Researches*, 2(6), 44-59.

- Erdem, H.F., Demirel, S.K. ve Erkan, E. (2019). Genç işsizliğin intihar oranları üzerindeki olası etkisi: panel veri analizi ile bölgesel karşılaştırma. *Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(2), 76-92.
- Erdil Şahin, B. ve Sevimli, Y. (2013). Aktif istihdam politikaları kapsamında uygulanan işgücü yetiştirme kursları ve İŞKUR'un önemi. *Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-10.
- Genç, Y. ve Seyyar, A., (2010). *Sosyal hizmet terimleri* (Ansiklopedik sosyal pedagojik çalışma sözlüğü). Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Genç, Y., Çavuşoğlu, O. ve Çöpoğlu, M. (2020). Sosyal politika geliştirmede ve sosyal hizmet uygulamalarında yerelleşme: Sakarya Büyükşehir Belediyesi sosyal gelişim merkezi örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 235-272.
- Gür Erdoğan, D., Kaya Uyanık, G. ve Canan Güngören, Ö. (2018). Aktif öğrenmeye ilişkin lisansüstü tezlerin yapısal incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 111-125.
- Güvenoğlu, H. ve Bayır, M. (2020). Genç işsizliği etkileyen faktörlere ilişkin ampirik bir analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(2), 19-36.
- İslamoğlu, A.H. ve Alnıaçık, Ü. (2019). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (6. bs.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karakış, E. (2009). Küreselleşen dünya yönetiminde yerel yönetimler bağlamında sosyal politika. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Karakulle, İ, Karademir, Ö. ve Armağan, M. (2019). Finansal okuryazarlık: Türkiye’de hazırlanan lisansüstü tezlere yönelik teorik bir inceleme. *Econder International Academic Journal*, 3(1), 99-114.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar ilkeler teknikler* (ikinci Yazım 35. Bs.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kasapoğlu, M.M. ve Murat, S. (2018). Aktif istihdam politikaları ve Türkiye’de İŞKUR tarafından uygulanan aktif istihdam politikalarına güncel bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(25), 485-502.
- Korkmaz, T., Erkin, M. ve Atbaşı, Z. (2021). Akran zorbalığı kavramının lisansüstü tezlerde incelenmesi. *Turkish Special Education Journal: International*, 3(1), 1-19.
- Murat, S. ve Şahin, L. (2011). Nedenleri ve sonuçları bakımından gençler arasında yaygınlaşan işsizlik. *Sosyoloji Konferansları*, 44, 1-48.
- Olçay, T. (2021). Bilgi toplumu olma yolundaki Türkiye’de genç işgücü istihdamı. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 102-124.

- Orkunoglu Şahin, I.F. (2020). Genç işsizliği ve mücadele yöntemleri. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(20), 135-153.
- Öner, Ö. ve Türkoğlu, M.E. (2020). Eğitim denetimi alanındaki lisansüstü tezlerin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1265-1285.
- Örücü, H. (2019). Bağımlılıkta aşırma ile ilgili yapılan lisansüstü çalışmalar üzerine bir inceleme. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1(Özel Sayı: 1), 59-62.
- Özçakmak, H. (2017). Türkçe eğitimi lisansüstü araştırmalarında yeni yönelimler (2011-2015). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), 1607-1618.
- Özdemir, M.Ç. (2017). Bütüncül sosyal politika modeli. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 117(230), 27-44.
- Özenç, M. ve Gül Özenç, E. (2012). Türkiye’de üstün yetenekli öğrencilerle ilgili yapılan lisansüstü eğitim tezlerinin çok boyutlu olarak incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171(171), 13-28.
- Savaşkan, Y. ve Göktaş Kulualp, H. (2019). Duygusal emek konusunu araştıran lisansüstü tezlere yönelik bir içerik analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 818-837.
- Sürücü, M. (2014). İşsizlik, işsizlikle mücadelede pasif istihdam politikaları: Almanya ve Türkiye örnekleri. Yayımlanmamış uzmanlık tezi. T.C. çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığı dış ilişkiler ve yurt dışı işçi hizmetleri genel müdürlüğü, Ankara.
- TÜİK. (2021). Türkiye İstatistik Kurumu. <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Ürüt Kelleci, S. ve Türk, Z. (2016). Genç işsizliğin incelenmesi: OECD ülkeleri ve Türkiye karşılaştırması. *Emek ve Toplum Dergisi*, 5(13), 10-25.
- Yazar Aslan, B. (2015). Genç işsizliğe yönelik alan araştırması: üniversite öğrencileri arasında kaygı ve umutsuzluk. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 6(2), 71-86.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Araştırmaya Dahil Edilen Lisansüstü Tezler

- Akgün, M. (2019). Türkiye’de genç işsizlik sorunu ve bu sorunun çözümüne yönelik istihdam politikaları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe üniversitesi, İstanbul.

- Altaylar, M. (2019). OECD ülkeleri kapsamında gsyih, genç işsizlik ve işsizliğin panel veri analizi yöntemleriyle incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz eylül üniversitesi, İzmir.
- Altuntaş, M. (2019). Türkiye’de genç işsizliği ve bir alan araştırması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü üniversitesi, Malatya.
- Aydos, M. (2018). Türkiye’de genç işsizliğin genelleştirilmiş sıralı logit yaklaşımı ile analizi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz üniversitesi, Antalya.
- Basmacı, G.S. (2011). Genç işsizliği ve Türkiye’de genç işsizliğine yönelik çözüm arayışları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi üniversitesi, Ankara.
- Bayrak, Y. (2020). Türkiye’de genç işsizliği ve yükseköğretim öğrencileri arasında işsizlik kaygısı: bir alan araştırması örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ üniversitesi, Bursa.
- Bilen, M. (2015). Avrupa Birliği ve Türkiye’de genç işsizliğine yönelik sosyal politikalar: 2000 yılı ve sonrası. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yalova üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, Yalova.
- Bilir, H. (2011). 1980 sonrası dönemde Türkiye’de genç işsizliğin ücret yapışkanlığı üzerindeki etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi üniversitesi, Ankara.
- Buluttekin, M.B. (2008). Türkiye’deki genç işsizliği sorununun makroekonomik boyutları ve “Avrupa istihdam stratejisi” çerçevesinde çözüm politikalarının belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle üniversitesi, Diyarbakır.
- Çafoğlu, E. (2021). Genç işsizliğini önlemede bir araç olarak İŞKUR tarafından yürütülen aktif istihdam programları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz teknik üniversitesi, Trabzon.
- Çatır, İ. (2018). Küreselleşmenin işgücü piyasasına etkisi ve Türkiye’de genç işsizlik. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul aydın üniversitesi, İstanbul.
- Çetinkaya, E. (2008). Türkiye’de genç işsizliği ile mücadelede aktif işgücü piyasası politikaları. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya üniversitesi, Sakarya.
- Çiner, B. (2019). Genç işsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal bayar üniversitesi, Manisa.
- Çoban, H. (2017). Genç işsizliği sorunu: Türkiye-ab karşılaştırması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan menderes üniversitesi, Aydın.
- Dinler, E. (2019). Uzun süreli genç işsizliğin sosyo-ekonomik belirleyicileri: İstanbul ili üzerine bir alan araştırması. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul üniversitesi, İstanbul.

- Doğan, F.Y. (2019) Kamu kesimi eğitim harcamalarının genç işsizliği üzerine etkisi: Türkiye ve İngiltere açısından bir değerlendirme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe üniversitesi, Ankara.
- Doğan, G. (2012). İstihdam ve genç işsizlik. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet üniversitesi, Sivas.
- Dönmez, B. (2019). Yükseköğretim mezunu genç işsizliği: çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri bölümü mezunları üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz üniversitesi, Antalya.
- Dönüm, N. (2018). Türkiye’de üniversiteleşme hareketinin genç işsizliği üzerine etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak üniversitesi, Uşak.
- Durmuş, Ö. (2020). 2000–2018 yılları arasında genç işsizlik çerçevesinde kadınların payının değerlendirilmesi: Türkiye örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ üniversitesi, Bursa.
- Göçer, M. (2019). Türkiye’de inovasyonun genç işsizlik üzerindeki etkisi, 1995-2017. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü yıl üniversitesi, Van.
- Güder, F. (2019). Türkiye’de tarımsal teşviklerin genç işsizliği üzerine etkileri: yalova ilinde genç çiftçi projesi örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yalova üniversitesi, Yalova.
- Güney, K. (2019). Avrupa Birliği ve Türkiye’de genç işsizlik sorunu ve kaynakları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova üniversitesi, Adana.
- Gürçağan, Ü. (1998). Avrupa Birliği’nde genç işsizliği ve genç işsizliğine yönelik istihdam politikaları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul üniversitesi, İstanbul.
- Işıkoğlu, P.S. (2013). Türkiye’de genç işsizlik sorunu: Denizli ili örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale üniversitesi, Denizli.
- Karataş, K. (1994). Genç işsizliği: ekonomik, toplumsal ve ruhsal sonuçları. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe üniversitesi, Ankara.
- Keskin, A. (2017). Türkiye’de 1990’dan günümüze genç işsizliğini etkileyen faktörlerin ekonometrik analizi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yalova üniversitesi, Yalova.
- Kuvvetli Yavaş, H. (2010). Türkiye’de genç işsizliği ve istihdam politikalarının genç işsizliğine etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara üniversitesi, İstanbul.
- Özaydın, İ.Ç. (2018). Türkiye’de genç işsizliğiyle mücadele politikaları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara üniversitesi, İstanbul.
- Özen Atabey, A. (2019). Ar-ge harcamalarının genç işsizlik üzerindeki etkisi: Türkiye ve AB ülkeleri için panel veri analizi. Yayınlanmamış doktora tezi, Çanakkale onsekiz mart üniversitesi, Çanakkale.

- Özsunar Azman, F. (2020). Avrupa Birliği'nde genç işsizliğiyle mücadele politikaları ve Türkiye için öneriler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara üniversitesi, Ankara.
- Rençber, E.Z. (2019). Türkiye'de genç işsizlik sorunu ve belirleyicileri üzerine logit model analizi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir demokrasi üniversitesi, İzmir.
- Sandıkçı, M. (2019). Genç işsizliği: Türkiye ve AB karşılaştırmalı analiz. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gümüşhane üniversitesi, Gümüşhane.
- Sertkaya, Y. (2013). Türkiye ekonomisinde işsizliğin gelişimi genç işsizlik sorunu ve çözüm önerileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal bayar üniversitesi, Manisa.
- Şahin, L. (2010). Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de genç işsizlik sorunu. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul üniversitesi, İstanbul.
- Şentürk, D. (2018). Türkiye'de 2000-2015 dönemi genç işsizlik sorunu: İŞKUR'un istihdam sorununun çözümüne ilişkin rolü ve etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara üniversitesi, İstanbul.
- Tatar, F. (2019). Türkiye'de genç işsizlik: genç işsizler üzerine saha çalışması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bülent ecevit üniversitesi, Zonguldak.
- Tekin, S. (2019). Genç işsizliğinin potansiyel sebeplerinden biri: ara eleman problemi ve meslek seçimi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz üniversitesi, Antalya.
- Tufan Demiray, H. (2003). Türkiye'de genç işsizliği ve yüksek öğretim mezunu gençlerin çalışma yaşamına geçişteki sorunları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara üniversitesi, Ankara.
- Ünal, N. (2019). Türkiye'de genç işsizliğin panel kesikli tercih modelleri ile incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz eylül üniversitesi, İzmir.
- Yanbaşı, E. (2014). Türkiye'de genç işsizliği sorunu ve işsizlikle mücadelede uygulanan ekonomi politikalarının analizi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan menderes üniversitesi, Aydın.
- Yayla, Ş. (2016). Türkiye'de ve Güney Avrupa ülkelerinde genç işsizliği: emek piyasası politikaları ve kurumları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, O. (2020). Genç işsizlik ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Giresun üniversitesi, Giresun.
- Yıldırım, S. (1986). Türkiye'de planlı dönemde istihdam politikası ve genç işsizliğin azaltılması ile ilgili tedbirler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi üniversitesi, Ankara.

Yıldız, G. (2019). OECD ülkeleri ve Türkiye’de genç işsizlik-büyüme ilişkisi üzerine bir inceleme. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Şeyh Edebali üniversitesi, Bilecik.

SİBER ZORBALIK ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Betül YILDIZAÇ¹

Ferhat DEMİR²

0000-0003-0810-2565

0000-0002-9360-3606

Öz

Konu ve Amaç: Bilgi ve iletişim teknolojileri, hayatımıza kattığı kolaylıkların yanında bir takım problemleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle internetin hayatımıza girmesiyle birlikte akran zorbalığı veya fiziksel olarak gerçekleştirilen zorbalıklar günümüzde çevrimiçi bir ağ yardımı ile gerçekleşebilmektedir. Bu durum siber zorbalığı doğurmuştur. “Siber zorba” olmanın kolaylığı ve anonim bir kimliğin tespit edilmesinin zorluğu “siber zorba” ve “siber mağdur” sayısını artırmaktadır. Yaşanan bu artış neticesinde çalışmaya konu edilen siber zorbalık mağduru gençlerin zorbalığa maruz kalma sebep ve deneyimlerinin incelenmesi ile bir farkındalık yaratma amaçlanmaktadır. **Gereç ve Yöntem:** Bu çalışma siber zorbalık mağduru bireylere yönelik zorbalıkları betimlemekte, mağduriyet, deneyim ve görüşlerini incelemektedir. Siber zorbalığa maruz kalan yedi kadına, amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılarak fenomenolojik bir yaklaşım ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yapılan bu görüşmeler betimsel olarak analiz edilmiştir. **Bulgular:** Siber zorbalığa maruz kalan bireylerin internet ve sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullandığı, siber zorbalığa daha çok Instagram ve Whatsapp üzerinden maruz kalındığı, siber zorbalığın farklı nedenlerinin olduğu ve birçok faktörün bir araya gelmesiyle siber zorbalığın gerçekleştiği bulgularına ulaşılmıştır. **Sonuç:** Siber zorbalığın her ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin bireyler üzerinde pek çok olumsuz etkide bulunduğu ve zorbalığa maruz kalan bireylerin yaşamında bazı pratiklerin değiştiği gözlenmiştir. Maruz kalınan zorbalığın nedenlerine ilişkin birçok etkene de ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Zorbalık, Şiddet, Sanal Şiddet, Sosyal Medya.

¹Sosyal Çalışmacı, E-Posta: ybetul514@gmail.com

²Sosyal Çalışmacı, E-Posta: fferhatddemirr@gmail.com

A Qualitative Research On Cyberbullying

Abstract

Subject and Purpose: Information and communication technologies have brought some problems as well as the conveniences they have added to our lives. Especially with the introduction of the internet, peer bullying or physical bullying can happen with the help of an online network today, this situation gave rise to cyberbullying. The easiness of being a "cyberbully" and the difficulty of identifying an anonymous identity increases the number of "cyberbullies" and "cyber victims". As a result of this increase, it is aimed to raise awareness by examining the reasons and experiences of the young victims of cyber bullying, who are the subject of the study. *Material and Method:* This study describes the bullying of individuals who are victims of cyberbullying and examines their victimization, experiences and opinions. In-depth interviews were conducted with a phenomenological approach by reaching seven women which were exposed to cyberbullying using the purposeful and snowball sampling method. These interviews were analyzed descriptively. *Results:* It has been found that individuals who are exposed to cyberbullying use the internet and social media intensively, that cyberbullying is more exposed through Instagram and Whatsapp, that cyberbullying has different causes and that cyberbullying occurs with the combination of many factors. *Conclusion:* It has been observed that no matter how cyberbullying occurs, it has many negative effects on individuals and some practices have changed in the lives of individuals who are exposed to bullying. Many factors related to the causes of bullying have been reached.

Keywords: Cyberbullying, Bullying, Violence, Virtual Violence, Social Media.

1. GİRİŞ

Ülkemizde internetin tanıtımı 1990'lı yıllarda başlamıştır. Günümüzde ise bilgi ve iletişim teknolojileri şemsiyesiyle yaşamımızı işimizden günlük hayatımıza kadar kuşatmaktadır. Yalnız bu iletişim teknolojisinin yarattığı imkânlar bazı olumsuz durumları beraberinde getirmiştir. Bu çalışmanın konusu olan siber zorbalık da bunlardan biridir.

Son yıllarda zorbalık davranışı bilgi ve iletişim teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte şekil değiştirmiş, fiziksel olan zorbalık siber hale gelmiştir. İnternet ve cep telefonu aracılığıyla gerçekleştirilen bu zorbalık davranışı, teknolojiye olan yakın ilgileri nedeniyle özellikle gençleri siber zorbalık açısından potansiyel bir risk grubu haline getirmektedir.

“Bireyin zorba ya da mağdur olmasına ortam hazırlayan risk faktörlerinin birden fazla boyutunun olması; bireyin, kişisel ve çevresel özellikleri ile beraber incelenmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır” (Bilgiz & Peker, 2020, s. 432). Bu durum bireylerin günlük yaşam ve kendilik algılarını etkilemektedir. Özellikle Covid-19 Pandemisi sebebiyle artan internet ve medya kullanımı ile birlikte siber zorbalık artış göstermiş, çok daha karmaşık ve yorucu bir hal almıştır (Bilgiz & Peker, 2020, s. 432).

2019 yılında Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)'nin medyaya yaptığı bir açıklamada gençlerin (15 ile 24 yaş grubu) %70,6'sının internet üzerinden şiddet, siber zorbalık ve dijital taciz gibi olgulara maruz kaldığını rapor ve istatistikler ile kamuoyuna bildirmiştir. (BBC Türkiye, 2020).

Samsung Türkiye ve Bilgi Teknolojileri İletişim Kurumu (BTK) Türkiye'de 2017 yılında gençlerin siber zorbalığa maruz kalma oranlarıyla ilgili yaptığı bir çalışmada, siber zorbalığa maruz kaldığını söyleyen öğrencilerin oranını %11,64 olarak bildirmiştir.(BBC Türkiye, 2020).

Bu çalışma ile (genç) bireylerin siber zorbalığa maruz kalma sebeplerinin, maruz kalınan zorbalığın gerçekleşme biçiminin tespiti ve bu konudaki deneyimlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ayrıca bilgi paylaşımı ve farkındalık yaratma çabası ikincil amaçlardır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR

Siber zorbalığı tanımlamadan önce şiddet kavramından söz etmek gerekir. Etimolojik olarak bakıldığında Arapça kökenli olan şidda(t), sertlik, katılık, zorluk anlamına gelmekte olup Türkçe'ye şiddet kelimesi olarak geçmiştir ve anlamı

Türk Dil Kurumu'na göre "Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertliktir (Türk Dil Kurumu, 2021)."

Şiddetin belirli türleri bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından şiddet; kişinin kendisine yönelik uyguladığı şiddet, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet olmak üzere 3 kategoride sınıflandırılmıştır. Zorbalık davranışı da kişiler arası şiddet türlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Zorbalık genellikle çocuk ve ergenler arasında yaşanan bir problem olarak algılanmaktadır. Zorbalık ile ilgili çalışmaların yaklaşık 50 yıl öncesine dayandığı ve öncelikli olarak İskandinav ülkelerinde başladığı bilinmektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 23).

Siber zorbalık genel olarak, bir birey veya grup tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla diğer bireylere zarar vermek amacıyla kasten, tekrarlayıcı bir biçimde ve kötü niyetle davranmak şeklinde ifade edilmektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 23,24). Hinduja ve Patchin'e göre (2015) bir davranışın siber zorbalık olarak tanımlanabilmesi için; davranışın planlı ve kasıtlı olması, tekrarlanması yani süreklilik arz etmesi, kişiyi zarara uğratması ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması gerekmektedir (aktaran Türk & Şenyuva, 2021, s. 465,466). Siber zorbalık kavramı yerine bazen elektronik zorbalık, e-zorbalık, siber taciz, siber şiddet, dijital zorbalık, dijital şiddet gibi kavramların da eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 23,24).

Siber zorbalığa ilişkin farklı nedenler söz konusudur. Bu nedenler çevresel ve bireysel etkileri de kapsayabilir. Siber zorbalığın en önemli nedenlerinden biri olarak öncelikle aile içi iletişim ve yetersiz anne baba etkileşimi sayılabilir. Eksiklerden en önemli olanları; bireylerin birbirini anlamaktan yoksun olması, meydana gelen davranışın karşı tarafı inciteceğini düşünememesi, sonuçlarını kestirememesi durumudur. Kişi yüz yüze yapılmayan bir eylem sonrasında karşı tarafta ne kadar yıkıcı bir etki bıraktığını fark edememektedir. (Akgül, 2020, s. 152,153). Dolayısıyla bunu düşünmeyen birey, eğlenmek veya zaman geçirmek amacıyla da bir zorbalık yapabilir ve bu yaptığının zorbalık olduğunu düşünemeyebilir veya kabul etmeyebilir.

Siber zorbalığa sebep olan diğer nedenlerden biri de internet üzerinden kolay ulaşım sağlanması ve teknolojik araçlar sayesinde tehdit edici içeriklerin uzun süre kopyaları alınıp saklanabilir olmasıdır. İnternet, siber zorbaların kimliklerini kolayca gizleyebilmeleri, aktif yaşamlarında meydana getiremeyecekleri fiilleri kolayca yapmasına imkân tanır. (Türk & Şenyuva, 2021, s. 465,466), aynı zamanda zorbanın kimliğinin belirsizliği -anonim kimlik- ve bu zorbalığın karşında

bir yaptırımın uygulanamaması yapılan zorbalığın tekrarlanma riskini arttırabilmektedir.

Bir başka siber zorbalığa maruz kalma sebebi ise tanınmayan insanlardan gelen arkadaş olma isteklerinin kabul edilmesidir. Ortak çevreden olmayan ve hiçbir ortamda karşılaşmayan insanların günümüzde birbirini sosyal medya üzerinden arkadaş olarak ekleme durumu oldukça yaygındır. Siber zorbalığa maruz kalmanın bir diğer sebebi ise sosyal medyada çok uzun süre vakit geçirmektir. Sosyal medya platformlarında uzun süre geçirilen vakit (örneğin 10 saat gibi) bu manada bireyi risk altında bırakabilmektedir (Türk & Şenyuva, 2021, s. 465-467).

Kullanılan sosyal medya hesaplarının arkadaş çevresi dışındaki insanların kolay bir şekilde bireyin hesabını inceleyebilmesi ve yorum yapabilmesi bir diğer önemli husustur. Yapılan araştırmalar neticesinde hesabını açık kullanan her 3 kişiden 2'si siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Gizliye almadan kullanılan sosyal medya hesapları siber zorbalık ile karşı karşıya gelmeye sebebiyet vermektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 48).

Siber zorbalık, bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içermekle birlikte sadece tek bir yöntemle değil farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir (Türk & Şenyuva, 2021, s. 465,466):

Kızdırma/kışkırtma; çevrimiçi ortamda, en az iki kişi arasında gerçekleşen kızgınlık, düşmanlık, tehdit ve hakaret içerikli ifadelerin kullanılmasıdır. Kızdırma genellikle sohbet odaları, tartışma sayfaları, e-oyunlar gibi herkese açık ortamlarda meydana gelmektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 13).

Çevrimiçi taciz; bireyin sürekli biçimde saldırgan, aşağılayan ve hakaret içerikli mesajlara maruz bırakılmasıdır. Çevrimiçi taciz, kızdırma/kışkırtmadan çevrimiçi tacizin daha uzun süreli olması ve kızdırma/kışkırtmada karşılıklılık söz konusuysen çevrimiçi tacizin sıklıkla tek taraflı olması açılarından dolayı farklılaşmaktadır (Pekşen Süslü, 2016, s. 13).

Siber taciz; tehdit etmek, iftirada bulunmak, korkutmak ve tekrarlı olarak bireyi rahatsız etmeye dayanır. Çevrimiçi taciz ile siber taciz arasındaki sınır çok net olmamakla birlikte çevrimiçi tacizin daha ciddi bir türü olarak ele alınabilir. (Pekşen Süslü, 2016, s. 13). Siber tacizde güvenlik endişesi çevrimiçi tacize göre yüksek olduğundan dolayı yasal mercilere başvurular daha sık yaşanabilmektedir.

İftira, karalama; iftira, birisini karalamak için sanal ortamda hakaret içeren, acımasız ve doğru olmayan söylentiler çıkarma olarak tanımlanmaktadır (Pekşen Süslü, 2016, s. 13).

Başka birisi gibi davranma; bir bireyin sahip olduğu hesapların şifresini kırarak hesabına girerek, başkalarına karşı onu sıkıntıya sokacak, bireyin çevresinde saygınlığını kaybetmesine ve kendisini kötü hissetmesine yol açacak mesajları oymuş gibi göndermeyi içermektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 13,14).

Çevrimiçi müstehcen fotoğraf paylaşımı; bireyin rızası olmadan cinsel içerikli fotoğraflarının sanal ortamda paylaşılması olarak tanımlanmaktadır. Birey sanal ortamda görmek istemeyeceği müstehcen içerikli bir mesaj alması da bu tanımın içeriğini kapsamaktadır (Pekşen Süslü, 2016, s. 13). Buradaki siber zorbalığın şantaj yoluyla fiziksel zorbalığa dönüşme riski de söz konusudur.

- Aile içi iletişimin kopuk olması,
- Anti sosyal davranış eğilimleri bulunması,
- Bireyin arkadaşları arasında gözde olma isteği
- Saldırganca davranmaktan haz almaktan hoşlanma,
- Gerçek yaşamda alınamayan intikamların sanal ortamda alınmak istenmesi siber zorbalığa neden olan etkenler olabilmektedir (Akgül, 2020, s. 152,153).

Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; hüsrana, kızgınlık ve üzüntülü olma duygusu yoğun olarak görülmektedir. Süreci uzayan siber zorbalık durumunda kişinin; özgüveninde azalma, utanç yaşama, kendini değersiz ve yetersiz hissetme, depresyon belirtileri görülmekle beraber; siber zorbanın kendisini kolayca saklayabilmesi ve zorbanın kim olduğunun bilinmemesinden dolayı mağdur olan kişide stresle yaşama, güvensizlik problemleri, paranoid semptomlar, arkadaşlık ilişkileri kurmakta zorlanma, intihar düşüncesi eylemleri görülebilmektedir (Kırna, 2020).

Siber zorbalığın gerçekleştiği araçlar da sebepleri kadar önemlidir. Cep telefonları ve bilgisayarlar gibi çeşitli araçlar ile birlikte, anlık mesajlaşma, sohbet odaları, bloglar, e-posta ve metin mesajları kullanılarak siber zorbalık eylemi gerçekleştirilebilir. Ayrıca sosyal ağa bağlı site veya uygulamalar olan ve dünyada kullanımı oldukça yaygın görülen Facebook, Instagram, Whatsapp ve Twitter gibi uygulamalar bu araçlara örnek verilebilir. Bu uygulamalar siber zorbanın, kimliğini gizleyerek çok sayıda hesap oluşturmaya ve mağdura farklı biriymiş gibi yaklaşmasına olanak sağlamaktadır (Kırna, 2020).

Araştırmalar, siber zorbalıkla başa çıkma konusunda mağdurların kendilerini korumak için siber zorbayı engellemek, kullanıcı hesaplarının şifrelerini

değiştirmek, cep telefonu numarasını değiştirmek, servis sağlayıcısıyla iletişime geçmek, yasal mercilere başvurmak gibi yöntemlere başvurduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra siber mağdurun tercih ettiği yöntemler arasında siber zorbayı uyarmak, yardım istemek, siber zorbalık davranışı gösteren kişi veya kişilere aynı şekilde karşılık vermek, sanal ortamdan uzaklaşmak ve görmezden gelmek de yer almaktadır (Pekşen Süslü, 2016, s. 40).

Siber zorbalığa maruz kalan kişiler uğradıkları zorbalığı anlatmakta isteksizdirler. Yaşadıkları bu olumsuz olayı başka kişilerle paylaştıklarında durumun daha kötüye gideceğine inanırlar. (Pekşen Süslü, 2016, s. 40). Bu durumda mağdurun durumun daha fazla büyüyerek başkalarının da zarar görebileceğine yönelik kaygı ve endişesi bulunabilmektedir. Özellikle zorbalık tehdit içeriyor ise bu mümkün olabilir.

Varjas ve ark. (2014) siber zorbalık mağduru olan ergenlerle yapılan görüşmelerde ergenlerin üç tür başa çıkma becerisi kullandığını belirtmiştir. Tepkisel başa çıkma, önleyici başa çıkma ve hiçbir şey yapmayarak başa çıkma şeklinindedir. Tepkisel başa çıkma stratejileri, durumu yok sayarak durumu kabullenmemeye yöneliktir; önleyici başa çıkma stratejileri ise siber zorbayla konuşarak güvenliğin arttırılmasına yöneliktir.(aktaran Türk ve şenyuva, 2021).

Siber zorbalığı Sosyal Ekolojik Kuram ve Genel Saldırganlık Kuramı ile açıklamak da mümkündür. (Akgül, 2020, s. 152,153). Ekolojik kuram, bireyin çevre içeriğinde (fiziksel, toplumsal ve kültürel çevresinde) karşılıklı iletişimini temel alan hareketli bir kuramdır.

Çocuğun sosyalizasyonunu şekillendiren ekolojik bağlam; kişiler arası ilişkilere ve bu ilişkilerin bağlam ile ilişkisine vurgu yapmaktadır (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Her bağlam, başarılı uyuma engel olan veya başarıyı sağlayan belirli riskler ve koruyucu faktörler içermektedir. Çocuk geliştikçe ortamındaki etkileşimler daha karmaşık hale gelmektedir. Bu karmaşıklık, çocuğun fiziksel ve bilişsel yapıları büyüdükçe ve olgunlaştıkça ortaya çıkabilir. Çocuk hiyerarşik olarak iç içe geçmiş çok boyutlu, sürekli açılan ve değişen bağamlar içinde bulunmaktadır. Bu katmanlar birbiriyle etkileşir ve çocuğun gelişimini etkiler (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Mikrosistem: bireyin en çok içinde olduğu, kişilerarası ilişkilerinin örüntüsüdür. Bireyin yaşadığı ev, arkadaşları ve okul gibi yakın temasta olduğu ortamlar geliştirdiği doğrudan etkileşimler önemli mikrosistemlerdir (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Mezosistem: En az iki mikro sistemin arasındaki bağlantı ve süreçtir. Okul- aile, arkadaş grubu-aile bu sistem içeriğinde yer alır (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Ekzosistem: Bireyin gelişimlerini etkileyebilecek çevresel etmenlerdir. Örneğin çalışma ortamında sorun yaşayan anne babanın evdeki ilişkileri de etkilenebilir ve bu durum çocuğun istismarı ile sonuçlanabilir. (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Makrosistem: Toplumsal, kültürel ve kurumsal düzeydeki etkileri içerir. (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Kronosistem: Kişinin hayatı boyunca varyasyon ve istikrar gösterebilecek etmenlerin etkilerini belirtmektedir. Kişinin gelişiminde etki yaratacak olan bir olay (anne baba ayrılığı, savaşlar ve ekonomik sıkıntılar gibi) bir takım yaşamsal olaylar bu son sisteme örnektir (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Tanımlanan bu sistemler arasında olan karşılıklı etkileşimler sabit değildir bu sebeple meydana gelen bir olay sadece kendisini değil diğer düzeyleri de etkiler. İfade edilen beş sistem yapısı hem teorik olarak birbirleriyle hem de bireyin gelişimsel sonuçları ile ilişkilidir (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021)

Genel Saldırganlık Kuramı sosyal öğrenme ve sosyal bilişsel kuramlarını temel olarak medyadaki şiddet ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Siber zorbalığa neden olan etkenlerden kişisel faktörler (demografik özellikler, değerler ve algılar gibi), durumsal faktörler (kışkırtma, okul iklimi, anonimlik algısı gibi) ve bireyin içsel özellikleri (biliş, duygu, uyarılma gibi) bireyin bir değerlendirme yapmasına ve siber zorbalıkta bulunup bulunmama kararı vermesine etki etmektedir. Davranışın sonuçları süreç içinde bireyin kararını etkileyecek yeni girdileri oluşturacaktır. Örneğin, siber zorbalık yapıp olumsuz bir sonuçla yüzleşmemesi, anonimlik algısını besleyeceği için, birey tekrar siber zorbalıkta bulunma kararını daha kolay verecektir. Model, siber mağduriyette de kişisel ve durumsal faktörlerin etkili olduğunu ifade etmektedir (Akgül, 2020, s. 152,153).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, araştırmacının kendisinin veri oluşturma aracı olmasına, araştırma boyutunda katılımcılarla birebir ilişki kurmasına, alanda farklı görüş açısı ve tecrübe kazanmasına imkân tanımaktadır (Tekindal & Uğuz Arsu, 2020).

Nitel araştırmada temel amaç, katılımcıların deneyim ve bakış açılarına odaklanarak onların “algı ve deneyimlerinin ortaya konmasını” sağlamaktır (Tekindal & Uğuz Arsu, 2020).

Nitel bir araştırma tasarlayan ve bu araştırmada fenomenolojik bir yaklaşım benimseyen araştırmacının fenomenolojinin karakteristik özelliklerine hâkim olması araştırmacının kısa ve net bir şekilde sürdürülmesine katkı sağlamaktadır

(Tekindal & Uğuz Arsu, 2020). Bu sebeple yapılan araştırmanın yönteminde fenomenolojik yaklaşımdan da yararlanılmıştır.

Niteliksel temelde kurgulanan araştırmalarda kullanılan veri toplama araçlarından gözlem ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmektir. Bu teknikler sayesinde elde edilmesi zor olan veya mümkün olmayan bilgilere ulaşmak mümkün kılınabilir.

3.1. Evren ve Örneklem

Hedef evren, araştırmacının ulaşmak istediği, ancak ulaşması güç olan ve ideal seçimini yansıtan soyut evrendir (Büyüköztürk, 2012). Araştırmanın hedef evreni Türkiye üzerindeki siber zorbalığa maruz kalan 18-25 yaş arasında bir yaşa sahip bireyler oluşturmaktadır.

Ulaşılabilir evren, araştırmacının ulaşabileceği, gerçekçi seçimi olan somut evrendir (Büyüköztürk, 2012). Araştırmanın ulaşılabilir evreni ise Kocaeli, İzmir ve İstanbul'da ikamet etmekte olan siber zorbalığa maruz kalmış 18-25 yaş aralığındaki bireylerdir.

Bu çalışmada amaçlı ve kartopu örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir. (Büyüköztürk, 2012).

Kartopu örnekleme, kişiden kişiye, kişiden de durumlara ulaşarak farklı olguları açıklayabilmek için kullanılır (Baltacı, Haziran 2018). Bu sebeple Kocaeli, İzmir ve İstanbul'da ikamet etmekte olan siber zorbalığa maruz kalmış 18-25 yaş arasındaki yedi kadından oluşan bir çalışma grubu belirlenmiştir. Amaçlı ve kartopu örnekleme, katılımcılara olan erişimi kolaylaştırmak ve hızlandırmak amacıyla tercih edilmiştir.

3.2. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Katılımcılara yönelik görüşmeler planlanmadan evvel araştırma problemini yansıtabilecek bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda sosyo-demografik sorular ile katılımcıların internet-medya kullanımına ve maruz kalınan siber zorbalığa ilişkin açık uçlu sorulara yer verilmiştir.

Covid-19 pandemisinin etkisinden ve mevcut kurallardan dolayı görüşmelerin tamamı çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında ise gerekli materyaller (ses kayıt cihazı, not defteri, kalem) hazır tutulmuştur. Etik kurallara riayet etmek gerekliliği ile görüşme esnasında not alma ve ses kaydı tutma işlemleri katılımcıların iznine tabi gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların soruları daha rahat cevaplayabilmeleri adına onlara telkinde bulunularak cevaplanmak

istenmeyen soruların cevaplanamayabileceği hatırlatılmış ve bu sayede görüşmeler daha samimi ve doygun cevaplarla ilerlemiştir.

3.3. Analiz Aşaması

Araştırma sürecinde gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde ulaşılan verilerin analizine katılımcıların sözlü izni dâhilinde alınan ses kayıtlarının metne dönüştürülmesi ile başlanmıştır. Ses kayıtlarındaki günlük dil yazı diline dönüştürülürken anlatımın korunmasına özen gösterilmiş, ses kayıtlarının dökümünü çıkarırken ise MS Office Word 2016 yazılımı kullanılmıştır. Ses kayıtlarının dökümü, görüşme sonrasında yaşanan olay ve duygular tazeyken gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında alınan notlar ise ses kaydını metne aktarırken kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sekiz açık uçlu sorulara yönelik verilen cevaplar ile anahtar sözcük/sözcük grupları doğrultusunda kod, kategori (alt tema) ve temalara (ana tema) ulaşılmıştır. Ulaşılan bu veriler tablolar şeklinde “Bulgular ve Analiz” bölümünde yer almıştır.

3.4. Etik Hassasiyetler

Sosyal hizmet araştırma etiği bu çalışmanın dayanağını oluşturmaktadır. Sosyal hizmet etiğinde insan onurunu ve haklarını korumak ve bu değerlere sadık bir çalışma gütmek esastır. Katılımcıların açık rızası alınmış ve katılımcılar çalışma ve etik hususlar hakkında bilgilendirilmiştir.

4. BULGULAR VE ANALİZ

Bu çalışma, siber zorbalığa maruz kalmış bireylerin deneyimlerine ve siber zorbalığa maruz kalma sebeplerine ilişkin sosyal hizmet odaklı bir değerlendirmedir. Yine araştırma kapsamında katılımcıların zorbalığa maruz kalma biçimleri, günlük yaşam algıları ve benlik üzerinde yaşadıkları değişim ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda altı ana tema belirlenmiştir;

- i. Medya Kullanım Pratikleri,
- ii. Maruz Kalınan Siber Zorbalık,
- iii. Hissedilen Duygu ve Maruz Kalınan Siber Zorbalığa Geri Bildirim Şekli,
- iv. Maruz Kalınan Siber Zorbalık Sonrasında Değişen Günlük Hayattaki Pratikler,
- v. Siber Zorbalığa İlişkin Nedenler,
- vi. Zorbalığa Maruz Kalmış Kişiler İçin Öneriler.

Katılımcılar -etik hassasiyetler nedeniyle- K₁-K₂ (Katılımcı) gibi kodlamalarla kişisel özellikleri açısından değerlendirilmiştir.

K₁: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Bir buçuk yıl boyunca adına sahte Instagram hesabı açılarak tüm bilgileri ve fotoğrafları kendisinden habersiz internet ortamına kendi ismiyle sızdırılmıştır. Durum yargıya intikal etmiştir.

K₂: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Sınıflarında bulunan yabancı uyruklu öğrencinin internet üzerinden yoğun bir şekilde arkadaş olma ısrarlarına maruz kalmıştır.

K₃: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Instagram üzerinden fiziksel görünüşü ile ilgili siber zorbalığa maruz kalmıştır.

K₄: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Twitter’da paylaştığı bir tweet sonrasında mesaj olarak siber zorbalığa maruz kalmıştır.

K₅: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Saplantılı bir şekilde âşık olan kişiden tehditler almış ve siber zorbalığa maruz kalmıştır.

K₆: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Instagram üzerinden kendinden yaşça büyük kişilerden rahatsız edici mesajlar olarak siber zorbalığa maruz kalmıştır.

K₇: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Üniversite ortak ders ortamındaki karşı cinsteki bir bireyden sosyal medya aracılığı ile yoğun ve ısrarcı bir şekilde arkadaşlık teklifi olarak siber zorbalığa maruz kalmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri

Katılımcılar	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Yaş	24	21	22	21	23	20	22
Cinsiyet	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın
Eğitim Durumu	Lisans	Lisans	Lisans	Lisans	Lisans	Ön lisans	Lisans
Meslek	Öğretmen	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci
Aylık Gelir	3000	4600+	3100-4500	4600+	4600+	4600+	4600+
Medeni Durum	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr

Tablo 1’de görüşmeye katılım sağlayan yedi birey hakkında sosyo-demografik bilgilere yer verilmiştir. Görüşmeye katılan en genç birey 20 (K₆) yaşında olup en yaşlı olan birey ise 24 (K₁) yaşındadır.

Katılımcılardan biri (K₁) lisans yeterliliğine sahipken beşi (K₂, K₃, K₄, K₅, K₇) lisans öğrencisi biri (K₆) ise ön lisans öğrencisidir.

Katılımcıların meslekleri incelendiğinde altı katılımcının öğrenci (K₂, K₃, K₄, K₅, K₆ ve K₇); bir katılımcının öğretmen (K₁) olduğu görülecektir. Katılımcıların aylık gelir durumu incelendiğinde en düşük gelir düzeyinin 3000 (K₁) ve en yüksek gelir düzeyinin ise 4600 ve üstü (K₂, K₄, K₅, K₆, K₇) olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Katılımcıların tamamı bekârdır.

4.1. Medya Kullanım Pratikleri

Tablo 2: Katılımcıların İnternet Kullanım Pratikleri

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Ekler								
	<i>Whatsapp</i>	X	X	X	X	X	X	X
	<i>Instagram</i>	X	X	X	X	X	X	X
	<i>Twitter</i>	X	X	X	X			X
	<i>İnternet Araştırmaları</i>		X		X			X
	<i>YouTube</i>					X		X
Geçirilen süre								
	<i>1-3 saat</i>	X						
	<i>3-6 saat</i>		X	X	X			X
	<i>6-9 saat</i>							
	<i>12 saat +</i>					X	X	

Katılımcılar sosyal medya kullanım pratiklerini kendi ifadeleriyle değerlendirmişlerdir. Tablo 2'ye bakıldığında katılımcıların birden fazla sosyal medya uygulaması kullandıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcılar sosyal medya uygulamalarında ve internet üzerinde geçirdikleri süreleri de değerlendirmişlerdir. K₆'nın sosyal medya ve internette geçirdiği süre dikkat çekmiştir.

(K₆): “Günümün 18 saatini internette geçiriyorum. Instagramda 12 saat vakit geçiriyorum diyebilirim, Twitterı gündemi takip etmek için kullanıyorum, bir-iki saatimi burada harcıyor olabilirim.”

K₃, gün içerisinde sosyal medya ve internet üzerinde üç ila altı saat arasında vakit geçirdiğini belirten dört katılımcıdan (K₂, K₃, K₄, K₅) biridir.

(K₃): “Sosyal medyada fazla aktifim, karantinada bu durum daha çok arttı. Gün içerisinde altı saatimi internette geçiriyorum. En çok Twitter’da

aktifim. Twitter’da en çok siyasi fikirler üzerine yazılar paylaşıyorum, düşünceme uyan ve uymayan görüşler hakkında fikirlerimi belirtirim...”

K₅, Whatsapp, Instagram ve Youtube’da vakit geçirdiğini ve toplamda günlük on üç saatini internette harcadığını belirtmiştir.

(K₅): “Gün içinde yaklaşık 10 saatimi Instagram’da geçiriyorum. Kendimi paylaşıyorum, dinlediğim şarkıları paylaşıyorum, arkadaşlarımla olan fotoğrafları paylaşıyorum. Whatsapp’da iletişim için iki saatimi geçiriyorum. Youtube’da bir veya iki saatimi video izleyerek geçiriyorum. Hesaplarımı gizli olarak kullanıyorum.”

4.2. Maruz Kalınan Siber Zorbalık

Tablo 3: Maruz Kalınan Siber Zorbalık Çeşitleri

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Maruz Kalınan Zorbalığın Türü								
	Instagram üzerinden mesaj yoluyla	X	X	X	X	X	X	X
	Twitter üzerinden mesaj yoluyla			X	X			
	Whatsapp üzerinden mesaj yoluyla		X					
	Arama yoluyla		X					
	Yüz yüze		X					

Tablo 3’te katılımcıların maruz kaldığı siber zorbalığın ne şekilde gerçekleştiği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların yedisinin (K₁, K₂, K₃, K₄, K₅, K₆, K₇) Instagramdan mesaj yoluyla siber zorbalığa maruz kaldığı öğrenilmiştir. Hem Instagram hem de Twitter üzerinden mesaj yoluyla siber zorbalığa maruz kalan iki katılımcı (K₃, K₄) bulunmaktadır.

K₁, kendi adına bir buçuk yıldır bir Instagram hesabının açılmış olduğunu öğrenmiştir.

(K₁): “Her şeyin sıradan olduğu bir gün Instagram’dan bir erkekten mesaj geldi ‘yeni hesap mı açtın? Konuşmaya buradan mı devam edeceğiz?’ mesaj atan kişiyi tanıımıyordum ve daha önce de hiçbir konuşmuşluğumuz yoktu. Yanlış kişiye mesaj attığını daha önce hiç konuşmadığımızı söyledim karşımdaki adam ise benim adıma açılmış olan bir hesap ile konuştukları mesajları sildiği için maalesef atamadığını ancak hesabı ve hesabın

içindeki resimlerin ekran görüntüsünü atabileceğini söyledi ve benimle paylaştı. Ne yapacağımı bilemedim hesap tamamen benim şahsi resimlerimden oluşuyordu, vesikalık fotoğrafım bile post olarak atılmıştı. Oturduğum şehir, mesleğim, memleketim her şeyi biliyor ve bunları hesabında paylaşmıştı. Elinde üç yıl öncesine ait olan tesettüre girmeden önceki fotoğrafım bile vardı, hesabında bu resmimi de paylaşmış. Benim hakkımda her şeye hâkimdi çok gerçekçi bir profildi, kendi hesabımdan daha gerçekçi duruyordu.

Sahte hesaptan benim hesabımı engellemiştii çünkü tüm arkadaşlarımı takip ediyordu, ortak arkadaşlar üzerinden sahte hesap benim gerçek Instagram hesabımın akışına düşmesin diye. Bu yüzden kardeşimin hesabından baktık, kardeşim yanlışlıkla istek gönderdi hemen geri çektik ancak istek karşı tarafın ekranında görünmüştü. Bu olaydan kısa bir süre sonra hesap kapandı tüm resimler silindi.

O kısa süre içinde hesabın bir buçuk yıldan beri var olduğunu ilk attığı resmimin tarihinden anladık. Hesap Temmuz 2019 ayında açılmış, benim haberim ise Aralık 2020’de oldu. Maalesef benim adıma arkadaşlarımla konuşmuş, onlardan para istemiş, benim adıma adamlarla konuşmuş ilişki olacak boyutlara kadar gelmiş...”

K₂’nin hem sosyal medya uygulamaları üzerinden siber zorbalığa maruz kalması hem de günlük hayat akışında zorbalığa maruz kalması dikkat çekmiştir.

(K₂): “Üniversitede aynı sınıfta olduğum bir erkek arkadaşım vardı, yabancı uyrukliydu. Hocalarımız da yabancı uyruklu arkadaşlarımıza yardımcı olmamızı istiyor, uyum sağlama konusunda yardımcı olmamızı bekliyorlardı. Bende benimle konuşmaya çalışan arkadaşımı terslemek istemedim ve onunla iletişime geçtim. Birkaç kez denk geldiğimizde konuştuk fakat niyetinin arkadaşlıktan öteye gitmesi benim iletişim kurma isteğimi ortadan kaldırdı...

İletişimimi kestikten sonra internet üzerinden baskılar arttı. Neden onunla konuşmadığımı? Hislerine neden karşılık vermediğimi? Sürekli bu şekilde sorular sorarak sosyal medya ve Whatsapp üzerinden zorbalığa maruz kaldım...

En son akşam 22.00 gibi kütüphaneden çıktım ve arkamdan birinin beni takip ettiğini hissedince hemen telefonumu çıkarıp bir arkadaşımı aradım. Birinin beni takip ettiğini söyledim. Otobüs durağına kadar bu durum böyle devam etti. Çok korkmuştum ve ne yapacağımı bilmiyordum.

Arkadaşımla telefonda konuşurken telefonuma bir arama daha düştü o çocuk arıyordu, gerçekten biriyle konuşup konuşmadığımı test etmek için bunu yapmıştı büyük ihtimalle. Bu durumu da yaşadıktan sonra telefonu kapattım. Bir anda karşımda belirdi. Ve benimle konuşmak istediğini söyledi. Çok korkmuştum ve o korkunun verdiği cesaretle bağırmaya başladım, onunla konuşmak istemediğimi söyledim, bana mesaj atma, Instagram'dan farklı hesaplardan takip etmeye devam etme, beni arama diye bağırdım. Sonra koşarak uzaklaştım oradan. Ancak o beni internet üzerinden taciz etmeyi bırakmadı.”

K₅, eski sevgilisine takıntılı bir şekilde platonik olarak âşık olmuş bir hemcinsi tarafından siber zorbalığa maruz kalmıştır.

(K₅): “Bir tane takıntılı arkadaş var, benim eski sevgilime karşı duygusal bir yakınlık besleyen bir arkadaş. Bizim ilişkimizi öğrendikten sonra sahte hesaplardan beni rahatsız etmeye başladı. Bana attığı her mesaj için yeni bir hesap açıyordu. Attığı mesajlarda fiziksel görünüşümle kendince dalga geçiyordu. ‘Çok şişkosun’ vs. bu durum bir buçuk yıl boyunca devam etti.

İlk başlarda cevap vermiştim fakat ben cevap verdikten sonra daha fazla mesaj atmaya başladığı için cevap vermekten vazgeçtim. Kim olduğu ile ilgili bir tahminim vardı fakat tam emin olamıyordum. Eski sevgilimle ayrıldığımızı öğrendikten sonra bu takıntılı davranış bir anda kesildi.”

4.3. Hissedilen Duygu Ve Maruz Kalınan Siber Zorbalığa Geri Bildirim Şekli

Tablo 4: Hissedilen Duygu Ve Maruz Kalınan Siber Zorbalığa Geri Bildirim Şekli

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Hissedilen Duygu								
	Tedirginlik/ Kaygılı/huzursuz	X			X		X	X
	Panik halinde olmak	X						
	Korku		X					
	Gülmek			X				
	Sinirlenmek					X		
Zorbalık Sonrası Yapılan Geri Bildirim								
	Şikâyet etmek	X						
	Sosyal medyadan engellemek/şikâye		X	X	X	X	X	X

<i>t etmek</i>							
<i>Aile ile paylaşma</i>	X				X	X	X
<i>Arkadaşlar ile paylaşma</i>		X	X	X	X	X	X

Tablo 4’te katılımcılar maruz kaldıkları siber zorbalık ile ilgili neler hissettiklerini, yaşadığı duyguları ve maruz kalınan bu zorbalığa nasıl bir geri dönüt sağladıklarını değerlendirmişlerdir. Katılımcıların bu soruya yönelik duyguları çeşitlilik gösterirken verdikleri geri dönütler arasında benzerlik bulunmaktadır. Katılımcılar arasında ortak ve en fazla hissedilen duyguların başında tedirginlik, kaygı ve huzursuzluk gelmektedir. Bunu sırasıyla korku, panik halinde olmak, sinirlenmek ve gülmek duyguları gelmektedir.

K₃’ün maruz kaldığı siber zorbalık karşısında gülerek karşılık verme duygusunu yaşamıştır.

(K₃): “Eğer ergenlik döneminde olsaydım çok yıpratıcı bir süreç içerisine girerdim fakat aldığım eğitimler neticesinde sorunu kendimde aramadım. İnsanlar çok mutsuzlar, bu yüzden kimsenin mutlu olmasını istemiyorlar. Bunu bildiğim için gelen mesajlara **gülerek** karşılık verdim.”

K₅, siber zorbalık sonrasında sinirlenme duygusunu yaşamıştır.

(K₅): “Dikkate alabileceğim şeyler değildi. Öz güveni düşük biri olsam çok fazla etkilenirdim. İlk başlarda çok **sinirlendim** çünkü bunu yapmasının hiçbir faydası yoktu. İnsanların neden bu kadar kötü olduğunu anlamıyorum, saf kötülük yapmak için geçmişlerinde büyük olaylar yattığına inanıyorum.”

K₁, maruz kaldığı siber zorbalık sonrasında resmi makamlara şikâyetle bulunmuştur.

(K₁): “Hepimiz bunu yapanın çok yakından tanıdığımız birinin olduğunu düşünüyordu, kendimi çok kötü hissettiğim için anneme şikâyet etmek istediğimi söyledim. Ertesi gün savcılığa gidip şikâyetçi olduk. Tebligat gelecek dediler aylar geçti üzerinden gelmedi hala. Bende avukata başvurdum, durumu anlattım avukat ise bu işten pek bir sonuç alamayacağımızdan bahsetti. Sahte hesabı açan kişi hesabı kapatmasa kullanmaya devam etseydi bir sonuca ulaşabileceğimizi ancak mesajlaşmaların da kayıt altında olmamasından dolayı bir sonuç olmayacağını söyledi. Bu durum karşısında, bilinmezlik karşısında kendimi çok kötü hissettim.”

K₆, yaşadığı siber zorbalık sonrasında kendisini rahatsız eden hesabı arkadaşlarıyla paylaşmış ve onların da hesabı şikâyet etmelerini istemiştir.

(K₆): “Hesapları engelledim. Ablamla paylaştım, arkadaşlarıma beni rahatsız eden kişilerin hesaplarını attım onların da engellemesini istedim. Babamla paylaşmadım ileri bir duruma giderse paylaşırım diye düşündüm.”

4.4. Maruz Kalınan Siber Zorbalık Sonrasında Değişen Günlük Hayat Ve Sosyal Medyadaki Değişiklikler

Tablo 5: Maruz Kalınan Siber Zorbalık Sonrasında Değişen Günlük Hayat Ve Sosyal Medyadaki Değişiklikler

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Değişen Pratikler								
	Hesap kullanım şekli açıktan kapalıya geçti			X	X		X	
	Hesaplardan resim kaldırma	X	X					X
	Uzun süre paylaşım yapmama	X						
	Tanımadığı kişileri arkadaşlıktan çıkarma	X	X			X	X	
	Aynı ortamda bulunmamak için derslere gitmemek							X

Tablo 5’te katılımcılar yaşadıkları siber zorbalığa yönelik olarak yaşadıkları duygu durumları sonrasında günlük hayatlarında ve sosyal medya hesaplarında yaptıkları değişimleri değerlendirmiştir. Katılımcıların değişen pratikleri çeşitlilik göstermekle birlikte benzer cevapları veren katılımcılarda bulunmaktadır.

Tanımadığı kişileri arkadaşlıktan çıkarma değişikliğini yapan dört katılımcı (K₁, K₂, K₅, K₆) bulunmaktadır. Sosyal medya uygulama hesaplarından resimlerini kaldıran üç katılımcı (K₁, K₂, K₇) bulunmaktadır.

K₃, sosyal medya hesabını açık olarak kullanırken maruz kaldığı siber zorbalık sonrasında hesabının açık olma özelliğini gizli olarak değiştirmiştir.

(K₃): “Instagram hesabımı açıktan gizliye aldım. Twitter’da ise artık siyasi fikirlerimi paylaşmıyorum.”

K₁, sosyal medya üzerinden resimlerini kaldırmış, tanımadığı kişileri arkadaşlıktan çıkarmıştır. Sonrasında ise uzun süre paylaşım yapmama kararı almıştır.

(K₁): “Elbette. Öncelikle Instagram’da sohbetimin olmadığı insanları arkadaşlıktan çıkardım. Whatsapp, Instagram, Twitter’daki resimlerimi kaldırdım. Uzun süre paylaşım yapmadım.”

K₇, aynı ders ortamında bulunmak zorunda olduğu kişi yüzünden maruz kaldığı zorbalık sonucunda derslere katılmamayı -zorbalığa sebep olan kişi ile aynı ortamda bulunmamayı- seçmiştir.

(K₇): “Okulda aynı ortamda bulunmamak için derslere gitmedim arkadaşlarımdan notları aldım. Karşıma çıkacağından korktuğum için arkadaşlarıma bahsettim ve kütüphane yemekhane vb. yerlere onlarla birlikte gittim. Başka bir değişiklik olmadı.”

4.5. Siber Zorbalığa İlişkin Nedenler

Tablo 6: Siber Zorbalığa İlişkin Nedenler

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Maruz Kalınan Zorbalığın Nedeni	Zorbalığı yapan kişinin şahsi sorunlarından kaynaklı	X	X					
	Mutsuz insanların kullandığı bir yöntem			X			X	
	Erkeklerin reddedilmeyi hazmedememesi				X			
	Eski sevgilim sebep oldu					X		
	Özgüvensiz zorba insanlar						X	X

Tablo 6’da katılımcıların zorbalığa maruz kalmalarındaki sebepler sorulmuştur, katılımcılardan çeşitli cevaplar alınmakla birlikte benzer cevap veren katılımcılar (K₁ ve K₂ ile K₆ ve K₇ aynı cevabı vermiştir) da olmuştur.

K₅, diğer katılımcıların dışında bir yanıt vererek zorbalığın sebebinin eski erkek arkadaşı olduğunu belirtmiştir.

(K₅): "...eski erkek arkadaşımı seven saplantılı bir kız olduğunu biliyordum, başta bu duruma ihtimal vermesem de eski sevgilimden ayrıldıktan sonra kızın peşimi bırakmasının tesadüf olacağını sanmıyorum."

K₁, K₂ ile aynı cevabı vermiştir. K₁'e göre siber zorbalığa maruz kalma sebebi, zorbalığı yapan kişinin şahsi sorunlarından kaynaklanmaktadır.

(K₁): "Zorbalığın bir nedeni olduğunu düşünmüyorum, bunu yapanın da sağlıklı biri olduğunu da düşünmüyorum. Bunu yapınca eline ne geçecek onu da anlamış değilim."

K₆, K₇ ile aynı yanıtı vermiştir. K₇'e göre siber zorbalığa maruz kalma, zorbalığı yapan kişinin özgüvensiz olmasından kaynaklanmaktadır.

(K₇): "...insanlar üniversiteye gelince ne yapacağını şaşırıyor, hemen bir kız arkadaşları ya da erkek arkadaşları olması gerekiyor gibi davranıyorlar. Bu çok saçma. Kendini gerçekleştirememiş özgüveni olmayan insanların yapacağı bir davranış olduğunu düşünüyorum. Bakın benim de sevgilim var demek için, bir tür gösteriş meraklılığı diyebilirim."

4.6. Zorbalığa Maruz Kalmış-Kalabilecek Kişiler İçin Öneriler

Tablo 75: Siber Zorbalığa Maruz Kalmış-Kalabilecek Kişiler İçin Öneriler

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Öneriler								
	Olay karşısında korktuğunu belli etme		X					X
	Olayın üstüne git, peşini bırakma!	X						X
	Siber zorbalığı yapan kişinin düşüncesini önemseme			X				
	Rahatsız olduğunu belirt				X		X	
	İnterneti dikkatli kullan				X	X		
	Mutlaka olayı ailenle paylaş						X	

Tablo 7'de katılımcıların zorbalığa maruz kalan bireyler için verdiği örnekler yer almaktadır. Katılımcıların cevapları çeşitlilik gösterse de genel tema yaşanan zorbalığı yakınlarımız ile paylaşmak, sorunun üstüne gidip çözüm sağlayabilmek ve korkmamak üzerinde yoğunlaşmaktadır.

K₂ ve K₇ siber zorbalığa maruz kalan bireylere olay karşısında korktuğunu belli etmemesi gerektiği şeklinde öneri sunmuştur.

(K₂): *“Asla korktuğunu karşı tarafa belli etmesin, korkmak yok! İstemediğini mutlaka belli etsin, arkanızda insanlar olduğunu mutlaka bilsin.”*

(K₇): *“...korkmasınlar diyemem çünkü ilk başta kim olursa olsun tedirgin hiss ediyor. Ancak güçlü olmaları ve mücadele etmelerini önerebilirim. Hiç kimsenin kendini acındırarak üzerlerinde hâkimiyet kurmasına izin vermesinler.”*

K₄, siber zorbalığa maruz kalan bireylerin zorbalık yapan karşı tarafa rahatsız olduğunu belirtmesini önermiştir.

(K₄): *“Ben her zaman kimse seni korumuyorsa sen kendini koru düşüncesiyle yaşıyorum. Rahatsız olduğumuzu karşı tarafa belli etmemiz gerekir ve sosyal medyayı doğru kullanırsak eğer bu tarz insanlara denk gelme oranımızın büyük ölçüde düşeceğine inanıyorum.”*

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Siber zorbalığa maruz kalmanın deneyim ve zorluklarının incelendiği araştırmanın bu kısmında elde edilen bulguların literatürdeki farklı çalışmalar ile değerlendirilmesi ve öneriler yer almaktadır.

Siber zorbalık güncel ve oldukça yaygın bir problemdir. Bu durum siber zorbalığın önemini daha da artırmaktadır. Araştırmadaki bulgular göz önüne alındığında siber zorbalığa maruz kalmanın günlük rutinde ve sosyal medya kullanımında değişikliğe yol açtığı saptanmıştır. Ayrıca katılımcılar deneyimledikleri (siber) zorbalığı sosyo-kültürel etmenlerle açıklamışlardır. Zorbalığa maruz kalma çeşitliliğinin de siber zorbalığa maruz kalma riskini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılım gösteren 7 kadın katılımcının tamamı Instagram’dan gelen mesajlar yoluyla (siber) zorbalığa maruz kalırken bu 7 katılımcıdan 2’si aynı zamanda Twitter’dan, 1’i ise Whatsapp’tan gelen mesajlar ile de (siber) zorbalığa maruz kalmıştır. Instagram yoluyla maruz kalınan zorbalıklardan biri arama ve yüz yüze yapılan zorbalığa da dönüşmüştür.

Ybarra ve Mitchell (2006)’ın yaptığı araştırmada kız öğrencilerinin siber zorbalık karşısında daha mağdur olduğunu gösteren sonuçlara ulaşılmıştır. Şahin, Sarı, Özer ve Er (2010) lise öğrencileriyle siber zorba davranışlarında bulunma ve

maruz kalma ile ilgili çalışmasına gre en çok maruz kalınan siber zorba davranış türü kızlarda özel numaradan rahatsız edilmedir. Ayrıca maruz kalınan siber zorba davranışlar sonucunda da dile getirilen duygu ve düşünceler cinsiyete göre farklılık göstermiştir. Araştırmaya katılan 7 kadından 4 siber zorbalığa maruz kaldıktan sonra kendisini tedirgin ve huzursuz hissetmiştir.

Mevcut çalışmaya katılım gösterenlerin cinsiyet değişkenleri homojen olduğu için bu çalışmada cinsiyet değişkenine bağlı bir farklılıktan söz edilememektedir. Fakat Süslü (2016)'nn lise öğrencileri ile ilgili çalışmasında cinsiyet değişkenine bağlı çeşitli bulgular yer almaktadır. İfade edilen duygular incelendiğinde öfkenin kızlar ve erkekler arasında ortak olarak yaşanılan tek duygu olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca diğer duygulara bakıldığında, üzüntü ve aşağılanmışlık duygusunu sadece kızların; nefreti ve intikam isteğini ise sadece erkeklerin yaşadığı tespit edilmiştir (şahin ve arkadaşları, 2010). Araştırmaya katılan (kadın) katılımcıların maruz kaldığı siber zorba davranışlar karşısında yaşanan duygu ve bu zorbalığa karşı gösterdikleri tepkiler göz önüne alındığında ise daha farklı sonuçlarla karşılaşmak mümkün olabilmektedir. Katılımcıların çoğunluğu (dört kişi) tedirgin-kaygılı-huzursuz hissederken azınlığı ise korku, öfke ve gln (komik) hissetmişlerdir. Katılımcıların zorbalığa karşı tepkileri ise sosyal medya üzerinden engelleme-şikâyet etme ve bu durumu aile ve arkadaşları ile paylaşma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cinsiyet değişkenini soruşturan araştırmaların birçoğunda kurban ve zorba olmak açısından kız ve erkekler arasında bir fark bulunamamıştır. Cinsiyet farklılığı bulunduğunu belirten araştırmaların bir kısmına göre kurban olarak seçilen kızların oranı erkeklerden daha yüksektir (Aksaray, 2011: 416). Bu çalışmaya katılım gösteren bireylerin cinsiyet değişkenlerinin homojen olmasının nedeni ile yukarıda belirtilen kurban olarak seçilme riskinin cinsiyet üzerindeki etkisi arasında bir ilişki söz konusu olabilir.

Kartal ve Bilgin (2012)'in zorbalıkla ilgili beş temel kuramsal yaklaşımından biri olan sosyo- kültürel bir olgu olarak zorbalık, farklı güçlerdeki sosyal grupların varlığıyla açıklanmıştır. Mevcut çalışmada siber zorba mağdurunun bakış açısıyla maruz kalınan zorbalığın nedenlerine ilişkin değişkenler incelendiğinde siber zorbanın şahsi sorunları olduğu, mutsuz ve özgüvensiz bireyler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca erkeklerin reddedilmeyi hazmedememesi ve "eski sevgili" olma durumunun da sosyo-kültürel bir güç kullanımı olduğu düşünülmektedir.

Mevcut araştırmada ailenin ekonomik durumu ile siber mağduriyet arasında bir ilişki saptanamamıştır. Aynı bulgulara Akça Sümengen ve Akyüz (2020)'de ulaşmıştır.

Dinç (2020), sosyal medyada siber zorbalığın yaygın olmasının en büyük nedeninin mesaj kaynağı ile hedef arasında etkileşime olanak sağlaması olduğunu belirtmektedir. İnternet kullanım pratiğinin çeşitli sosyal ağlarla birlikte artış göstermesi bu çerçevede siber zorbalığa karşı riski maksimize etmektedir. İnternet kullanım pratikleri incelendiğinde katılımcıların birden fazla medya (Whatsapp, Instagram, Twitter, Youtube) kullandıkları ve yaklaşık medyada geçen sürenin ise 3-6 saat olduğu tespit edilmiştir.

Süslü (2016), lise öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyetin benlik saygısı, anne, baba ve akran ilişkilerini incelediği doktora çalışmasında öğrencilerin interneti kullanma sürelerine bağlı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir. Buna göre, günde 3 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık puanlarının, günde 1-3 saat kullanan ve haftada 1-7 saat kullanan öğrencilerden daha yüksek olduğu; siber mağduriyet puanları açasından ise günde 1-3 saat internet kullanan öğrencilerin puanları, interneti haftada 1-7 saat kullanan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde günlük internet kullanma sıklığı 3 saat ve üzeri olan ergenlerin siber zorba ve mağdur olma olasılıklarının 2,5 kat daha fazla olduğu bulunmuştur (Ybarra ve Mitchell, 2004b).

Siber zorbalığın gerek nedenleri gerekse sonuçları açasından farklı veriler elde etmek mümkündür. Siber zorbalığı etkileyen değişkenlerin oluşturduğu daha kapsamlı araştırmaların da yapılması gerekliliği göze çarpmaktadır.

Ayrıca literatürdeki çalışmalara bakıldığında siber zorba ve mağdura yönelik çalışmaların daha ağırlıkta olduğu ancak siber zorbalığa maruz kalma sebeplerine yönelik yeterli çalışmaların olmadığı görölmüştür.

Bireylerin her an ve her yerde siber zorbalığa maruz kalabileceği düşünüldüğünde bu sorunun ortadan kaldırılması için toplumdaki her bireyin farkındalık sahibi olması önemli bir husustur. Bu noktada özellikle küçük yaşlardan itibaren çocuklara doğru internet kullanımı konusunda bilgilendirme yapılması, güvenli internet kullanımının ve medya okuryazarlığının ders içeriklerine dâhil edilmesinin siber zorbalığı önleme açasından etkin bir rolü olacağı öğngörülmektedir.

Bunun yanı sıra siber zorbalık açasından aile ilişkilerinin de önemli olması nedeniyle aile içinde demokratik tutumların sergilenmesi, ebeveyn-çocuk

arasında sağlıklı bir iletişimin sağlanması, çocukların internet kullanımının denetlenmesinin de siber zorbalığın önüne geçebilmek açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür. Ang, Chong, Chye ve Huan (2012) anne babaların ergenlerin çevrimiçi aktiviteleri hakkında farkındalıkları ve bilgileri artıkça, ergenlerin problemli internet kullanımının düştüğünü belirtmişlerdir (akt. Pekşen Süslü, 2016, s. 42). Bu yüzden ebeveynlerin de internet kullanımı ve siber zorbalık gibi konulara ilişkin bir bilgi sahibi olması yararlı olabilir. Bu bilgilendirmeyi rehber öğretmen veya bir (okul) sosyal hizmet uzmanı okullarda sağlayabilir. Bunun için sosyal hizmet uzmanlarının eğitim kurumlarında istihdam edilmesi hizmet ihtiyacına bir karşılık olarak önemli bir husustur. Okul yöneticileri ve danışmanlarının siber zorbalığı önlemeye yönelik farkındalık ve müdahale programlarının hazırlamasının bu sayede aile ve toplum arasında iş birliğinin sağlanmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca siber zorbalıkla ilişkili mevzuat düzenlemelerinin yanı sıra bireylerin haklarının neler olduğu ve nasıl yol izleyebilecekleri konusunda da bilgilendirme ve destek mekanizmalarının daha etkin bir işleyişinin olmasına duyulan ihtiyaç yadsınamaz.

6. KAYNAKÇA

- Akgül, D. G. (2020). Siber Zorbalığın Nedenleri Üzerine Kuramsal Açıklamalar. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 152-153.
- Aksaray, P. D. S. (2011). Siber Zorbalık. *Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences*, 20(2). Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme (BEÜ SBD), 246.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). Örneklem Yöntemleri, 5-11.
- Bilgiz, S., Peker, A. (2020). Siber Zorbalığı Etkileyen Faktörler. *Cumhuriyet International Journal Of Education*. 432.
- Dinç, E. S. (2020). Sosyal Medya Ortamlarında Siber Zorbalık: Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Deneyimlerinin İncelenmesi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 4(1), 24-39.
- Dovi, P. (2020). Siber Zorbalık. *Kidshealty From Nemours*. <https://kidshealth.org/en/parents/cyberbullying.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 28.05.2021

- Ekolojik Sistemler Teorisi, (2021). Vikipedi Özgür Ansiklopedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Ekolojik_sistemler_teorisi adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi, 13.09.2021.
- Kartal, Hülya-Bilgin, Asude (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığın Nedenleri ile İlgili Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), s. 25–48.
- Kırna, U. (2020). Siber Zorbalık Nedir? Nedenleri Nelerdir?. *Cumhuriyet*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siber-zorbalik-nedir--nedenleri-nelerdir--1722370> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 28.05.2021
- Köker, İ. (2020, 26 Şubat). Siber Zorbalık Nedir, Siber Zorbalıkla Mücadele İçin Hangi Önlemler Alınabilir?. *BBC Türkçe*. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51614553> Erişim Tarihi: 25.06.2021
- Sümengen, A. A., & Akyüz, A. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarını Etkileyen Faktörler. 2020
- Süslü, D. P. (2016). Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. *Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., Er, S. H. (2010). Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010(21), 257-270.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2021). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Türk, B, Şenyuva, G. (2021). Şiddet Sarmalı İçinden Siber Zorbalık: Bir Gözden Geçirme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 462-479. DOI: 10.21733/ibad.901032
- World Health Organization (2002). <https://www.who.int/> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 28.05.2021.
- Ybarra M, Mitchell K, Wolak J, Finkelhor D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: findings from the Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*. 118(4):e1169-77. DOI: 10.1542/peds.2006-0815
- Ybarra, M., Mitchell, K. (2007). Prevalence And Frequency Of Internet Harassment Instigation: Implications For Adolescent Health. *Journal Of Adolescent Health*, 41, 189-195.